This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

ALEXANDERS GEESTEN.

Digitized by Google

UNIV.
LEIDEN
BIBL.

Digitized by Google

WOORDENBOEK

OP

ALEXANDERS GEESTEN

VAN

JACOB VAN MAERLANT.

Digitized by Google

Digitized by Google

WOORDENBOEK

OP

ALEXANDERS GEESTEN

VAN

JACOB VAN MAERLANT,

DOOR

LODEWIJK ROERSCH,

LID DER KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE.

GENT

DRUKKERIJ S. LELIAERT, A. SIFFER & Cie

Drukkers der Koninklijke Vlaamsche Academie

HOOGPOORT, 52

1888

Digitized by Google

Digitized by Google

VOORBERICHT.

TOEN Snellaert in 1861 de *Alexanders geesten* voor de eerste maal uitgaf, had hij het voornemen opgevat den tekst met eene inleiding en een glossarium te voorzien. Doch de tijd ontbrak hem om hieraan gevolg te geven. In 1882 verscheen de critische uitgave van Franck met eene inleiding, die niets te wenschen overlaat, maar insgelijks zonder glossarium of woordenlijst. De arbeid door Snellaert op zich genomen bleef dus gedeeltelijk nog te volbrengen.

Door de Koninklijke Vlaamsche Academie met deze taak belast, meende ik dat het niet alleen mijn plicht was de verouderde woorden en wendingen te verklaren, maar den geheelen woordenschat, door Maerlant in genoemd werk gebruikt, te moeten voorleggen. Ik heb dus alle woorden zonder uitzondering, met hunne verschillende vormen, beteekenissen en verbindingen opgenomen, en tevens de plaatsen aangeduid, waarin ieder te lezen staat.

Digitized by Google

Lang was ik in twijfel om te weten welke uitgave ik hierbij tot grondslag zoude nemen. Mij docht eindelijk het best Snellaert te volgen, die het handschrift getrouw teruggegeven heeft, maar tevens de lezingen van Franck te doen kennen. Om dezelfde rede heb ik de verzen naar de volgorde van Snellaert aangehaald. In eenige boeken bestaat er hieromtrent in beide uitgaven zeker verschil, maar het is onbeduidend en niet voldoende om overal de opgave van twee cijfers te vereischen.

Digitized by Google

·A

*Aaron, broeder van Moses, IV 598, 789.

*Abasari (*Abysari, Abisard*), Abisaris, koning van Indië, IX 835, 981, 1049; X 184, 1239.

*Abel, broeder van Cain, IV 443, 447.

Abit, znw. Fr. *habitude*, gewoonte. « Provent bi abiten » VII 1201. Franck leest *met vlite*, variante uit het handschr. der *Hist. v. Troyen.*

*Abner, Saüls veldheer, IV 785.

*Abraham, stamvader van Israël, IV 530.

*Absolon (*Absoloen*), Absolom, zoon van David, IV 798.

Achemeren, werkw. Ofr. *acemer*, optooien, uitdossen. Wederk. « Hi achemeerde hem » X 1338.

*Acheron, « helsce rivier », V 432, X 220.

*Achers, stad in Syrië, St Jean d'Acre, X 1498.

*Achillas, een Pers, IV 164, 232, 365.

*Achilles (*Acciles*), Gen. *Achilles*, Dat. id. en *Achillese*, Griekshe held, I 1276, VII 1487; VIII 121, 548, 562, 569, 606, 613.

Achten, wkw. I. Intrans. 1) Bemerken, met den gen. « Der Albene heeft hi geacht » VII 493.

2) Op iets acht geven, zich iets aantrekken, zich om iets bekommeren. Altijd in ontkennenden zin : *Niet* (*luttel*) *achten*. *a*) Met den gen. « En achte hi een twint niet des » II 550, 1233; III 118, IV 1550. « Clitus en achte zijnre vloeke niet » V, 185; VIII 363; IX 1121. — *b*) Met *om*. « Medaces niet en acht om ander dinc dan sijn lijf » VI 275. — *c*) Met *op*. « Op sine suster en achte hi niet I 1110. Luttel op God achte » II 1159; III 816; IV 605; V 812; VI 1221; VIII 1012; IX 1066.

II. Transit. 1) Schatten, *aestimare*. « Dat verlies achtic clene » V 424; « Sine tale en acht men niet een haer » VIII 642. — 2) Aanschouwen, *ducere*. « Een man van sulker cracht alse Macheus was geacht » V 900.

Achte (*achten*), bijw. Achter, achterna. « Vor ende achten » II 868 (Franck *bachten*). « Sloech achte » III 245 (Franck *achter*). — *Van achten*, van achteren. « Doen sloech mense doet van achten » III 449 (Fr. *bachten*).

Achtende, bvn. Achtste. « Die achtende boec » X 953.

Achter, bijw. Het tegenovergestelde van *vor* of *voren*. « Het lichte hem achter ende voren II 987. Achter liebaerde, voren aren » VII 940; IX 1203.

Hier achter, hierna, later, I 40, III 1176 (Handschr. *het*, Franck *bet*); IV 23, 1227; VII 573.

Achter, voorz. c. dat *Post*. « Alexander achter hem quam V 579. Ghine achter Darise » VII 259. « Sine suster die hi achter hem liet » I 1111. — *Intra*, binnen. « Ridders sliepen achter borge » I 1334. — *Achter velde*, over het veld, III 1240. *Achter lande* IX 1228.

Achter een. Na elkander. « Drie dagen achter een » X 499.

Achterbliven. Verwaarloosd worden. « Srechts vele blivet achter » I. 573. — Onvermeld blijven « Wat dit bigordel bediet dat en zal achterbliven niet » II 106. — Onvervuld of onvolvoerd blijven, niet volbracht worden. III 1310; « Apelles liet achterbliven die sonden van Samaria » IV 831; X 806.

Achtercomen. Vervolgen. « Hi (Julius) quam achter » V 1060.

Achterdriven. Terugdrijven, vernietigen. « Hi dede Rome groten lachter, want hi dreef die vriheit achter » V 1120.

Achterlaten. Onbeschreven, onvolvoerd laten. « Ooc liet hi achter eenen droom » II 1104, 1151; IV 839, V 1000.

Achterlopen. Lopende achterhalen, inhalen. « Asael... was so snel dat hi die ree achterliep » II 824, IV 784.

Achterriden. Rijdende achterhalen, inhalen. « Hem volchden die jongelinge, maer en mochtene achterriden » VIII 1224.

Achterswemmen. Zwemmende achterhalen, inhalen. « So starc sijn si ende

---

N. B. — De eigennamen zijn met een sterretje voorzien.

Digitized by Google

so vermeten dat si verwinnen enen walvisch wel ende achterswemmen » VII 951.

Achtervaren. (Lez. v. Franck voor *achter waren*). Achtergaan, volgen. « Doe dede hi (Alexander toen hij Babylon binnen trad) sijn here scaren entie Persen achter varen, die reden onder sine baniere » V 908. (Gualtherus : *Tunc vero cohortibus arte dispositis iussisque sequi et retrocedere Persis.* V 454.)

Achtervolgen. Vervolgen en achterhalen. « Volchden si dien coninc achter » VI, 945. « Augustus voolchdem achter » V 1147.

Achterste (*echterste*), bvn. Laatste. I 619; IV 753, VI 997, VII 595 « Dit is Daris achterste bede. »

Achtinge (*actinge*), znw. vr. Voornemen, meening, in de uitdrukking *achtinge hebben*, voornemens zijn, meenen. Met *des* (*das*), gevolgd door een infin. of een zin met *dat.* « Doe hadden si achtinge das dat si souden vechten sege » III 1040. « Daer haddi achtinge des te varene in Bacteren lant » VI 815. Met infin. zonder *des.* « Ic hadde achtinge te vragene wie dat hi ware » I 1374; VII 213.

***Acirie,** Ancyra, stad in Klein-Asië, II 219.

***Adam,** de eerste man, IV 433, 438, 449, 475; VII 846; IX 63; X 116, 205.

Adamant, znw. m. meerv. *adamante.* Lat. *adamas*, diamant. « Haerder dan een adamant » VI 565. « Daer vint men adamante die sijn so staerc » VII 1016. « Een adamant diere ende goet op Alexanders helm stoet » IX 627.

Ademen (*aedemen*), ww. Adem halen. « Die coninc begonde ademen » II 484.

Adere (aedere), znw. vr. meerv. *aderen.* Bloetgang in het lichaam. II 406, 555, 579; X 1362. — Doorgang van het water. II 376.

***Adlas,** Atlas, berg, VII 1683. — Koning, VII 1686.

Ael, znw. meerv. *ale.* Fr. *anguille.* VII 1004.

Aen. Zie *ane.*

Aer, znw. vr. meerv. *are.* Fr. *épi.* « Dat coren stont in sine are » I 778, II 389.

***Aercusia,** Arachosia, land in Asië, VII 1028 (Fr. *Aracusia*).

***Aergere,** Argyre, eiland bij Indië, IX 1196. Zie *Argette.*

Aert, znw. m. Soort. « Peper van rechten aerde » VII 928.

Aex. Zie *ax.*

Af (ave), voorz. In de uitdrukkingen *daer af, er af, hier af, waer af.* Daarvan, hiervan. 1) Met werkwoorden als a) *scriven, tellen, seggen, lesen, hooren, laten bliven.* I 43, 97, 327; III 680, 980; IV 457, 917, 1053; V 912, 1167; VII 808; X 702, 862. Elliptisch : « Daeraf vint men wonders meer » VII 851. — b) Met *comen, keren, geboren sijn, ontfaen.* II 1261; IV 130, 248, 293, 477, 521; VIII 825. — c) Met *vervaerd sijn, vaer hebben, miede hebben.* II 576; IV 296; VI 9. 2) Met zelfst. naamwoorden, als *meester, vrouwe, maerscalc, tgetal, de sorge.* I 375, 1399 (daer af en was geen getal), II 554, IV 379, V 612, VI 182, VII 806, 1664; VIII 894.
Daer af, in den zin van *daerna.* « Daer af so comt nu die poort die es geheten Babilone », II 1020. — In I 715 is met Franck te lezen : *daer ane.*

Afbiten. Afbijten. « Sie bitet (sc. het hooft) hem af » V 974.

Afdoen. Afleggen, uitdoen. « Doet af die vingheriine ende uwe cleder ende uwe scoen » X 628. — Verwerpen, versmaden, niet willen doen. « Soude ic tgoet vercopen dan, dat mi aventure gaf? Neen ic, twaren, dat doe ic af » IV 290.

Afdrinken. Opdrinken. « Die coninc dranc den wijn af » IV 1332 (Fr. ende dranc den wijn daer af).

Afdrogen. Fr. *sècher.* « Mettien clede droochde hi af sine trane » VIII 484.

Afhouwen. Afhakken. III 1114.

Afnemen. Intr. Verminderen. « Dronkenscap dat es een graf daer alle doget in nemet af » I 691.

Afsceren. Met een schaar afsnijden. « (Dalila) scoer hem af sijn haer » IV 711.

Afslaen. Door eenen slag verwijderen. « Clitus ontfingen (den spiet) op sinen scilt ende hi slougene af metten swaerde » V 190. — Afhouwen, Fr. *couper.* Hooft, arm, hant, been, enz. II 1239; III 131, 212, 383, 879; IV 1033; VI 435; VIII 1201.

Afsniden. Afsnijden. VIII 162.

Afstaen. Met genit., afstand doen,

Digitized by Google

opgeven. « Ic en sals niet ave staen eer ickene hebbe in der hellen » X 210.

Afwerpen. Van zich werpen. « Doe waerp hi sijn tekijn af » IX 502.

Afwinnen. Iemand iets in den strijd, door winnen of verovering, ontnemen. « Dese coninc was diegene dien Alexander... afwan sijn conincrike » VII 1820; IX 120, X 195.

***Affer,** een heer van Libya; bij Gualth. *Afer Aristomenes*, V 456. — De held aan wien Africa haren naam verschuldigd is, VII 1627.

***Affrike** (*Affrika*), Africa, III 933; V 1101; VII 840, 1614, 1624, 1625, 1634, 1665, 1685, 1691, 1695, 1721, 1727, 1749, 1802; VIII 1241; X 327, 1047, 1061, 1145.

Afgod, zntw. Fr. *idole*. II 1044; III 999; IV 737, 847; V 722; VI 434; X 903.

***Agamenon,** Agamemnon, III 1073.

***Agarene,** misschien het volk van Agara, stad in Indië, I 150.

***Agenor,** stichter van Tyrus, III 678, 683; VII 1130, 1242, 1386, 1402, 1647.

***Agilone,** een Pers, III 133.

***Agiptus,** Aegyptus, veroveraar van Egypte, VII 1220.

***Agriane,** landstreek bij Macedoniën, IX 197, 416.

***Agriene,** volk bij Palestina, VII 1182 (Fr. *Agarene*).

Ai (*ay*), tusschenwerpsel. « Ai keytive » VII 162. « Ay vrient sprac hi, com bat hare » VII 515. « Ay God Here » X 1324.

***Aiax** (*Aiaxse*), zoon van Telamon. III 1074; VIII 560, 565, 571, 582, 602.

***Akas,** Achas, koning van Juda, IV 880.

Aisieren, in het deelwoord *geaisiert*. Van versterkingen voorzien. « Menege stede wale geaisiert » VII 1767.

Al. Bijvoeglijk voornaamwoord. Verbuiging : Enkelv. Mann. N. *alle*, G. *alles* (*als*), D. *allen*, A. *allen*. Vrouw. N. *alle*, G. en D. *alre* (*aller*, *alder*), A. *alle*. Onz. N. *allet* (*alle*, *al*), G. *alles* (*als*), D. *allen*, A. *allet* (*alle*, *al*). Meerv. N. *alle*, G. *alre* (*aller*, *alder*), D. *allen*, A. *alle*

I. In den zin van *omnis*, elk. 1) Verbogen en onmiddellijk voor een zelfst. naamw. in het enkelv. a) Met abstracte begrippen. « Alle doghet I 17, 691. Alre doghet IV 988, V 303. Alle loosheit I 581. In allen rade I 703. Alre eren II 883. Alle wijsheit III 372. Alle quaetheit IV 850. » — b) Met concrete begrippen, in het meervoud gedacht. « Allen dach I 471. Talre stont I 813, VII 968, IX 1079, X 1134. In alre tyd II 75. In allen tide X 1202, VII 1311. In allen tyt VII 894. In allen doene I 508, II 615, VI 1096. In alre wijs VIII 883, 1045; IX 1270; X 194. Alle man VII 901. Met aller dinc X 491. Boven allen lande VII 326; X 1259. Al orloghe V 1160. Alles prijs VI 20. In alle wet VI 299. Alles ongevals VI 588, III 1124. Van alre moordadechheit VIII 1065. Boven allen goude IX 468. Van allen chense vri III 779. »

2) Verbogen en onmiddellijk voor een zelfst. naamwoord in het meervoud of voor het daarbij behoorend hoedanigheidswoord. « Alle dinc I 15. Alle historiën I 42. Tallen steden I 550. Alre liede I 583. In allen sinnen I 687. In allen dingen I 697. Van allen groten heren I 1078. Van allen leden I 1152. Boven allen coningen II 44. Aller gode » II 45; II 299, 1093, 1178; III 524, 817, 1193; IV 24, 133, 392, 1020, 1483, 1484, 1486; V 439, 510, 515, 1176; VI 317, 736, 737, 839, 1136, 1151; VII 606, 760, 878, 1157, 1441 (alle watere), 1671, 1674, 1719, 1748, 1799; VIII 626, 676, 682, 922, 1241; IX 1018, 1055, 1073; X 17, 67, 82, 158, 249.

3) Onverbogen, onmiddellijk voor een zelfst. nw. in het meervoud. « Al uren en allen dach I 471. Al dingen III 1253. In al einden X 945. »

4) Verbogen, onmiddellijk voor een telwoord. « Alle bede III 65. Alle drie » III 185, V 957, VI 726.

5) *Al*, onverbogen, van het hoofdwoord in het meervoud gescheiden door een lidwoord of eene bepaling. « Al dese dinc I 411. Al sinen lieden II 30. Al die huus II 1041. Met al den leden III 267. Al die sterren » III 296, 397, 443, 514, 745, 1024, 1216; IV 119, 204, 587, 1090; V 160, 250, 378, 913; VI 439, 575, 926; VII 101, 343, 715, 781, 1693; VIII 225, 409, 793, 795, 940; IX 785, 868, 1100, 1307; X 728, 743, 995, 1367.

6) *Alle*, van het hoofdwoord, in nomin. of accus. meervoud, gescheiden door een lidwoord of eene bepaling. « Alle die vroeden van den lande I 786. Alle die lande I 856. Alle die orlogen » I 862, 963; II 367, 591; III 317, 728, 1042, 1078, 1329; IV 234, 367, 490, 1353; V 654, 813, 835, 849, 873, 959, 1058, 1197; VI 25, 673; VII 135, 269, 566, 1304, 1530, 1556;

Digitized by Google

VIII 28, 62; X 214, 474, 956, 1053, 1430. — « Die mordenare sachte vort die waerheit vor alle die liede. » VI 765 (Hdschr. voor alle *dien* liede. Franck. *Vor al die l.*).

7) Door eene bepaling gescheiden van het hoofdwoord, in den dat. van het meervoud. Verbogen. « Met allen minen riken steden » V 786.

8) *Al*, onverbogen, achter een naamwoord, door eene bepaling voorafgegaan. a) Onmiddellijk achter hetzelve. « Alexanders liede al » I 1169; IV 622, 1169; V 354, 1169. — b) Niet onmiddellijk achter het naamwoord. « Die heren riepen al » VII 253, 434; X 603, 788, 884, 990, 1424.

9) *Alle*, achter een bepaald zelfst. nw.. a) Onmiddellijk. « Sine gesellen alle I 1126. Vor die ander alle II 274. Die coninge alle IV 381. Die columnen alle gemeene » VI 146. — b) Niet onmiddellijk. « Die lande waren alle verarmt III 1189 (Fr. *al*). Die straten waren alle bespreit V 938 (Fr. *al*). Die Grieken vergaten alle die doot » IX 423.

10) *Alle*, mannelijk of vrouwelijk, voor een persoonlijk voornaamwoord. « Alle hiet hise Alexandrie » X 1433. — Voor een aanwijzend voornaamwoord. « Alle die van Teben I 998. Alle die van Grieken » II 368.

Al, onzijdig, onverbogen, voor een onzijdig aanwijzend voornaamwoord. « Al dit, al dat » I 63, II 218, 1021, 1192; III 466, 488, 642, 1242; IV 1000, 1522, 1634; VII 1730; VIII 331; IX 618. — « Al dis II 1233, al das » (genit.) II 961. Al dien : « Van al dien dat God geboot » IV 428.

11) *Al*, verbogen, onmiddellijk achter een persoonlijk of aanwijzend voornaamwoord. « Wi, ghi, si alle. Ons, u, hen, hem allen » I 617, 904, 1035; II 1267; III 1238, 1577; V 756, 1104; VI 571; VII 107, 583, 1111, 1574; VIII 426; IX 1057, 1193; X 679. — « Het allet II 4. Het al » I 144, 1035; II 497, 931; III 8 (dat al = dat het al), 1228, 1233, 1243; IV 59, 1410; VI 186, 937, 1035; VII 115, 453, 1202, 1229; VIII 347, 634; IX 219, 977; X 248. — Niet onmiddellijk. « XII steen die sier lichten alle I 1361. Dat ghijt alle merken moget I 18. Biddes hen ooc alle diet hooren » I 65 (Fr. *al*); III 1181; V 678; VI 917, 928 (Si waren alle vervaert), VII 141, 147. — « Dat wil ic al te winde slaen » I 28, II 341; IX 441 (Het viel al, man en olifante), 967, 969; X 638, 1393.

12) *Al*, onverbogen, achter een voornaamwoord. Onmiddellijk : « Ic en soude se al niet bi namen nomen II 135. Hi dwancse al III 582. Dat men se al sloege te doot IV 924. Si al 1041. Soudi al VI 263. Wi al 1033. Si al VIII 1207. Alexander vergat dies al » X 975. — Niet onmiddellijk : « Als du se heves gemerket al I 626. Diere wildi al ontbaren I 1055. Ooc sult gier al om sterven » II 783, 1126; III 260, IV 722 (Si riepen al), 1163; V 640; IX 850.

II. In den zin van *totus*, geheel. 1) Van het naamwoord gescheiden door het bepalend lidwoord of een ander determinatief, en onverbogen. a) In den vorm *al*. « Al sijn rike I 82. Al hare raet 219. Al die werelt 852. Al die stat 1039. Al dat volk » I 151; II 223, 1035, 1095; III 637, 771, 1032, 1085; IV 358, 1200; V 239, 874; VI 24, 368, 936; VIII 15, 135; X 999. Verder I 1259; II 225, 260, 265, 442, 451, 846, 925, 1055, 1226; III 391, 438, 494, 544, 556, 559, 586, 768, 796, 900; IV 76, 91, 105, 132, 202, 261, 262, 634, 636 (Al ons heren partie), 764, 814, 1050 (Al der scrifture), 1108, 1469 (Al der werelt), 1598; V 156, 276, 423, 714, 735, 782, 829, 1013, 1071, 1084 (Al Pompeius scat), 1161, 1195; VI 415 (Al den dieren scat), 670, 755, 823; VII 284, 349, 587, 722, 775, 1188, 1220, 1729 (Al dien volke), 1779, 1789; VIII 16, 59, 237, 439, 482, 741, 755, 762, 1028; IX 50, 733, 773, 783, 1063, 1125, 1291, 1296, 1318, 1335; X 126, 187, 241, 251, 469, 515, 537, 828, 1056, 1107, 1180, 1186, 1292, 1395.

b) In den vorm *alle*. « Alle die grote avonture I 49. Alle die werelt I 59, IX 1070 en X 1048. Alle die wege I 1388. Ic sal hebben alle Daris scat (Fr. allen) II 107. Alle heer lijf (= totam vitam) II 751. Alle sijn here V 1149 en VI 76. Alle sine cracht » VIII 485.

2) Van het naamwoord door een determinatief gescheiden en verbogen. « Met allen sinen heer IV 1004. Allen haren ganc III 315. Alt (= allet) tfolc IV 222, VIII 251, IX 1142 (Fr. behoudt de lezing in IV, maar verandert VIII in *al tfolc* en IX in *alt volc*).

3) *Al*, onverbogen, onmiddellijk a) voor een plaatsnaam. « Al Europen I 85, 421; V 1452. Al Grieken (= geheel Griekenland) I 95. Van al Asia II 203; VII 189. Van al Percien

Digitized by Google

IV 114. Van al Sudraken IX 900. — b) Voor *ertrike*. « Die figure van al ertrike » I 308; II 727, 1396; III 1284, V 1171, VII 1812. — c) Voor *heidenisse*. « Al heidenisse soude hi dwingen » V 1215.

Al. Zelfstandig voornaamwoord, in den zin van *omnis*. 1) In het mannelijk of vrouwelijk meervoud. « Boven alle die nu leven I 34. Alle die in die zale waren 269. Alle hadden si eenen moet 825. Die alle goet waren ten seilde » II 226, 310, 582, 781, 858, 933, 970, 1058; III 83, 455, 1339; V 532; VII 1580; VIII 1077; IX 751; X 1543.

2) In het onzijdig enkelvoud. a) *Allet* (= het hedendaagsche *alles*). « Men vult die sacke en allet dat men can III 472. Allet dat si bedieden » III 1226.

b) *Al*, bepaald door eenen betrekkelijken zin met *dat*. « Al dat hi met hem brachte II 123. Al dat si vinden III 473. Al dat hi heeft IV 357, 408, 464, 1093 (Al dat hi mach = zooveel hij mag. Al dat hi mochte, *quantum poterat* III 437, V 800), IX 824 (Al dat hi can), 1272; VI 61, 314, 1098; VIII 582, X 989, 1485. — Met *wat*. « Hi merctc al wat daer behoort III 774. Hi waende dat al were goet wat so hem stont in sinen moet III 527. Hi dede vore hem vallen al so wat so quam in sijn gemoet » V 214. — Met *daer*. « Alse Philip hadde al gedaen daer hi was omme gevaren I 324. Al daer wi af lesen » X 988. — Zonder bepaling. « Hier af laet ic u al bliven I 97. Die coninc sag al toe » I 279; II 1269; III 473, 527, 650, 774, 1133, 1252; IV 361, 362, 700, 728, 920; V 214; VI 657; VII 215; VIII 246, 1134; X 464, 1293 (Al, cleen en groot, beweenden Alexanders doot), 1469.

c) *Alle*. « Alle dat hi met hem brochte V 805 (Fr. *alle die*, en in aanmerk : misschien te lezen *al dat*); Ic wille dat alle gemene si » VI 773 (Fr. *al*).

3) *Alre* (*aller*, *alder*) = *omnium*, gen. meerv., als versterking van den superlatief. « *Alre best* : Dalre beste mure I 670; Alder beste, als adverb. III 672, 1217, VI 1196. — VI 21; IX 1231. *Alder eerst* IX 610. Talre eerste X 1272 = het allereerste. Alre gerechtste X 914. — Alre lancst IX 108. — Die alre meeste aventure = het grootste geluk I 1293; IV 1547; VII 752; VIII 549; X 654. Alre meest, bijw. VI 691; VII 671; X 422. — Alre naeste II 229, 905; VIII 441; IX 39, 293. — Alre rijcste II 1228. — Alre vrecste VII 1819. — Talre west van Europen VII 1608 (het meest in het westen).

Zegswijzen. *Dor al dat* (*dore al dat*), eigenl. « bij dit al dat », = niettegenstaande, ondanks dat, alhoewel. « Nochtan stoenden si opt boort, dor al dat si met genen viande haers ondanx en waren gevaen I 1103; II 1230; III 489, 1069.

Met allen, geheel en al, *omnino*. « Hi quam met allen ter eerden nedervallen VIII 1144. Die Grieken keerden weder met allen » IX 422. — Versterkt door *al* : « Al met allen » VII 1778.

Niet dan al, gevolgd door een zelfst. naamw. = niet dan geheel, anders niet dan. « Doe men an al sijn lijf niet sien en mochte dan al wonden » VIII 763.

Over al, overal, *ubique* : I 167, II 902, 1125; X 878.

Al, als bijwoord, geheel, geheel en al, *tout à fait*. 1) Bij werkwoorden. « Si ghingen al te gronde I 137. Nochtan bewanic mi al » I 329, 768, 1003, 1006, 1224, 1311; II 393, III 132, 261, 420, 503, 1021; III 132, 261, 400, 420, 496, 503, 1021; IV 390; VII 1419, 1791, 1859 (Die al niet en wiste), IX 299; X 495, 656.

2) Bij bijvoeglijke naamwoorden. « Al blide IX 317. Al blint III 168. Al doot IV 617; V 956. Al geheel V 429. Al goet I 1403. Al ivoriën IV 1455. Al kinderloos VIII 708. Al luttel III 772. Al meeste VII 1442. Al nakt IV 573. Al onbecant VI 517, 694. Al ront III 1290. Al selc een kint I 193. Al sulke were II 778; V 353, 890; VI 320, 874, 885; VII 918, 1237; IX 117. Al stille VIII 381, 1070. Al vol VIII 149 Al waer I 302. — Na het bvn. geplaatst. « Die burg die coperen was al » II 1086.

Bij znw. bijvoeglijk gebruikt. « Al drossate » IV 918.

2) Bij verleden deelwoorden. « Al genesen » II 525, 875; III 694, 1129; IV 224, 1025, 1055; VII 498, 1676; VIII 745, 1237; IX 1, 70; X 479.

3) Bij tegenwoordige deelwoorden, om de gelijktijdigheid der handeling met eene andere aan te duiden. « Al werende » II 823; III 453; IV 116, 436; VII 382.

4) Bij bijwoorden. « Al darewart IV 370. Al nederwaert VII 1456. Al dore V 344. Al dure II 1041 (overal, geheel het land door). Al dor

Digitized by Google

en dor IV 7. Al dorentore (dorenture, durenture) II 214, 654, 707, 1049; III 1031; IV 581; V 53; VI 44, 126, 325. Al gereet = terstond, II 1069. Al noch II 512. Al nu VII 170; X 192. Al nu so = also nu of nu also II 744. Al om (omme) I 311; III 859; VII 211; VIII 95, 130, 830. Alle omme II 312. Al om en omme (omme en omme, omme en om) I 293, 726; V 277, 960. Al omtrent I 534; II 98, 1184; III 1112; IV 397; VI 173; VII 777, 1335; IX 449, 701; X 666. Al openbare (oppenbare) I 299 (vraechde hem al oppenbare), 1174; II 2; III 529, 790, 999; IV 1462, 1672; VI 281; VII 292; VIII 188, 518; IX 360. Al over VII 429. Al over lanc VIII 218. Al overluyt II 86; III 1206; VII 1891. Al over waer III 820; VII 1331; X 517, 659, 1106. Al sachte IV 1549. Al stille IX 881, 1020. Al stilleken IV 1181. Al te cleen VIII 884. Al tegen, in tegendeel, *contra* (handsch. *allege*. Fr. alle wege) III 304. Al te lanc V 656. Al te na V 457. Al te veel VI 1166. Al te samen IV 897, 1064. Al te voren IV 129. Al uut keytijt II 450. Al van daer (relat. = *unde*) I 1302; V 1217. Al tote daer (al toe daer VI 3) IX 1157.

5) Bij uitdrukkingen samengesteld uit een voorzetsel en een naamwoord. « Al bi dien water X 1100. Al dor den scilt V 32, 267, 1111 (al dor sijns selves vrome); VII 361 (al dor dat gestof), 873. Al met goude VII 823. Al me niete, *frustra* V 144. Al met viere VII 930. Al na mi X 1407. Al om die stede IV 1154; VI 171. Al omtrent den rand II 1222. Al sonder beten V 405. Al sonder gile VII 1776. — keren VIII 1234. — lijfnere IV 8. — mesquame X 115. — pine IV 639. — sage VII 33. — vaer IV 635. — waen VIII 1057. — were III 556, 902. — Al te hant (al te hande), terstond, aanstonds, weldra I 284, 1049, 1213; II 178, 636, 845, 1064; III 213, 432, 1014; IV 196, 1083, 1214, 1269, 1308, 1320, 1515; V 403, 543, 990, 1098; VI 695, 722, 817; VII 247, 379, 489, 660, 716, 1009, 1037, 1217, 1221, 1286, 1315, 1454, 1491; VIII 68, 222, 803, 845, 1113; IX 214, 304, 323, 442, 497, 907, 1257, 1288; X 296, 512, 544, 851, 1046, 1424. — Al te sticken (stucken) V 282, 484; IX 874. — Al te voete III 421. — Al to Yssoen (= tot) II 620. Al toten berge X 931. Al toter erden V 70. Al toter selver stede VII 295. Al toten oeste ende van ertrike (Fr. oostende) VIII 1246. — Al toter mane IV 1417. Al tote in dier maegde lant VIII 67, 138.

Bij eene bepaling van plaats zonder voorzetsel. « Alst Alexander hadde verstaen, voerdi hi there al een ander strate » IV 1655.

6) Bij voegwoorden. Al daer = terwijl. « Hi spronc er op al daer ment hielt » V 448. — Al tote = totdat. « Sliep soetelike al tote die sonne op stont » IV 1539. -- Al nochtan. « Al nochtan twifelde hi X 760. — Al oft (al ocht). « Si sijn gedaen al oft si biten souden die liede die si sien VIII 857. Si roofden des conincs scat al ocht were in enen stride » V 488.

Al, voegwoord. 1) Voor *als*. a) In den zin van wanneer. « Al worden es coninc (als hij koning zal zijn) I 312. Al nu was daer so gevochten III 227. Alsi solen genoten gaen (als zij) V 970, 977. — Insgelijks *alle* voor *alse*. « Alle de werelt durenture mine wet gaet » (wanneer door geheel de werelt) I 1302. — b) In den zin van indien, rechtstreeks door het werkwoord gevolgd : « Al hadde de wandel aventure gegeven Darise die stede, sijn moeder » enz. VI 326.

2) Voor *al of* in den zin van *alsof*. « Also breet al haddent geweest vliese » X 460 (Fr. *alse*).

3) In den zin van *ofschoon*, *hoewel*, *alhoewel*. « Al eest goet (al is het goed) I 5. Al en hadde hi en geen groot goet I 545. Al en ware sijn geslachte niet vri 548. Al lachterent diet niet en verstaen I 27. Al hebben sijs nijt » I 29, 244, 247, 521, 558, 603, 734, 816, 837, 1090, 1294, 1319; II 9, 21, 49, 126, 134, 166, 512, 636, 695, 707, 765, 828, 1243, 1260; III 393, 571, 706, 709, 968; IV 55, 103, 178, 913, 1216, 1678, 1686, 1717; V 88, 250, 338, 397, 413, 428, 467, 470, 519, 739, 742, 996, 1169; VI 232, 239, 856, 872, 884, 1023, 1150; VII 25, 240, 337, 389, 391, 692, 700, 707, 770; VIII 52, 253, 266, 381, 464, 506, 515, 578, 641, 644, 921, 928, 1063, 1233; IX 337, 487, 753, 1061, 1063, 1066; X 52, 76, 106, 164, 770, 821, 988, 1074, 1184, 1201, 1258, 1410, 1535.

***Alacrine**, zuster van Clitus, V 133.

***Alane**, volk in Asië, *Alani*, I 147.

†**Albania**, landstreek in Asië, VII 1316.

***Albene**, rivier bij Arbela, III 1153. id. in Bactrië, VII 484, 493.

Digitized by Google

Aldaer (*al dare* VI 707 in 't rijm), bijw. Versterking van *daer*. 1) Demonstratief, *ibi*, Fr. *là*, I 1242; II 263, 1048; III 467, 733, 819, 946; IV 887, 1648; V 942; VI 135; VII 1225, 1316, 1319, 1851; IX 1185; X 428, 445, 1085, 1105. Aldaer..... daer X 949. — Alstoen, alsdan. « God vermalediden aldaer » IV, 448.

2) Relatief, waar, *ubi*, *où*. I 228, 375, 1307; III 401; IV 1380; VIII 422; X 605.

Alde, bvn. Oud. III 1219. IV 164. (Fr. oude.) Superl. Alste IV 524. (Fr. oudste.)

Aldus (*aldes* III 1220 in 't rijm). Alzoo, zoo, *ita, sic*. « Aldus menich I 93, 321. Die historie seget aldus » 373, 435, 472, 527, 541, 814, 890; II 416, 461, 1017; III 105, 254, 343, 349, 675, 783, 863, 896, 1295; IV 127, 304, 494, 700, 945, 1196, 1254, 1279, 1373, 1379, 1517, 1603, 1653, 1657, 1718; V 71, 129, 185, 734, 768, 975, 978, 1128, 1158; VI 207, 441, 576, 585, 764, 781, 856, 946; VII 367, 696, 1210, 1271, 1349, 1487, 1495, 1536; VIII 213, 840, 986, 991, 1165; IX 43, 83, 176, 191, 520, 899, 989, 1187; X 217, 863, 1016, 1119, 1193, 1411. — *Aldus so*. « Aldus so sat hi langen tijt » I 141; VI 63.

2) Dus, daarom, *itaque, ideo, propterea*. « Aldus vergat hi sinen rouwe III, 569. Aldus aten si te samen IV 1327. Aldus stae ic onblide VIII 496. Ende aldus moet ic sterven » VIII 729.

Aldusdaen, bvn. = aldus gedaen, dusdanig, zoodanig. « Leefstu aldusdane wijs I 708. Cf. I 814. Bi aldus gedaenre dinc. Om aldus gedane sake » II 1017.

Aldusdaneg, bvn. Zoodanig. « Wi mogen vinden aldusdanegen vrient » VI 784.

Alendecheit, znw. Het verblijf in den vreemde. « Alendecheit so wel betaemt dien keytijf die hem scaemt » VI 522.

***Alenia**, landstreek in 't N.-O. van Europa, VII 1423 (Fr. Alania).

***Alexander** (*Allexander*), de held van het gedicht, passim. — « So mechtich Alexander » = zoo veel Alexanders, *tot Alexandros*, V 501 (Fr. en Verwijs *so menig*).

***Alexandrie**, de stad Alexandria in Egypten, III 920; VII 866, 1265; X 1502. — Naam van twaalf steden door Alexander gesticht. « Ooc maecte hi twalef stede scone. Alle hiet hi se Alexandrie » X 1433.

***Alexandrine**, naam van sommige steden door Alexander gesticht : « Ende some hiet hise Alexandrine » X 1438.

Algader, zelfstandig voornw. Onz. en onverbuigbaar. Alles te zamen, alles zonder uitzondering. « Neptanabus hi seide algader I 398. Si sloegen algader doot, jonc, out, clene ende groot I 990. Nu deed de coninc na sinen wille besetten algader » III 905.

Algader (*al gadere* II 377 rijmt met *adere*), bijw. 1) Geheel en al, volstrekt. « Om ere hi algader dochte I 720. Aldus was die edel poort Tyren algader gestoort III 676. Een beelde gemaekt van brunen marbersteen algader III 912. Alsi die lande sonder lijfnere algader vonden 1150. Ic segge dat ertbeefinge ende vloet die cracht ons Heren algader doet 1250. Algader gulden IV 213. Pharao verdranc algader met al synre compagnien 633. Esdras screef algader weder ons Heren wet 1070. Liede di hem algader gulden dochten IV 1164. Cf. IX 1257. Es algader uwe IV 1688. Van hude was hi swart algader V 89, VI 99, VIII 728.

2) Aan zelfstandige naamwoorden of voornaamwoorden toegevoegd, voor of na dezelve. a) In den zin van *geheel, gansch, totus*, bij een enkelvoudig naam- of voornaamwoord. « Sijns vader rijc algader I 474. Coninc van Meden algader 413. Omdat Daris in sijnre gewout algader heeft mijns vaders goet 497. Athenen hem algader diende 916. Jegen algader Daris macht 1069. Dat gevic u op algader 1211; II 377, 656 (Eens conincs goet en aventure te settene algader op eenen dach), 822, 1180; III 490; IV 1099 (met algader sijre gewelt), 1184, 1517; VII 1180, 1239, 1262, 1407, 1480, 1563; VIII 313, 980; IX 1303; X 1061, 1092, 1391.

b) In den zin van *allen te zamen, omnes*, met het naam- of voornw. in 't meervoud. « Kinder, knapen ende jong wijf bleven algader in hare ere III 493. Si souden algader sijn ontaen IV 1185; V 1173; VII 1453; IX 1198; X 1251. — In den zelfden zin met een collectief naamwoord in 't enkelvoud. « Al dat volc van Orienten quamen met wapen ende

Digitized by Google

met tenten algader op Egypten lant I 153. Daer vonden si volc, heet Lemnes, dat algader sonder hovet es » IX 1200.

Allegader, zelfst. vnw., in den zin van *allen, omnes*. « Hoort allegader herwart » (hierna) II 258; VII 1104.

Allegader, bijw. = algader. 1) Geheel en al. « Allegader sonder lijfnere » II 438 (Fr. algader). — 2. a) Geheel. « Allegader Europen I 884. Voor allegader tander here (Fr. algader) II 877. Dat luchter here allegader (Fr. algader) III 94. Sijn sien allegader IV 976. Dat ander boec vertellet allegader » V 320. — b) Allen of alles. « Nu hoort hoe dat gesciede allegader I 110. Sine twee suster die hi allegader achter hem liet (Fr. algader) I 1111. Die liede allegader » V 929.

Altegader. Alles te zamen. « Jonc ende out, cleene ende groot slouch hi al te gader doot » II 170. — Geheel. « Doe deede hi sinen vader in twee sniden in clenen stucken al te gader » II 1138. — Geheel en al. « Heefstu die snelheid diere joget ende dine cracht ende dine doget al te gader dus verloren » IV 1581.

Altenengader = algader. 1) Geheel en al. « Het es altenengader omdat I 403. Daerin hiet hi scriven scone, altenengader sine geesten » X, 963. 2) Alle, alles. « Meta sach dit altenengader » V 154. « Dus gesciet al tenengader » I 410; IV 472. 3) Geheel, gansch. « Altenengader haer coninc-rike III 903. Dies Tyren was altenengader » VII 1648.

Algaere, voor *algader*, staat I 1355 : « Dat hi gecleet was al gaere alse ocht eens joden bisscop ware. » Franck ontkent het middennederlandsch gebruik van *al gaer* en doet de volgende gissing : dat hi gecleet was met eenen ghegare (= kleeding, gewaad).

Algemene (*algemeen, algemein*), bijw. 1) Te zamen. « Daer nu so quamen algemene een trop van misliken lieden » II 339. — 2) Geheel, gansch. « Jegen die werelt algemene I 740; IV 230; X 1040. Ginc dat volc vlien algemene II 821. Een bacheleer bleef daer allene, doe dat volc vlo algemene » V 317. — 3) Allen, alles. « Sonder dese twee allene en hadden de Joden noit coninc, si en lieten die wet algemene V 869. Die scare van dien Grieken algemene III 240. Hi tellet algemene so wat so an den hemel staet » 320.

Allegemene (— *gemein*) = al gemene, in den zin van geheel. « Ytalien alle gemene » X 1073 (Fr. algemene).

Algemeenlike, bijw. Te zamen, alle te samen. « Over die brugge vloen si al gemeenlike » V 669.

Allame (*alame*), znw. mann. of onz. Huisraad. « Alle die alame van dien hove II 318. (Gualt. II 128 : *Tota supellex regia*. Fr. Al die allame). Si roveden sconincs scat ende sijn allame » VII 179.

Alleens (*alleins*), bijw. = al eens, geheel eens. 1) Eveneens, gelijkelijk, gelijk. « Si seiden het ware alleens daer van hen beiden » II 609 = de strijdmacht der beide koningen ware daar gelijk. Gualt. II 267 : *pares illic acies utriusque tyranni* (Fr. *al eens* = al van hen b. ware daar eens). — 2) Eenerlei, onverschillig, *sans distinction*. « Si sloegen algader ter doet, het was alleens wijf ende man » II 992.

Allene (*alliene, alleine* in rijm met *Lorcine* V 1064), bvn. = al ene, geheel één. 1) Alleen (een en geen ander) in den zin van *unus*. « Ic wane hi meer volcs heeft allene dan die werelt al gemene IV 229. Die gene es edel allene I 563, 1001. Du best allene en geen ander dien die sterren sijn onderdaen III 557; IV 867, 1278; V 316, 425; VI 1099; VIII 510; IX 516, 522; X 1220, 1486. — Voor een znw. « Elc moet volgen siere nature sonder alliene die aventure II 468. Sonder allene Alexander » VII 763; IX 479. — Na een znw. « En machse breken geen werc sonder dies boes bloet allene VII 1018. Sonder die wapen allene VIII 238. Wille sine prince maken allene over de werelt al gemene (= éénig prins) X 1039. — 2) In den zin van *solus*, onverzeld. « Hi ghinc allene in sine heimelike kemenade I 122. Daer sat hi allene 124. 156. Dit sprac hi alliene jegen sinen sin 463. Si voeren en wech allene si twee » IV 1276. 1284; V 1064, 1080; VI 741; VII 42; IX 445, 447, 856; X 69.

Allene (*alleen*), bijw. 1) Gelijkelijk, evenzeer. « Waerstu also groot allene van lichamen alse van girechheden » VIII 879.

Digitized by Google

2) Alleenlijk, slechts. « Mochti : Dirise alleen verslaen V 417, 583; IX 1131; X 283, 1007. Met eene ontkenning : « Aldus en wast jegen vole allene » VI 207 (alleenlijk niet tegen volk). *Allene niet* (of *niet allene*)... *maer*. « Hi en vergaft allene niet den soudaen, maer allen lieden van den stede V 315. Die Grieken ontsagen niet allene Poruse, maer ooc tgrote water » IX 150.

Allewege, bijw. 1) In elk opzicht. « Quade knechte die allewege arm waren en keytijf II 750. Nochtan weet ic wale allewege dat wi sullen hebben den sege II 702. Dies was hi seker allewege III 610; IX 80. Die Godinne van den sege die hi minde allewege » IV 1420.
2) Altijd. a) In elke gelegenheid. « Slacht ic dien here Permenione, so hadde ic liever allewege groten scat dan goeden sege IV 270. Van hem sprect men allewege » IV 1466; VI 1060. — b) Gedurig, aanhoudend. « Int herte vacht hi allewege I 724; II 1031. Blijtscap die allewege singet soete » IV 1400, 1409; V 710, 714; VI 353, 808; IX 716; X 1066.
3) Overal. « Bedi so wan hi altoes sege, so waer hi quam allewege » IV 1432.

***Almanië** (*Almaniën*). Allemania, Duitschland, VII 785, 1454; X 535, 1070.

Almeest, bijw. Voor het grootste gedeelte. « Al meest die dit hoorden wouden volgen dese woorden » IV 1208 (= bijna allen die... *Tota fere Macetum laudat manus hoc* Gualt. IV 347).

***Alobodine,** landstreek in Indië, IX, 1052.

***Alone,** neef van Parmenio, X 957.

Alre eerst (*al der ierst*). I. Bvn. « Dat alre eerste Gods huys IV 808. Dat alder ierste conincrike » VII 843. 882.
II. Bijw. Eertijds, vroeger. « Egypten dat alderierste hiet Epla » VII 1218.
Talre eersten. 1) In denzelfden zin. « Ennones die talre eersten was sine amie » I 1247.
2) Talre eerste dat = terstond dat, zoohaast als. « Talder eerste dat hijt besach wat daer inne bescreven lach » II 548.

Allerhande (*alderhande*). Van alle soort, allerhande, allerlei. Zie *Hant*. « Allerhande dinge II 741; III 486; VI 870. — melodien VI 631. — were X 13. — figuren 26. — diere saken 1174.

Als, bijw. Eigenlijk gen. van *al* = Fr. *du tout*. *Als ende als*. 1) In 't geheel, alles te samen genomen. « Daer waren veel meer barone gevaen dan in dien wige als ende als dier Grieken waren VII 457. Welk onser heeft meer ongevals ofte mine joget, als ende als, ofte dijnouder » VIII 726.
2) Volstrekt, stellig, met eene ontkenning. « Dat men niet en segge als ende als » VIII 522.

Als, voegw. = *al*, in de beteekenis van alhoewel, ofschoon, hoezeer. « Als was hi cranc in sine lede, int herte was hi een lijbaert I 803. Als was hi wreet... IV 47. Als was ic stare, starker ic vint IX 755. »

Alse (**als**), bijwoord, verzwakte vorm van *also*. Alzoo, zoo. « Alse was dat cleet gemaect VIII 156. Alse enen edelen man » 430 (zoo eenen edelen man). Gevolgd door het voegwoord *als* in vergelijkingen. « Die cleder brachten ane gedragen als sulke alse vrouwen nu plien II 288. Alse verre alst es van der zee V 859. Dit es alse waer als amen » VII 977. — In I 801 « Alexander sat en merctc alse dese dinc », is *alse* eene schrijffout voor *alle*.

Alse (**als**), voegwoord. I. In vergelijkingen = als, zooals, gelijk. « Noit so hovesch man alse Alexander was I 41. Hadde Alexander also lange gelevet alse daden andre orlogesliede 45. Seres ooc, alsic wane 148. Ginc... alse hi dicke hadde gedaan 157. Een cam stort als eene crone gewassen boven op sijn hooft 266, 459, 903, 917, 1004, 1297; II 64 (Ic sal di als een peert driven), 391 (also alse men die waerheit waent) 420, 425, 428, 429, 547, 906, 933, 1070 (wert te niete alse gestof); III 224 (Negusar, alst hem wael sceen, was dorscoten met spieten), 245, 470, 511 (Saken die men hem lasteren mochte alse ane enen heidenen man) 749, 898, 1100, 1167, 1227, 1320, 1323; IV 9, 23, 194 (Die hi minde alse sijn lijf), 260, 323, 333, 336, 426, 539, 846, 855, 1089, 1187, 1416, 1458; V 51 (En es so menich stake te Donse alse daer spiete na den coninc vlogen) 124, 247, 308, 310, 343, 351, 459, 522, 567, 568, 900, 929, 1174; VI 130, 174, 220, 261, 292, 320, 350, 855 (te lezen : Als wilen was mijn Babilone), 903, 987, 1044 (l. Alsi = alse hi), 1108; VII 68, 229, 471, 561, 581, 594, 789, 831, 837, 917, 965, 994, 1215, 1247,

Digitized by Google

1622, 1664, 1716; VIII 94, 96, 280, 435, 470, 1067, 1169; IX 118, 450, 557, 641, 659, 660, 706, 764, 1143, 1201, 1203, 1204, 1316, 1317, 1321, 1325, 1329, 1332, 1341; X 147, 355, 357, 410, 424, 611, 1067, 1303, 1360. — In den vorm *as* I 1310, X 1124. — Elliptisch om eene bepaling beter te doen uitkomen. « Het dochte hem wesen ere, storve hi als van sulken here » III 334 = zoo als men sterft van zulken heer. — *Soo* (*soe*)... *alse*. Evenzoo als, Fr. *autant que*. « Geen dinc en doet soe verkeren des menscen moet en begeren onsuverhede, alse dronkenscap ende ledechede » VI 55.

Versterkt door de bijvoeging van *gelijc* of *rechte* (*recht*) = juist. « Hi vloech gelijc alse die snee III 1148. Gelijc als een borch gedaen » IX 1266. — « Rechte als een drake was gedaen I 204. Gecleet recht als papelaerde I 708. Hi vloech rechte alse Tygris » III 1143.

Gevolgd door het lidw. *die*, met een bvn. als znw. staande, vormt *als* eene adverbiale uitdrukking. « Alse die boude III 71, 212, 376, 546; IV 1616; VIII 224, 568; IX 283, 518, 1272. Alse die coene IV 277, 724, 810, 1018, 1081; V 74; VI 802; IX 100, 372. Alse die kevtijf VI 276; Als die milde IV 1457. Als die vrie IX 651. Als die wise IX » 1306. — Met het lidwoord *een*. « Als een fel IV 702. Als een degen » V 400. Met eenen adjectieven volzin. « Hi dede als degeen die aventure proeven woude durenture » II 127.

Alse die in verklarende of redegevende bijzinnen = *utpote qui* « En achte hi een twijnt niet des, alse die onschuldich was » II 551.

Alse, tot verklaring of nadere bepaling van het voorgaande = namelijk, te weten. « Dit sprac hi, met groten misbare, allene jegen sinen sin, alse dese worde, no meer no min » I 464.

Alse, expletief in **Alse nu... alse nu** = nu nu; nu eens, dan eens. « Het behoort ten werenlike goede (= *sortis humanæ est*) alse nu te wesene groot here ende te levene met groter ere; alse nu verwinnen, alse nu verliesen, alse nu welvaren, als nu riesen, alse nu qualec als nu wel, al eest dier aventuren spel » V 600-95. — « Alse nu warp hi grote kesele, alse dat hoet (gelijk het hoofd) van den esele; alse nu ghinc hi minieren, alse nu warp hi met pederieren; alse nu ghinc hi die mure breken, alse nu ghinc hi die porte steken; alse nu dreef hi den toren bat na » VI 219-25.

Alse nu — *nu*. « Alse nu vachti metten gescotte, nu metter ax gelijc den Scotte » III 177.

Alse ofte (*ocht* IX 274) voor *alse of*, hetgeen Franck overal geschreven heeft. Alsof, Fr. *comme si*. « Alexander was also drove, alse ofte hi seker ware IV 36. Doet dien dinen also grote ere, alse ofte du waers sijn gerechte here 84. Hi haer hadde gedaen alse grote ere, ofte si hadde geweest sijn wijf 105. Hi riep tote hem sijn baroene, alse ofte hem twifelde van den doene » 1175, 1194; V 644; VIII 1066; IX 274, 278, 546, 620, 1000; X 613. — In II 473, « dan scelden si mi oft als ic mochte sijn gestade », is te lezen : als ofte ic enz.

Alse ocht (*oft* IX 1254), voor *alse of het*, immer met het werkwoord *zijn*. « Doe quam Neptanabus in diere gebare alse ocht Amon selve ware I 262. Dat hi gecleet was als ocht eens joden bisscop ware 1355. Ridders stonden op die canteel singende in dier gebare alse ocht een maisiere ware III 1056. Als ocht ware in die gerume zee III 965. Als ocht een groot here ware IV 1118. Alse ocht hem leet hadde gesijn IV 484. Alse ocht scape hadden gewesen V 217. Alse oft van olie ware IX 1254. Alse ocht die donner ware » X 1460.

Op drie plaatsen vindt men, waarschijnlijk door schrijffout, *alse ochte*, *alse ofte* voor *alse ocht*, *alse oft* = als of het. « Die sonne verdonkert alse ochte die nevel hadde gedaen II 346; Daris moeder dede hi sulke eer alse ofte sijn moeder ware III 500; Die coninc dede haren wille als ofte sijn moeder ware » VI 282.

II. **Alse**, voegwoord, in den zin van *als*, *toen*, *wanneer*, bij tijdsbepalingen; ook gebruikt om eene voorwaarde aan te duiden, in den zin van *indien*. « Alse men iet nieuwes in ene stede eerstwerf vertellen hoort, some sijn si verdoort I 2. Alse men hem enege doget leert, hijt emmer ten archsten keert, alse hijt niet te rechte en verstaet 21. Alse die coninc dat verstont, vlo hi enwege 161, 315, 318, 324, 422, 429; II 37, 447, 523; III 102, 357, 444, 447, 585, 655, 882, 1080, 1095, 1115, 1138, 1201, 1309, 1313; IV 4, 231, 559, 667, 763, 817, 979, 984, 1014, 1054, 1096, 1285,

Digitized by Google

1337, 1395, 1399, 1445, 1592; V 102, 142, 400, 513, 516, 530, 703, 989, 1185; VI 27, 475, 534, 676, 800, 868, 911, 961, 991, 999, 1001, 1202; VII 40, 88, 210, 230, 250, 334, 714, 944, 945, 968, 1737, 1742, 1745; VIII 35, 63, 308, 591, 738, 918, 1009, 1256; IX 66, 390, 634, 647, 657, 1081; X 343, 634, 636, 637, 894.

In den vorm *als* : I 18, 121, 235, 239, 312, 515, 534, 542, 585, 620, 626, 635, 890, 1099, 1189; II 218, 245, 447, 469, 471, 556, 784; III 442, 995, 1002, 1162, 1248, 1282; IV 637, 1547, 1654, 1710; V 1021; VI 104, 112, 125, 364, 688; VII 287, 668, 677, 1057; VIII 158, 187, 331, 789, 898, 1006, 1036, 1262 (handsch. *alse*, l. *alsi* = als hi); IX 330, 895, 1131, 1138, 1160; X 12, 120, 152, 417, 534, 632, 1302.

In den vorm *as* : I 608, 1310; III 750 en V 846 *ast* = as het.

Alse (als) alleen, in den zin van *als of*. « Gelijc als een vogel vloge, ofte als men scote met enen boge » VII 988. *Alst* voor *als ocht* in de uitdrukking *alst ware, alst waren*, met het onderwerp achter het werkwoord. « Gelijc alst ware eens libarts jonc I 465. Hi sliep alst ware een swijn IV 1028. Een lyon van kelen roet, alst ware één brant » 1614. In IV 64 staat « Hi troc sijn hare als wast vlas ». Fr. wel met recht leest : alst ware vlas. — « Daer sijn liede gescapen alst waren loeten VII 955. Een groot horen alst ware een zelfwassen been » X 937.

Also *(alsoe)*, bijwoord. I. Zoo, *ita, sic*. 1) Bij bijvoegelijke naamwoorden of bijwoorden, waarbij a) *also* slaat op hetgeen voorafgaat. « Also saen hi geboot II 242. Hem wonderde dat sulke here die doot begeerde also sere III 360. Also groot wonder hadde hi des III 1101. Doe hine sach also gewont » VII 718, 774, 782, 1703; IX 1; X 1043. b) — iets bekends aanduidt en daardoor eene zinversterkende beteekenis ontvangt. « Den coninc die hi dede alsoe menec hovescede VIII 821. Dat hi wese also vri » X 1205. c) — slaat op het volgende. « Dat duurt daer also lange toten middage III 982. d) — gevolgd is door *alse (als)*, om eene vergelijking uit te drukken : « Also groete daet alse Hercules dede I 457, 735, 1094; II 419. Also starc alse enege tygere 424, 1081; III 470, 967, 1167; IV 34, 41, 83, 191, 322, 1150, 1496; V 1173, 1206, 1226; VI 330, 371, 518; VII 248, 338, 557, 745, 1031, 1095, 1680; VIII 879, 881, 1321; IX 269, 387, 980, 1113, 1253, 1329, 1332; X 460, 952, 979, 1042. *Also saen als* zoodra als : « Also saen alse die mane sal op gaen » X 635. e) — gevolgd is door *dat*, om den graad of het gevolg der hoedanigheid of der bepaling uit te drukken. « Also na dat si vernam II 836. Also verdovet dat hi ter erden neder tumelde III 410; VIII 71, 386. Zonder *dat* in denzelfden zin. « Hadde hi den rouwe also groot : van den stoel viel hi neder » IV 744. — 2) Bij werkwoorden in dezelfde betrekkingen als bij bvn. of bijwoorden. a) « Also stoppet beide sine oren I 539; II 1012; III 1279. Also was blent Tobyas IV 66. Also stont daer al bescreven IV 1066; VII 526; VIII 262, 752. — b) Al had hi die core also weder... so II 828. Also met pinen hevet bevaen, nadien dat si hebben mesdaen X 111. — c) Welctyt dat also gesciede dat menne met scepen soude soeken I 130, 1299. Mocht also wesen dat mi fisicine mochten genesen » II, 540; III 843; IV 137; V 158, 1107; VII 113.

Also alse (als) = zoo als. « Also als men die waerheit waent » I 777; II 391; I 1310 *(also as)*, 1357; II 203, 729, 1023; III 750 en V 846 *also ast*; IV 488, 502, 607, 659, 1055; V 5, 916; VI 758, 761, 889, 1118; VII 23, 697, 822, 1204.

II. In den zin van evenzoo, ook zoo, insgelijks. « Die daer also verslegen was I 765. Also mint die vogel dwout I 1088. Die sterren waren te tellen also goet III 1037. Also groet wonder hadde hi des » 1102, 1120, 1271; V 571, 684; VII 441; X 759.

Also, voegwoord, in den zin van *alse, als*. 1) Als, zooals, gelijk. « Niet bedrieget so vele liede also groot goet en miede I 554. Also men dagheliken siet » II 1255, 1257. — 2) Wanneer. « Also Got wille dat gesciet dattie mensce sterven moet, een clene stucke eerden es so goet alse die mensce » IX 1337.

Altaer, znw. mann. Lat. *altare*. « Hi sloech Joab op enen altaer » IV 809.

Altemale (altemael), bijw. Ten eenen male, geheel en al, volkomenlijk. « Die Tyberis hadde altemael omme lopen met haren stroom » IV 1414; VII 1617.

Digitized by Google

Altoes, bijw., samentrekking uit *al toges*, genit. van *al* en *tooch*, trek, keer, maal. 1) Altijd, in den zin van a) ieder keer, telkens, bij elke gelegenheid. « Altoes nem raet an vroede liede I 514. Hem dochte hi won altoes den sege 725. Dat gesciet altoes in die nuwe mane » III 1276; IV 1431; IX 1087. — b) Gedurig. « Oorscalke hebbe onwert altoes I 517, 722, 906. Si sworen dat si altoes hem dienen wilden II 383, 476, 697. Hi altoes sijn lover behout » 1251; III 504, 1142; IV 30, 183, 953, 956, 1508; V 433, 437; VII 853, 1578, 1716, 1786; VIII 694, 1259; IX 102, 231, 232, 234.

2) In allen gevalle, alleszins, volstrekt; met een ontkenningswoord. *Altoes niet*, in elk geval niet, in geen geval, in het geheel niet, volstrekt niet. « Die aventure altoes niet gestade blivet I 1320. Alex. hadde so groten sin torlogen dat hi altoes niet sine ogen te lande wilde keren I 1107. Dat hem altoes niene (= niet en) ontfochte » (dat het hem volstrekt niet mislukte) II 201; IV 1229, 1231; VI 541, 1143; VII 260, 682; X 3. *Niet altoes*. « Sulke waren oec van dien die niet altoes en wouden vlien III 666. Dat si niet en scieden altoes van den watere » X 436. — *Altoes engeen*, volstrekt geen. « Altoes en gene dinc en mach bevreden den vrecken coninc » I 672, 1061; III 708, 942, 1209. — *Altoes niemen*, volstrekt niemand. « Dat altoes niemen en wiste I 127. Hi ontsag dat Alexander altoes niemen liet ontfaren » V 582. — *Ne maer altoes*, volstrekt niet meer dan, slechts. « Sine leven maer altoes drie jaer » VII 1330.

***Amadas**, (door Snellaert ten onrechte veranderd in *Amadis*), held van den Franschen roman *Amadas et Ydoine*, die door zijne beminde verstooten, langen tijd waanzinnig rondzwierf, VIII 112.

***Aman**, hofmeester van den koning Ahasverus, IV 918, 931, 936, 941.

Amandre, znw., vr. Amandel. Meerv. *amanderen*.« Quamen om amanderen » VI 619.

***Amasonia**, land der Amazonen, V 705; VII 1276, 1341. *Amasonien*, id. II 1237. *Amasonienlant* III 1319.

***Amata**, lees *Ramata*, Rama, verblijfplaats van Samuel, IV 757.

Ambacht, in den zin van rechtsdistrict. « Also goet lant alse Bruxambacht » I 1094.

Amen, eig. hebreeuwsch bijw., in waarheid. (*Amen dico vobis* : in waarheid zeg ik u). 1) Waarheid. « Dits alse waer als amen » VII 977. 2) Slot der gebeden. « Amen segget alle diet horen » X 1543.

***Amictas** (*Amictus*), Amyntas, bevelhebber onder Alexander, II 857; III 204, 208; V 464; VIII 465 (die baliu Amictas), 1097; IX 309.

Amie, znw. vr., dat. *amien*, meerv. *amien*. Fr. *amie*. 1) Geliefde, beminde, in goeden zin. « Met Ennones die vrie, die talre eersten was sine amie I 1247. Lanceloots amie VIII 118 ». — 2) Minnares, bijzit, Fr. maîtresse, ook bijwijf. « Alexander soud se saen hebben ontfaen tiere amien I 1164. Vrouwen die Daris amien waren II 321; IV 113; V 780; VI 630.

***Amilon**, een Pers, V 473.

Amirael, veldheer, bevelhebber. « Daer bleven vijf amirale » VII 416.

***Amon**, de Aegyptische god Ammon, I 195, 212, 233, 255, 262, 407; III 977; VII 1797; IX 801.

***Amoniten**, volkstam in het Oosten van Palestina, VII 1113.

***Ampholie**, naam eener schoone uit een onbekenden roman, VIII 117.

***Anas**. « Bi Anase die in Afriken es, liggen eylande, heten Gorgades » VII 1709. Te lezen *Atlase*, zie Plinius, VI 36.

Andeen, eene ijzersoort (zie Nat. Bl. XIII 141). « Enen knijf van andene » IX 587. Volgens Snellaert is *Andene* eigennaam, en wel de stad Andenne in de provincie Namen.

Ander, bijv. en zelfst. voorn. 1) In den tegenwoordigen zin, *alius*, *autre*.
A. Bijvoeglijk. a) Enkelvoud, verbogen. « Een ander God II 1124. Anderen here I 907. Anders mans minne I 246. Dies anders coopmans zale VI 626; I 98; II 877, 1024, 1212; III 120, 947; VI 635; VII 732, 983, 1293, 1363, 1575; VIII 861, 1175; IX 235, 296, 303, 442, 478, 505, 1258. — Onverbogen. « Die ander (dander V 583) side II 899; IV 528, 597; VIII 495, 503; IX 128, 318, 832; X 1128. Metter ander hant III 883. Een ander goede poort VI 459. Dander helt III 1068. In dander ore I. 538; IV 990; II 280, 768; III 418; V 868, 812, 951; VI 201; X 458. Deen scare

Digitized by Google

spreken mochte toter ander VII 287. Een ander werelt IX 1133; X 1245, 1247. In een ander stede » X 1011.
b) Meervoud, verbogen. « Andre (l. andere) orlogsliede I 45. Andere copinge VI 620. Sijn anderen broederen riep hier toe (lezing onzeker) IV 519. Van anderen leden VIII 100. Met anderen sinen gesellen X 212, 645. Van anderen dieren X 595. — Onverbogen. « Ander liede I 146, VII 959, 975, 979, 995; VIII 955 (ander liede goet = het goet van a. l.) X 837. Ander hooge liede III 1281. Ander clerke I 333. Ander heren V 903; VIII 746. Ander fonteinen noch ander beke II 378. Ander beesten en ander worme V 993. Vlien ander wegen II 516. Ander wapene noch ander sake IV 691. Ander geslachten VII 1183. Ander ridders VIII 1093. Die twee ander scaren VIII 1112. Ander cleeder IX 544. Die ander twee IX 228. Die ander drie X 759. Ander vogel (als meervoud) I 1187. Ander dinc VI 275. Ander huys VII 956. Ander wapen » IX 580, 588.
B. *Zelfstandig.* Mann. a) Enkelvoud, verbogen. « Een ander I 905; II 448, 559, 849; V 20, 990; VII 118, 347; VIII 290; X 688 Die ander IX 1226, 1288; X 1446. Geen ander I 1001; IV 1301; III 332; VII 762; IX 516, 522. Enech ander IV 1291. Menech ander V 1014; VI 64, 74; VII 279; VIII 867. Dien anderen, dat. IX 717. Den anderen, acc. VI 731, 743; X 741. Enen anderen, dat. VI 975. Anders lof noch anders prijs VI 115. Anders goet VII 616. Anders lijf VIII 77. » — b) Meervoud, verbogen. « Andere die ic noemen sal VII 1763. Al die andere X 743. Den anderen, dat. I 641. Anderen, dat. » III 696. — Onverbogen. « Vor die ander alle II 274. Onder dander II 719. Mettien ridders en mettien ander V 500. Die ander, *les autres* VI 1082; IV 1040; VIII 1236; X 580. Al die ander IX 1100. Dander IV 1717; V 586. Ander vele » VII 234.
Onzijdig. « Dat ander IV 1429. Anders iet = iets anders III 699. Noch anders = n. anders iet VIII 865. Anders niet = niets anders II 134, 146, 1091; VI 1129, 1228; VIII 946, 962; X 117, 924. Anders luttel » = weinig anders V 533.
2) De tweede, *secundus, alter.* « Dat ander boec II 1246; IV 1055; V 320. Dat ander deel VII 839. Dander her VIII 1092; IX 481. Dat ander lant IX 267. — Geon heet die ander dar na = de tweede rivier van het Paradijs VII 861. Twee eylande, dat een heet Argette, dander Crise VII 897, 1471; X 360. In VII 1661 staat verkeerd *die ander* voor *dander* d. i. dat ander Ethiopien. Ter andere (plagen) IV 611.
Anderhalf, de tweede half = een en een half. « Dat es bi ander half hondert jaer » III 787.
Anderwerf, eene tweede maal, nogmaals, III 1019, 1121, 1166; VI 802; X 730. — *Anderwerven.* « Hi verhief anderwerven sinen brant » IX 649.
Die een, die ander, van twee personen gebruikt. « Deen hiet Polinices en dander hiet Etiocles I 959; III 117; IV 520, 538, 1693 (de een na den anderen niet en duerde = de een na den anderen vertoefde niet, niemand bleef achter). Die aventure drivet dien enen op handschr. verkeerd *die enen*), dien anderen neder VIII 1032; VI 614, 618; IX 175; X 563, 727.
In denzelfden volzin, tot uitdrukking der wederkeerigheid. « Deen scilt sal den anderen breken I 638. Dit sprac deen tot den anderen 1180. Die een stac den anderen onsoete III 60, V 255. Die een ridder des anders prijs hem aen en trecke in geenre wijs VI 95. Twee marber stene waren geleit deen boven den anderen VII 800. Een man den anderen brachte VI 699. » Zonder lidwoord voor *ander* « So na dat deen anderen roepen mochte » IV 1124.
Elc — ander. « Men leest dat seven hemele staen ende elc boven den anderen gaet III 1259. Elc mochte des anders wel vernoien (G. v. 245 *fastidire alius alium poteramus*) VI 546. Elc mocht dien anderen wel sien VII 316. Elc hadde dien anderen uyt vercoren IX 170. Elc was nevens dies anders side 173. Elc bat dien anderen 243. Elc woude dien anderen decken » 251. — Zonder lidwoord voor *ander.* « Elc stac op anderen met nide VIII 1132. Daer wi onse serechede leiden mogen elc bi anderen » VI 574.
Elkerlijc — ander. « Dus bleven si te samen doet, elkerlijc in dies anders arme » IX 257.
3) Van tijdruimten gezegd, de naastvolgende. « Des anderen dages II 586; IV 1070. Des anders dages X 407 (Frank verandert onnoodig in *ander*).

Anders, bijw. 1) Van eene andere soort. *Anders geen.* « Anders geen

Digitized by Google

veste dan die nature wassen dede VI 170. Anders geen volc en leeft met vrede dan die sonder hoverde sijn » VIII 170.

2) Op eene andere wijse. « Want en mach anders niet gescien III 1277, 1296; V 743; IX 1110. *Anders dan* = behalve, tenzij. « Wat helpt anders gevisiert dan te pisene dat wi noch solen vechten zege » V 743.

3) Zoo niet, zonder dat. « Die coyfie bescermet thovet, anders waer hi doet bleven » V 149; III 206.

4) Voor het overige. « Al en hadde hij het anders niet verdient II 707. Daer stont in een lijon van kelen, anders was die scilt van goude » IV 1615.

Anders sins, adverbiale uitdrukking. In eenen anderen zin, op eene andere wijze. Evenzeer. « Daris sal sterven anders sins over enen corten tijd » V 388; X 1025.

***Andromacus**, een Griek, IX 196, 209, 224.

Andwerde (antwerde), znw. vr., in den zin van antwoord (Fr. *antwoorde*). « Dus was die andwerde sine IV 364. Antwerde geven » X 832, 847, 861.

Andwerden (antwerden), ww. verl. t. *andwerde*. Door verwarring met *andworden* in den zin van dit werkwoord gebruikt. *répondre*. Fr. schrijft overal *andwoorden* of *antwoorden*. I 390; II 92, 552, 667; III 1220; IV 81, 88, 277, 1299; VI 260, 577, 1010; VIII 208, 210, 568, 576, 601; IX 553, 558, 740, 1013, 1222, 1284, 1297; X 662, 714.

Ane (*aen*, *an*), voorzetsel. I. Van plaats, in eigenlijke of overdrachtelijke opvatting. 1) Rust of beweging binnen eene ruimte. Op, bij, in, aan; met datief en accusatief. « Apelles screef an den grave IV 387, 1051. Screef ant graf IV 380, 479, 1047, 1075. De letteren die hi aen tgraf hevet vonden I 1278. Hi custene ane sinen mont V 877. Aen beiden siden, an die luchter side, an die ander side, aen die nort side, enz. III 12, 137, 139, 171, 259; IV 17, 285, 528, 946, 1135, 1140, 1303, 1403, 1634; V 65, 118, 130, 583; VI 467; VII 885, 887, 1285, 1310, 1408, 1435, 1437, 1460; VIII 137, 495, 502, 503; IX 24, 25, 26, 127, 128, 158, 164, 318, 655, 831, 832, 833; X 1128. An die vaert = op reis, op weg, VIII 1167; IX 800, 848, 1156, 1457; X 16. Een graf op eenen berch an een falise IV 378. Drie doren waren an die zale IV 1441. Hi had aen sinen kin baert no dunst I 427. Sterren die aen den hemel staen III 1036, 321; X 818. Si staen ter wolken aen den bomen IV 20 (Fr. entie bome). Berge sijn ant lant VII 903. Die eerde die an dien eylande clevet VII 1774. Ane Asia es die ene helft van ertrike VII 841. Die Rode zee es ant Oestende VII 1222; IV 1394. Hi had an sinen schacht enen witten vaen III 31. Die hebben an elke hant XVI vinger VII 960, 962; VIII 92. An haren hals hebben si dien steen smaragdus X 880. Hangen aen ene eike IV 800; VIII 836; X 614; II 109, 194; VII 128. Aen haer stroten dede hi binden rise IV 1114, 1115. So wie er an naide enen doec van valschen rimen I 1401. Also lange alse Alex. si ane den vleesce ende leven moet IX 1333. Alex. is aen de bate = op beter hand IX 1036. An al sijn lijf ziet men niet dan wonden VIII 762. Die doget die si aen hem merken moget IV 48; VIII 762. Gevreest an sijn leven VI 360. Hi en scade Darise an sijn leven VIII 43. Geen sake gebrect an uwen here X 1253. Sake die men hem lachteren mochte alse ane enen heidenen man III 511. Aristoteles daer vele wijsheid an leget I 108. Hi begonder an te trecken II 207. Daer hi hem aen hielt al sijn leven II 295. — Daer... aen = waarop VII 809, 821, 831. Daer an = daer na. « Met tien volchde daer an die coninc » I 993.

Bij werkw. die een verkrijgen, ontvangen, verwerven ofwel de begeerte daarnaar uitdrukken, om de persoon of de zaak aan te duiden, waarbij het verlangd voorwerp gelegen is en van wien het komt. « Hi bejaechde an den coninc dat men se al sloege te doot IV 923. Die coninc won an haer een kint VIII 196. Daer wi luttel ane mogen winnen II 1253. Hi waende sijn gewin hebben ane dlant I 1218. Hi waende hebben groot beiach an dies conincs diere gewaede IX 920. Ic heb trouwe an u vonden VI 839, 312. Sie verbat an haren man der Joden doot IV 934. Verporrestu iet an dinen sniden IX 1011. Raet nemen aen I 514. Raed bidden an V 722. Ic hope aen haren troest X 1536. God die maker ons deelachtig an » IV 985. — Zoo ook iets aen iets zien of merken. « Hi sacht an dier liede moet X 856 Men

Digitized by Google

mach het merken aen het licht III 1272. Hi mercte wat aen haer gelaet » I 1167. — Aen iets connen = verstand van iets (ten opzichte van iets) hebben. « Hi gerne ondervonde wat Porus aen scermen conde » IX 622.

2) Beweging of richting naar iets heen, met den accusatief. « Quam ane Macedonië I 163; III 392; VIII 1112; VII 1629; IX 52, 303, 1195, 1275; X 408, 409. Joeste ane (= tegen) enege doen III 14. Si senden haren bode aen Alex. I 1045; V 770. Gaf het vingerlijn Perdiccas ane sijne hant X 1423. Het mochte an dijn leven gaen IX 1012. Die aen haer sine hope leide X 1541. Ic dar wel lien ane u VI 853. Hi maecte an dien ondersten steen vier platen VII 810. Mac een einde ane dijn striden » VIII 1112.

II. Van tijd. Op, binnen, aan. « Morgen an dien dach suldi al die doet ontfaen VI 262. Men leest an die dage van heden VII 1233. Het was na aen den avont » VII 281.

Ane, aen als bijwoord. « Die cleder brachten ane ghedragen (= op het lichaam) II 287. Ter Oesterwert aen = Oostwaarts aan, naar het Oosten toe, IV 455.

Samenstellingen. Aenarnen (handschr. *aenernen*). *Arnen*, oogsten, fig. verdienen. Winnen. « God en willes niet gehingen noch der quaetheit volbringen — want du dese werelt salt ernen an — dattu souts slaen enen ouden man » V 386. Gualt. *Nec fas ut dextera mundi sceptra tenens madeat jugulo polluta senili*. Verwijs, gevolgd door Franck, schrijft : *Want die dese werelt sal erven aen* = zal u ten deel vallen.

Anebidden,. aanbidden, *adorare*, II 264; III 1200; X 746.

Aencomen, II 336; III 1010.

Aendoen, *induere*. « Doe dine wapen an I 601, 630; II 56; III 128; IV 1139; VII 145; IX 272, 544.

Anegaen. 1) Intrans. in den zin van *aanvallen*. « So ernstelike gingen si an datse die beesten traden doet » IX 426. — 2) Trans. a) Beginnen. « Hier ga ic weder ane die geeste » VII 1. — b) Ondergaan, *subir*. « Onthier wi bi naturen die doet souden angaen » VIII 733.

Ane hebben, aan zich hebben, dragen, *être revêtu de*. « Platen hadden si ane I 844, 1350; III 271; V 1011; VIII 151, 432, 483, 610; IX 591; X 358.

Anesien. Trans. 1) Aanzien, aanschouwen. « Aen sien moet dat verliesen IV 139. Dien hi fellike ansach » VIII 816. — 2) Letten op, bemerken. « Als dit Aristoteles ane sach » I 1166.

Aentiën, aantijgen, te laste leggen. « Dat Dimus mi die mort teech an » VIII 619.

Aentrecken. Wederkeerig (*hem iets*), zich toeeigenen. « Die een ridder des anders prijs hem aen en trecke » VI 96, 114.

Aenvaen. 1) Aanvangen, ondernemen, beginnen. « So sullen wijt ane vaen I 899. In wiste wat ierste anvaen 1340. Daris visiert wat hi best mach ane vaen V 518. Die mi dit te dietsche dede anvaen » 1228. — 2) Aanhouden, gevangen nemen. « Ic dede die mort, nu vaet mi an » VI 729.

Anscijn. Aangezicht, gelaat, als uitdrukking van het innerlijk gevoel. « Daris docht mi cume also drove sijn, alse nu toget dijn (hdschr. *sijn*, schrijffout) anscijn IV 102. Al toonen si di scoen anscijn » VIII 1063.

Ansichte. Aangezicht. « Hi bloeden dede sin ansicht » IV 67; V 188 (voor 187 te verplaatsen).

Ane, aen, an, voorzetzel = hoogd. *ohne*, zonder. *Ane sinen danc*, eig. zonder of buiten zijnen wil, d. i. tegen zijnen wil, zijns ondanks. « Nochtan hielden wi an sinen danc jegen hem die vaste poort. I 885. Die sonne reesaen haren danc » X 1320.

***Anfilocus**, Amphilochus, een Pers, III 106.

***Anfloen**, l. *Anfioen*, Amphion, die de muren van Theben maakte, I 1023.

Anker, znw. vr., *anchora*. « Men scote die anker buten die boort » I 1128.

***Ansoen**, Gualt. *Auson*, een Pers, III 423.

***Anthiocien**, de stad Antiochia, VII 1124.

***Anthiocus**, Antiochus Epiphanes, koning van Syrië, III 785; IX 1446.

***Anthonis** (misschreven *Ambonise* V 1137), Antonius de triumvir, V 1130, 1137, 1141, 1156.

***Antigonus** (*Antygonus* III 91), veldoverste in het leger van Alexander II 896; III 96; V 476; VII 436; VIII 1094.

Antipedes (*antypedes*), *antipodes*, de

Digitized by Google

tegenvoeters, IX 1135; X 198, 1248.

Antkerst, Antichrist, IV 481.

***Antropos**, l. *Atropos*, eene der Parcae, VII 115.

***Antypater**, Antipater, bewindhebber of baliu van Griekenland, X 287, 306, 1001, 1345.

Anxt, znw. mann. Angst, benauwdheid, vrees. « Van angste swetic » I 1347. Verbonden met *vrees*. « Anxt of vrese IV 310. Die anxt ende die vrese » VII 352; IX 1080.

***Apelles** (*Appelles*), kunstenaar, IV 379, 391, 419, 700, 831, 873, 1048; VII 806, 824, 1791, 1823, 1841.

***Apolonis** (*Appolinis*), heer van Tyros, III 589, 651; X 173.

Apostel. « Ste Pauwels Gods apostel » II 361.

Appel, znw. mann. Fr. *pomme*, I 1251, 1258; IV 432; VII 906; VIII 913, 918. — « De appel van het swaerd », *le pommeau de l'épée*, X 1151.

Appelgrau. « Een ors van prise appelgrau » X 1153. Fr. *gris pommelé*.

***Approbane**, l. *Taprobane*, eiland in Indië, VI 889.

***Aquitania**, landstreek in Gallië, VII 1605.

***Arabia**, III 136; V 223, 268; VII 1096, 1105.

***Aragone**, « Conincrike van Aragoene, » in Spanje, VII 1619.

***Ararat**, berg, VII 1320.

***Araxes**, stroom, VI 383, 463.

Arbeit, znw. m. en vr. Arbeid, werk, moeite. « Desen arbeit sal dat inde sijn IV 1659. Het ware groot arbeit te winnen al zulke cierheit » V 889. — « In arbeide gaan », in barensnood zijn. « Vant die vrouwe gaende in groete arbeide » I 328.

***Arbole** (**Arboele**), Arbela, stad in Assyrië, V 672, 790, 795, 802.

***Arcabatus**, Artabazus, een Pers, VI 1020.

Argh, bvn. Slecht, van weinig waarde. « Dat argste corenlant dat men weet dat es dat hete Libia » VII 1706. — *Ten archsten keeren* : ten kwaadsten uitleggen, in den slechtsten zin opvatten. « Hijt emmer ten archsten keert, alse hijt niet te rechte en verstaet » I 20.

***Archadia**, Arcadia, landschap, VII 1515.

***Ardenlë**, Ardennenland, VII 1566.

***Ardofilon**, III 59. (Aridofolone (in den acc.) III 70), een Pers, Androphilos bij Gualt. III 35.

***Arebatus**, een Pers, VIII 1102.

Aren, znw. m. Arend, adelaar, I 274; II 301; VII 904; IX 1204.

***Argette** VII 897 en **Aergere** IX 1176, Argyre, fabelachtig zilverrijk eiland bij Indië.

***Arimaspi**, fabelachtig volk in Indië, VII 980.

***Aris**, rivier in Indië, X 917.

***Aristaldes**, Grieksche wichelaar en astronoom, bij Gualt. *Aristander*, III 1219, 1287, 1330.

***Aristoen**, een Griek, VIII 1085, 1170; IX 307, 370, 948, 959.

***Aristonimes** en **Astronimes**, een Indiër, bij Gualt. Aristomenes, V 29, 46.

***Aristoteles** en **Aristotiles**, leermeester van Alexander, I 107, 335, 364, 485, 505, 712, 794, 1008, 1166.

Arke, znw. vr., *arca*. « De arke Noës » IV 487, 495, 509; VII 1319. — De arke des verbonds, IV 734, 743.

Arm, znw. m. Fr. *bras*, II 1057, 1078; III 131; V 286; VII 985, 1006; VIII 93, 154; IX 257. In I 353 « op die camere hielden twee arme enen strijt, » is volgens Snellaert te lezen twee *aerne* = arene, arenden.

Arm, bvn. *pauper*. Van personen. 1) Arm, behoeftig, tegenstelling van *rijc*. « Armen lieden doe genaden » I 584, 651; IV 955; VI 936 (« al dat volc, arm en rike », om allen aan te duiden). VII 645; VIII 981. « Arm en keytijf, » arm en ellendig II 750; VI 682. — 2) Onaanzienlijk, gering van stand, tegenstelling van *rijc*, machtig. « Al seit een arm mensche waer, sine tale en acht men niet een haer » VIII 641, 643, 675; VII 71. — 3) Rampzalig, ongelukkig, VI 708. — « Wach arme ! » Uitroeping. — Ach, ik ongelukkige! Helaas! « Wach arme! dat quade knechte houden wanen hare gevechte jegen heren II 748. Mer wach arme keytijf! dijn vrouwe, dijn edel wijf, die coninginne si es doot! IV 85. O wach arme! die aventure we quaet es si dien sterflicken lieden ! VIII 773 — « O wi arme! » in denzelfden zin : « O wi arme! wat eest dat ik zie? » III 362.

Digitized by Google

Van zaken. Beklagenswaardig. « Die geeste liet dien armen lichame doet ende cout » VII 604.

Armen, ww. Intr. Arm worden, verzwakken, achteruitgaan. « Dijn rike sal armen ende cranken van gewoude » II 1079.

***Armenia**, landstreek, VII 1318.

Arminc (*erminc*), znw. m. Arme, ongelukkige. « Een man die es een incomelinc, keytijf ende een arminc » VI 1225. « Hi stac den ouden erminc door den hals » V 194.

Armoede (*armode*), znw. vr. Armoede, ellende, IV 284; VI 713; VIII 780, 997; IX 763; X 1303.

***Armogenes**, Hermogenes, een Griek, III 182.

***Armolaus** (*Armelaus*), een Griek, Hermolaus, VIII 1081, 1162; IX 11.

Arnen, ww., oogsten, winnen. Zie *Ane arnen*.

Aroma, znw., welriekende plant, V 1026.

***Arsamus**, vader van Darius, I 414; VII 1829.

***Artabatas**, een Pers, VI 929.

Arte, znw. vr. Kunst, wetenschap. « De seven arten » *septem artes liberales*, I 368. « Ic ben van VII arten vroet » III 354.

***Artoes**, Artois, graafschap, VII 1570.

***Artur** (*Artuer*), koning en held der Artur-gedichten, I 50; V 1201; VII 1816.

***Asael**, Asahel, broeder van Joab, beroemd door zijne snelheid, IV 781, 790.

***Asbestoen**, znw., ἄσβεστος (λίθος), onuitbluschbare steen in Arcadia, VII, 1517. Het handschr. heeft *albestoen*.

***Ascalion**, de stad Ascalon, VII 1150.

***Asia** (*Asya*), **Asie, Asien**, het werelddeel Asië, I 1050, 1112, 1198, 1207; II 183, 203, 217; VI 12, 226, 502; VII 27, 62, 204, 838, 841, 1190, 1398, 1414; VIII 853; X 181. — *Dat minder Asia*, Asia minor, VII 1332. — *Asienlant*, VII 344, 1706; X 325, 1045.

Aspis, znw., onz. Vergiftige slang. « Dat aspis, dat serpent » I 533.

Assaut, znw. Fr. *assaut*, aanval. « Dede tfolc ten assaute varen » I 971.

Assce, znw., vr., meerv. *assceen, cineres*, V 921.

***Assiria, Assuria, Assirie**, (III 797 schrijffout *Asina*), Assyrië, VII 1032; VIII 1240.

***Assur**, koning van Assyrië, VII 1033.

***Asswerus**, Assuerus, Ahasverus, koning van Persië, IV 900, 919; VI 130, 138.

***Astreus**, een gygant, X 1399.

Astronomijn (*mien*), znw. m. meerv. *astronomine* (III 355 *astromijn*, schrijffout). Astronoom, sterrekundige III 1211, 1217; V 1045.

Astronomie, znw. vr. Sterrekunde I 376; VII 1093, 1689.

***Ateras**, schrijffout voor *Arethas* III 30, soudaen van Syrië in het leger van Darius.

***Atervaen**, in *Clause van Atervaen* I 1146 en **Atracervaen** X 161, misschreven voor *Acernaen*, d. i. Acarnanie. Zie Pseudo Callisthenes c. 18.

***Atesis**, l. *Acesis*, Acesines, rivier in Indië, IX 55.

***Athenen** (*Attenen, Atthenen, Athene*, en *Athens*), de stad Athenæ, I 92, 866, 873, 883, 916; II 930; VI 578, 1104; VII 1500, 1805; X 165.

***Atheus**, l. *Antheus*, de reus Antæus, III 1103.

***Augustus**, de keizer, V 1054, 1143, 1147, 1159, 1196.

***Augustyn** *Sente*, de kerkvader, VII 1653.

***Aulis**, stad in Bœotië, III 1076.

Aventure, znw. vr. Fr. *fortune*. I. 1) Het lot dat iemand beschoren is. « Doe die ander wisten haer aventure, begonsten si al vlien IV 1041. Hi es weerdich alles ongevals, die hem scaemt sijnre aventure » VI 589. a) Ongeluk, ongeval. *Quade aventure*. « Daer vont menich quade aventure I 983 Als thoeft heeft quade aventure » III 442; VII 241; IX 851. Ook zonder *quade*. « Waer hebbic dese aventure verdient ende dit ongeval? VII 50. Het behoort niet ter aventure die ic nu besure VI 289. Al waren si scoen, si hadden twifelijc aventuren » V 339. — b) Geluk. *Goede aventure*. « En hadden niet u die Gode gegeven goede aventure in u leven IV 216. Hi gedoogde dat sure om die goede aventure » IV 1436. Ook zonder *goede*. « Men mag wel prisen dine aventure I 1290; IV 1224. Niemand sonder lettinge aventure altoes had II 382. Eens

conincs goet ende aventure te settene algader op eenen dag II 655. Noch hebbe ic sijne aventure ende sijn geluc 765. Richeit ende die heusche aventure deden verkeren sijne nature » III 519. — *Bi aventuren*, bij geluk. « Ic verwan Poruse, dien groten man, bi aventuren ende bi gevalle IX 723. Die tigelinen mure, die wilen maecte bi aventure die coninginne Semiramis V 844 (Hdschr. *die aventure*). — In I 928 met den zin van *misschien, fortasse.* « Had sine (= sie hem) willen ontfaen met minnen, bi aventuren si waren van orlogen quite vonden. »

2) Lotgeval, voorval. « Sine aventure willic u leren » VI 1149. — Gebeurtenis, wapen- of ridderfeit. « Alle die grote aventure die men leset van Arture I 49. Eene aventure die Alexandere gesciet was » I 1142; II 139. — Geschiedenis. « Die aventure van Esdra IV 1052. Van den libaert die aventure V 954. Ic heb volbracht Alexanders aventure » X 1508.

3) Gevaarlijk spel, gevaar. « Hi slaet in die aventure (= hij waagt) sijn lijf om clene hure » VII 1222.

II. Het lot, de fortuin, als oorzaak beschouwd der gebeurtenissen of voorvallen van het leven. Ook de fortuin als geluksgodin. « Al hadde wandel aventure gegeven Darise die stede VI 326. God ende die goede aventure make onse einde goed IV 1667. Die wint vander aventuren en laet mi niet sijn verloost » VIII 500 (zoo leest Fr. met recht voor *die coninc v. d. av.* : Gualt. *Fortunæ verberet Auster*). Verder I 671, 1319; II 127, 215, 418, 444, 467, 475, 481, 871, 925; III 565, 875; IV 289, 1669, 1683; V 54, 94, 211, 441, 648, 695, 739, 778; VI 326, 353, 970, 1095, 1161; VII 165, 389, 393, 521, 524; VIII 330, 494, 773, 1019, 1030; IX 766, 875, 888, 1081, 1124, 1151, 1264, 1338; X 1017, 1037, 1183, 1358, 1462. Op alle deze plaatsen vindt men *die Aventure* met het lidwoord, uitgezonderd : II 124 « Als die geen die aventure proven woude (misschien te lezen *die die av. pr. w.*); 475 So ware mijn naam niet aventure. 481 Sal ic aventure heten. IV 289 Het goet dat mi aventure gaf », en natuurlijk II 418, waar het woord in den vocativus staat.

Aventuren, *aventuerde (—uyrde) geaventuert (geantuurt)*, ww. Wagen, in gevaar brengen. « Die coopman die daer sijn leven aventuerde om sinen vrient » VI 766, 934. Wederk. *Hem aventuren*, zich wagen, zich in gevaar brengen. « Hem rouwet dat si so menege vrese dor sinen wille hadden besuert ende hem so dicke geaventuert » III 1204, volgens de lezing van Franck. Het Hdschr. : *ende so ducke geantuurt. Aventuren* is hier intr. in den zin van gevaar loopen.

***Averne**, Auvergne, landstreek in Frankrijk, VII 1583.

***Avernus**, rivier in de helle, X 217.

***Aveiou.** Sn. l. *Aniou*, Anjou, VII 1603.

***Avidos**, Abydos, VII 1701.

Avont (*avent*), znw. m. Avond, II 843, V 661 (« Si den dach ten avont brochten »). — « Het ginc ten avende waert V 618. Het ginge te avende wert » VII 5. *Tavent* = te den avent, tegen den avond. « Tavent doe dine tente slaen » VI 1122. *Dies avents* III 1322. *Dies avonts* IV 1026, X 454. *Dies avons* X 779. *Des avons* X 457 = des avonds.

Ax (*aex*), znw. vr. Bijl, Lat. *ascia*, Fr. *hache*. « Nu vacht hi metten gescotte, nu metter ax, gelijc den Scotte, III 178, 183, 202, 207, 211; IX 433 (Si riepen om axen ende barden.)

B.

***Babilone** (*Babylone, Babyloen*) en **Babilonie** (*Babilonien, Babylonië*). 1) De oude stad Babylon aan den Euphrat, bij Justinus ook Babylonia genoemd, II 762, 772, 798, 1005, 1020, 1047, 1129, 1208, 1218; III 73, 427; IV 896; V 394, 842, 915, 943, 1116, 1166, 1174; VI 6, 44, 49, 65, 409, 855, 874; VII 1074; X 177, 342, 755, 899, 961, 1010, 1084, 1093.

2) Stad aan den Nijl in Onder-Egypten door Cambyses gesticht, niet ver van Cairo, en daerom ook Babilone Kaer geheten (zie Franck bl. 474), VII 1259, 1260.

Bacheleer, znw. m. Fr. *bachelier*, jong edelman, III 155; V 316, 335.

Digitized by Google

*Bacteren, (*Bactren*). Bactrië. VI 1126; VII 224, 1288; VIII 270, 801, 975. — *Bacteren lant* IV 266, 1195; V 363; VI 816, 982, 1032; VII 410, 1286; VIII 221, 802, 805, 988.

*Bacus. Overal *Liber bacus*, de god Bacchus of Liber, I 1015; IX 1159, 1184; X 484, 514, 518, 529, 967.

Baden, ww. Intr. *perfundi*, nat zijn, overstroomd zijn. « Berch ende dal al over baden metten bloede » III 400 (G. *videt arva cruore suorum pinguia* v. 190 en v. 120 *arva natant sanie, replentur sanguine valles*).

Baer, bvn. Bloot. « Met baren swerde » IV 435; VII 153; IX 942.

Baert (*bart*), znw. m. Baard, Fr. *barbe* I 428; VII 1594; IX 799.

Bal, znw. m. Kaatsbal. « Die bal es ront » II 98.

Balc, znw. m. Balk, Fr. *poutre*. « An enen balke van der tenten hinc een swaert » VII 128.

Balch, znw. m. Eigenl. buik, dan lijf, bast, in verachtelijken zin, vooral voor het lichaam der opgehangenen en voor den persoon zelven gebruikt = hangebast. « Daer hinc hi die twee valsce balge » VIII 837.

*Baldac (*Baldach*), de stad Bagdad, VI 613, 623, 633, 677, 684, 748, 756.

Baliu (*Baliou*), znw. m. 1) Landvoogd, als stadhouder des landsheers. « Parmenio daertoe was nu int lant van Meden gemaect baliu VIII 456. Antypater die over Grieken es baliu X 289. Alex. makede over Percen ende over Meden ende alle die goede steden baliu sinen neve Alone » X 957. — 2) Rechter. « Dit versach die baliu Amictas » VIII 485. Bij G. v. 180 *prætor Amyntas regius*. « Samuel was die achterste baliu van den lande van Israhel » IV 753.

Balsame (*balsaem*, *balseme*), znw. m. *Balsamum*, balsem. « In dat lantscap so wies ooc edele balseme ende wierooc, want de bome balsaem dragen » X 600, 681, 647, 780, 785, 864.

Balsamen, ww. Balsemen, Fr. *embaumer*. « Doe dede hi balsamen wale met dieren crude dien coninc » VII 791.

*Baltasar, laatste koning van Babylon, II 762, 1156, 1209.

Baniere, znw. vr. Fr. *bannière*, 'en- nier, vaan, als veldteeken. « Mine baniere daer die liebaert in staet I 443. Voor dat volc reed Alexander, die fier, blakende met sijnre baniere » II 909; IV 1134; V 643, 909; VI 108, 1175; X 539.

Bant, znw. m. Band, boei, *vinculum*. « Stiere die waren in bande » IX 815.

*Baractena, misschreven voor *Ecbatana*, hoofdstad van Medië, VI 813. Fr. leest *Ebractana*.

*Baradach, koning der Scythen, VIII 1124, 1127, 1137, 1142, 1150, 1153.

*Baradam, een Pers, V 477 (bij G. in den acc. *Baradamque iacentibus addit Antigonus* v. 268).

Baraet (*beraet*), znw. onz. Fr. *barat*. 1) Bedrog, bedriegerij. « Siet di stede van baraet IV 1656. Dat hem elc met siere daet genoegen liete sonder baraet VI 118. Hi hielt al over baraet » 1035; X 638, 707. — List. « Hi ontsach sere den raet ende Permenioens baraet » IV 1259. — 2) Onbetamelijke, onrechtvaardige handelwijze. « Sere ontsie ic dusdaen baraet » (dat men ten archsten keert wat men niet en verstaet) I 22; VII 651. — 3) Goochelspel. « Alst (serpent) hoort al omtrent vedelen, blasen, toveren, baraet » I 535. — 4) Gerucht. « So mocht men horen dat baraet entie wagen horen kerren VII 314. Si (de twee rivieren) maken harde groot baraet daer haer stroom te gader gaet » IX 57.

Barde (*baerde*) znw. vr. Breede bijl, strijdbijl. « Die Grieken riepen om aexen ende baerden, ende si gingen dolifante houwen in hare been » IX 433, 972.

Bare (baer), znw. vr. Lijkbaar. « Die jongelinc sat bi der bare » IV 45.

Bare, znw. in het meerv. *baren*. Golf. « Braken die baren also hoge van den sande, al wast droge, alse ocht ware in die gerume see » III 967.

Baren, zw. ww. Trans. 1) Toonen. « Nochtan en baerden sijs hem niet dat si om die mordaet pinsden iet » VI 1088. Gualt. heeft : *Sed nec tunc fraudis amicos pœnituit sceleris, cum certus uterque videret, quam mitis naturæ hominem, regemque virumque falleret*. Aan de zinsnede *Cum ... falleret* beantwoort : *Dor al dat si wale sagen dattie oude man van dagen hovesch was ende goedertiere*.

Digitized by Google

Het is dus waarschijnlijk dat in den hoofdzin Maerlant het berouw uitgedrukt heeft, en men zal wel met Franck moeten lezen : « Nochtan en beroude dies hem niet. »
2) Te voorschijn brengen. « Die wijngart in dien herfste sijne rijpheit baert » III 290.

Barenteren en **tebarenteren**, Ofr. *desbarater* en *desbareter*, in het deelw. *tebarenteert*. Verslagen, verschrikt, ontsteld. « Doe men dit hoorde waren si sere gescoffeert ende van herten tebarenteert » VI 268.

Baroen, znw. m. Edelman, Fr. *baron*, I 790, 941, 968; II 31; III 439, 1043, 1074; IV 902, 1174, 1389, 1541, 1617; V 383, 560, 774, 786, 866; VI 88, 89, 505, 1100; VII 135, 232, 455, 749, 1865; VIII 340, 624; IX 570, 732, 987.

*__Bartanien__ (*Bertanien*), Bretagne in Frankrijk of Gallië, I 1086; VII 1579, 1769, 1814; VIII 104; X 1168. — *Bartanienlant*, VII 1554 (misschreven in *Bacterenlant*).

*__Bartoen__, inwoner van Bartanien, Breton. « Die Bartone prijsen Bartanien » I 1086.

Bas, schrijffout voor ***bat***, ***bet***.

*__Basan__, landstreek over den Jordaan, IV 651.

Bassen, ww. Blaffen. « Alsi spreken, bassen si ocht ware een hont » VII 969.

Bastaert (*bastart*), znw. Fr. *bâtard*, onwettig kind. « Die quade bastart » II 734; III 348.

Bat, bijw. Beter, meer. Zie *bet*.

Batalie (*Battalie*), znw. vr. Fr. *bataille*, slag, gevecht. « Het was vier dage vor die batalie IV 21. Dat gecrac van der battalien » V 506, 644; VI 905.

Bate, znw. vr. 1) Voordeel. « Doen si hoorden van dere baten die Alex. den Joden dede » III 804. — 2) Beterschap, herstel, genezing. « Alexander es an die bate » IX 1036.

*__Battangijs__. Met Franck is te lezen *Batrangijs*, het land der Bituriges in Gallië. « Ende wan Burgondien ende Batrangijs » V 1061.

Battielieren, in het deelw. *gebattieliert*, Ofr. *batellié*, *battillié*. Versterkt, *munitus*. « Hondert wagene gebattieliert met houte ende wael gevisiert, daer menich scutter in lach » IX 327.

*__Beaurepare__, het kasteel Beaurepaire, bewoond door de schoone Blancefloer in den roman van Perceval, VIII 106.

Becken, znw. onz. Bekken, kom. « Water vor hem staende in een becker. » I 126.

Beckeneel, znw. onz. Eigenl. hersenpan, een bedeksel der hersenen, een ijzeren kapje onder den helm gedragen. « Helme hadden si ende beckenele » I 846.

Beclagen, ww. Wederk. *hem beclagen*, zich beklagen, met *dat*. « Ofte dat van minen lieden een hem beclaget dat ic sijn leen ontwiset hebbe » VII 78.

Becliven, ww. Intr. In welvaart toenemen, groeien, klimmen. « Nu es hi sonder enech toeverlaet, gevallen als hi waende becliven » (G. *scandere dum quærit*), VIII 789.

Becomen, ww. Intr. 1) Behagen, bevallen, met een bijwoord verbonden. *Wale*. « Mi en becomt wale niet die vorwarde die gi mi biet IV 339. Ende bequam niet enen wale van al dien heren van den hove » VI 925; IX 1103; X 722. — *Qualike*. « Qualike bequamen dese wort diengenen die sie hebben gehort » VII 396. — 2) Tot zich zelven komen, bijkomen, Fr. *revenir à soi*, *revenir*. « Mettien ontviel hem die tale ende hi en conste niet genomen, maer in dien (= in zoo verre) es hi becomen dat hi nam een vingerlijn » X 1420.

Becopen, (verl. t. *becocht*), ww. Trans. 1) Betalen. Overdrachtelijk, om iets boeten, gestraft worden, te lijden hebben, of door eigen schuld, of door de gevolgen van vreemde daden. De oorzaak der straf of van het lijden 1) staat als voorwerp in den accusatief. « Tormente daer men die sonde in becoopt, die men in dit lijf beloopt VII 610. Haer orloge moesten becopen alle die lande van Europen I 62. Het es groot ongevoech dattie kinderen dat becopen dat hare vorders hebben belopen » II 975, 969, 971; III 197, 228; V 1104. — 2) Wordt aangeduid door *het*, wijzende op eenen voorgaanden zin. « Si op Gode en achten niet, bedi becochten sijt dus onsachte, III 818, 1282 (handschr. *hebben becocht* l. *hebbent*). IV 470, 796, 1370; V 46, 469; VI 738; VII 86 (« hebbic mesdaen, so wil ict becopen

Digitized by Google

saen »), 107; IX 528; X 37 (« het sal sijn hooft becopen »). In II 971 slaat *het* op een volgend znw. « Alle die liede sullent becopen, die hier staen, dat onrecht dat op Europen diewile es belopen » II 971. Enkele malen vindt men *dat* in plaats van *het*. « Dat becochten si met lede » IV 715, 735; V 477, 1146; IX 528. De graad der straf wordt aangeduid : 1) Door *sere*. « Doch becocht hi sere den smete » III 197; II 825; IV 470; V 469, 1104. 2) Door *sware*, VIII 638. 3) Door *onsachte*, III 818. 4) Door een znw. en het voorz. *met*. « Met lede » IV 715. « Mettien live » IV 735, 796; V 1146.

Becoren, zw. ww. Trans. proeven, smaken. « Die tegeline mure die meneger beesten bloet becoorde » V 900. De kalk der muren van Babylon was met bloet doormengd.

***Becus**, Betus, krijgsman uit Gaza, III 864, 880, 881.

Bedacht, deelw. van *bedenken*, als bvn. gebruikt. *Bedacht zijn*, met gen. *van iet*. 1) Iets indachtig zijn, aan iets denken, zich iets herinneren. « Doen was een ridder daer bedacht van eere aventuren, die hi vertelde » I 1141. — 2) Erkennen, inzien, weten. « Soroes hadde versien dat hi emmer soude sterven; des was hi harde wael bedacht III 328. Ic ben dies harde wael bedacht dat Blancefloer... van scoenheden haer niet en geliken » VIII 102. — 3) Uitdenken, overleggen, besluiten. « Dat volc ginc vlien; dies waren si qualec bedacht II 823. Alex. wart also bedacht dat hi dede in al dat lant vaen die beesten die hi vant » IV 1107.

Bedauwen, in het deelw. *bedaut*, met den zin van *nat*, *vochtig*. « Dat gras was bedaut met bloede, die dode bedecten deerde » III 232. (volgens de lezing van Verwijs) Het hdschr. heeft bedect.

Bedde, znw. onz. Bed om op te slapen. « Ic in minen drome sach, daer ic op minen bedde lach II 705. Macedo ginc slapen op een bedde van goude IV 1396, 1398, 1535; VI 557; IX 1294. Men halp hem te bedde wart X 1353. Hi dede maken in die sale sijn bedde scone ende wale » X 1366.

Beddelaken, znw. onz. Fr. *drap de lit*. « Si en hebben bedde noch lilaken » X 790.

Bede, znw. vr. 1) Gebed tot God of een afgod. « Dor eens kerstens bede III 837. Aldus dede hi sine bede IV 127. Ane Liber Bacus dede hi sine bede X 529. Sine bede was gehort » IV 146; VI 328 VII 586 (*dese bede geven*, deze vraag toestaan), 595; VIII 213 (*aldus hadde si hare bede*, had verkregen hetgeen zij vroeg). — 2) Verzoek tot menschen gericht. « Hi stopt sine oren iegen bede I 531, 607, 643. Het ware tijt dat gi om vrede haddet gedaen dus grote bede » IV 218; VIII 54.

Bedekken, ww. Trans. 1) Geheel dekken (*met iets*). « Die pape noch sliep ende was bedect ende met den huden overdect X 777. Zee bedect met scepen » IV 223. — 2) Verbergen, aan het gezicht onttrekken. « Die doden bedecten die erde III 231. Dattie nature hevet verholen ende bedect IX 1147. Verradenisse ende loesheit, al en mogen si niet gereit bedecken dier Fede weldade X 77. Geswerc had de sonne bedect » 501. — 3) Verschonen. « Miltheit bedect menegen lachter » I 660 (*occultat vitium* G. v. 157).

Beden, zw. ww. Intr. Eene bede, een gebed doen, bidden. Met een innerlijk voorwerp. « Een rike man die cume can beden sinen paternoster ende sinen crede » VII 642.

Bedenken (*bedinken*), ww. Wederkeerig. *Hem bedenken*, met eenen afhankelijken zin of met den genitivus. Inzien. « Negusar heeft hem bedacht dat hi onnutte es in orloge » III 216. — Besluiten. « Gi Gode bedinct u des dat gijt hen allen doet becopen » VII 106.

Bederve, znw. onz. Eigenl. behoefte. Nut, voordeel. « Of ic ooc valscelike... dien armen hebbe ontwijst sijn erve dor des rijcs mans bederve VII 69. Een elech (= elk) man sie om sijn bederve » IX 19.

Bederven, *bedarf*, ww. 1) Trans. *Perdere*, te niet doen, vernietigen. « Iser ende stael es harde hart; eene roste vlecke... bedervet, al es si cranc » VIII 928. — 2) Intr. *Perire*, omkomen, sterven. « Daer menich man bedarf VI 851. Alsi sterven ofte alsi van ouder bederven » VII 945; VIII 712, 730; X 238. — Van zaken : te niet gaan. « Van den goede, dat daer bedarf VIII 263. Die sonne sal bederven » X 1326.

Digitized by Google

Bedi (*bedie, beidei, bidi, beidi, beidé, bedé* IV 1707). Samenstelling van *be* = bij, met den instrumentalis van dat : *di, die*. I. Bijwoord. 1) Daarom, hierom, om deze reden. « Dit seggic u, coninc, bedi » VI 966; IX 714, 1331 ; X 550 (daerom seg ic di : bedi nem metti XL^m^ man). — « Bedi... omdat » IV 1203. — Bedi dat. « En was mi geen scaem dat ic die letteren niene gelas, bedi dat geen griex en was I 1367. Dat hebbe ic bedi gedaen dat geen riese sullen verstaen » IV 1707; VII 1504; VIII 371, 474. — Daarom, *itaque, c'est pourquoi*, om het gevolg aan te duiden van hetgeen voorafgaat. « Onwert hadden si die boden, bedi daden si se doden » III 596; I 101, 120, 454, 1052, 1097; II 240, 405, 478, 538, 649, 776, 1118; III 521, 529, 546, 818, 819, 877, 1125, 1285; IV 606, 1431, 1509, 1707; V 586, 1194; VI 73, 559, 571, 827, 859, 1064, 1141; VIII 315, 845, 895, 1018; IX 18, 94, 101, 113, 540, 752; X 340, 550.

2) Bovendien, *prœterea*. « Bedi moetic over mi spreken, als die coninc es wech gestreken, diet te rechte horen soude VIII 505 (G. *praeterea causam ingredior sine iudice* v. 205).

II. Voegwoord. Omdat, want. « Die coytie weder stoet dien slach, bedi si was so goet » III 196, 683, 1035; IV 251, 327, 341; V 394, 889, 1183; VI 569, 928.

Bedieden (*bediden, beduden, bedurden*), zw. ww. Trans. Eigenl. duidelijk maken. 1) Verklaren, uitleggen. « Daniel bediede desen droem » II 1072, 1113, 1173; VII 915.

2) Doen kennen, leeren. « Ic sal u bedieden wat beteekent uwes heren present II 96. Hoer wat ic die ierst bediede : altoes nem raet an vroede liede » I 513. — Afschetsen, noemen. « Daer sach hi meneger hande liede, die ic u al niet en bediede » IV 1163; II 341; VII 915. — Melden, verhalen. « Cume sal men verwonnen lieden den anderen (l. *der anderen*) sege laten bedieden » I 641. Franck I. « Den anderen sege laten bieden. »

3) Beduiden, beteekenen, Lat. *significare*. « Dat ey bediet sekerlike die figure van al ertrike I 307, 309, 312, 317; II 99, 101, 105, 371 (« Signus bedijt in dietsce een swaen ») 1079, 1099, 1101, 1194, 1198, 1200; III 1215, 1226; IV 1445; V 21.

Bedragen (*bedregen*), st. ww. Trans. Eig. betrekken. Beschuldigen, aanklagen. « Die knapen sijn van haren here dicke bedwongen also sere dat si hen selven bedragen » VIII 387. — Iemand met iets. « Men hadde mi die mort niet betegen, daer ic mede bin bedregen » VIII 632.

Bedragen, zw. ww. Wederk. *hem bedragen*, zich vergenoegen. « Die lijf ende goet bescermen can ende mettien sinen hem (hdsch. *here* door schrijtfout) bedraget ende om ander liede goet niet en iaget » VIII 954. G. *Contentum esse suis, alienum nolle, beatum efficiunt*.

Bedriegen (*bedregen*), st. ww. *bedroech, bedrogen*. 1) Misleiden, verschalken, fr. *tromper, duper*. « Die duvel can wael liegen, alse hi den menschen wil bedriegen » III 1002, V 212; II 861; VI 1159; VIII 375; IX 284, 1250; X 993, 1472. « Dus bedroech hi die aventure » II 215. G. *elusit sortem*.

2) Verleiden, in het verderf storten. « Tgoet bringt menegen ter hellen ende niet bedrieget so vele liede also groot goet I 553; VII 670. Lucifer Leviathan die bedroech den eersten man » X 130.

Bedrijf, znw. onz. Handelwijze. « Daris hadde onwert haer bedrijf » VII 373.

Bedringen, st. ww. Trans., v. deelw. *bedrongen*. In het nauw brengen. « Du best bedrongen in al'en sinnen » I 684 = oppressus, captus. (Franck *bedwongen*).

Bedriven, st. ww. Trans., v. deelw. *bedreven*. In het werk stellen, plegen. « De minne die hi hadde bedreven met Enone » I 1245.

Bedwanc, znw. onz. 1) Nood, zorg, droefheid. « Die nachtegael sweeg van bedwange ende van rouwe die nakende was » X 1312.

2) Heerschappij, macht. « Dine vrouwe draget een kint dat dier werelt ommeganc sal hebben noch in sijn bedwanc I 306; IV 1469; IX 1246. Gaf in dijn bedwanc IX 1285. Alt volc was in haer bedwanc VIII 135; IX 1127; X 822. Daer ende haerre beider bedwanc » IX 1166 (= gebied).

3) Omtrek. *In zijn bedwanc hebben*, in zich besluiten, bevatten. « Wat so die [aerde] in haer bedwanc hevet, dat werd hem onderdaen » X 1082. — Het geheel van, de duur. « Daer eest dach al den somer lanc ende

nacht des winters bedwanc » VII 1779 (= den geheelen winter door).

Bedwingen, st. ww., *bedwanc, bedwongen*. Overweldigen, onderwerpen, in zijne macht brengen, *domare*. « Hi bedwanc Griekenlant I 91, 318, 857; II 226; III 1316; VI 1001; IX 1; X 1045. Dat ic dene (werelt) niene heb bedwongen » X 1265. Hdschr. *die nieue*. — « Dus bedwanc hi sinen moet III 318 (= beheerschte). Die knapen sijn van haren here dicke bedwongen also sere » VIII 386 (= beheerscht, overheerscht).

Beelde (*beilde*), znw. onz., meerv. *beelden*. *Simulacrum, statua*. « Jupiters beelde » II 267, 717, 1054, 1068, 1074, 1076; III 901, 913, 951; V 928; VII 1690; VIII 575; IX 1164.

Beemt, znw. m. Weide, weilant. « Si en vonden in den lande noch gras noch beemt, els niet dan sant » III 974.

Been, znw. onz. meerv. *been*, (*bein*). 1) Fr. *jambe*. « Si sloegen hem af hande ende been » VIII 1201; II 1060, 1090; III 383, 887; IV 516; V 44, 288; VIII 1161; IX 420, 436.

2) Fr. *os*. « Hi warp enwech dat droge been IV 604. Doe gingen si sine been breken ende met groten hameren slaen X 366. Recht tusscen haer oren stont gewassen een groet horen, alst were een selfwassen been » X 937.

Beeste, znw. vr., meerv. *beesten*. *Bestia*, dier. « Die drake... dats dedelste beeste die men vint » I 310, 467; II 1120 (Als een beeste), 1133; III 1118; IV 411, 618, 1100, 1698 (man en beest); V 36, 876, 993, 1031; VI 371; VII 471, 880, 910; VIII 10, 26, 900, 922; IX 425, 427, 455, 806, 1237; X 397, 555.

In het bijzonder: viervoetig dier. « Noch beeste noch vogel noch serpent X 664. Hier en mach niemen doet beesten slaen noch vogel oec » X 677. — Koebeest. « Die Siten hebben anders niet dan beesten » VIII 962 (G. *sunt armenta Scythis*, v. 417), 978. — Roofdier. « Onbegraven ende bloet sal si liggen vor die beesten » X 817. — Figuurlijk van eenen reus gezegd. « Hi maecte Wilcoen leveloes ende stac die beeste dor die kele » IX 351.

Begaden, zw. ww. Trans. Mishandelen (eig. in orde brengen, in zekeren toestand brengen, behandelen, fr. *arranger*). « Doe dede hi sinen vader ontwee sniden in clenen stucken al te gader; aldus begade (Fr. begaedde) hi sinen vader » II 1139.

Begaen, st. ww. Trans. 1) Achterhalen, machtig worden. « Hierom dede die coninc verstaen al dat men daer mochte begaen » III 462. — Verkrijgen, verwerven. « So comt een coorts ende nemet saen al dat si hebben begaen » X 1485.

2) Aanvallen, aantasten. « Macheus van Babilone begaet die Grieken harde onscone » V 395.

3) Met plechtigheid ter aarde bestellen. « Dattie vriende ons mogen begaen; want die lichaem rust te bet die bi eren vrienden sijn begraven » VI 602.

Begeren (*begaren* in het rijm), zw. ww. Trans. Begeeren, verlangen. « Therte begeret die dinc te doene I 470, 735; IV 1266; VI 778; VIII 68, 843; IX 710, 1149. Dat ic vechten meer begeer jegen Darise ende sijn heer II 508; VI 368. Luttel weelden selen si begeren die de werelt willen leren I 694; II 1242; III 335, 370; IV 265; V 1184; VI 55, 990; VII 527, 615, 679; VIII 806, 946, 985; IX 88, 101, 1115. X 545, 593. Hi begerde dat hem Alexander soude doen » III 331.

Met voorwerp in den genit. « Dies de menege heeft begert VII 640. Die iegen hem strijts begerde » IX 806.

Begeven, zw. ww. Trans. Laten varen, *dimittere*. 1) Met eene persoon als voorwerp. Verlaten, aan zijn lot overlaten, Fr. *abandonner*. « U en willen wi niet begeven VI 935. Alse die aventure alre lanxt met enen geweest hevet, wie saen dat si ne begevet! » IX 1083; X 859.

2) Met eene zaak als voorwerp. Verlaten, vaarwel zeggen. « Genoech heb ic geleit dit leven; alse ghi wilt sal ict begeven » VII 88. — Eindigen. « Sijt des seker dat ic orlogen niet en begeve also lange als ic leve » IX 1112. — Afgeven. « Soe die maen meer lichts hevet, soe die sonne meer begevet » III 1265.

Begieten, zw. ww., *begoot* (*begoet*). Door gieten nat maken. Fr. *arroser*. « Hi begoet met melke die erde » I 1286.

Begin, znw. onz. Aanvang, *initium*, *commencement*. « Hi liede beide dat einde ende dat begin van der mort » VIII 765. — *Van beginne, ab initio*. « Wat so die Here van beginne hevet versien in sinen sinne » III 1235.

Digitized by Google

Beginnen, zw. ww. *begon*, *began* in 't rijm, *begonde*, *begonste*, *begonst*, *begonnen*. Fr. *commencer*. I. Trans. 1) Met infin. zonder *te*. « Hi begon aedemen » II 484, 688; IV 1041; VII 9, 409; VIII 1245; IX 778, 911; X 725, 1276. — Met infin. en *te*. « Die sonne begonste te risen » I 1193, 1070; II 94, 207; III 236, 243, 424; V 44 (Doe begonsten hem die been te miden), 590; VII 721; X 480, 749.

2) Onpersoonlijk met inf. als onderwerp. « Tote dat begonste te dagen I 1182; V 709. Hare begonst ontfarmen sire IV 1506. Doe begonste hem wanhagen V 638. Soe begons hem wel behagen VI 246; VII 355. Soedat hem te twivelen begonde » IX 381 (Fr. *twivelen*).

3) Met eene zaak als voorwerp in den accus. « Als men dien sterken strijt begint I 635. Si begonste een geclach » X 141. 482.

4) Zonder voorwerp. « Also alsi hadden begonnen » VII 23; X 692.

II. Intrans. Aanvang nemen. « Dus begint dat eerste boec I 30; IV 1718. Alse beginnet die lentijn » X 891, 1517.

Beginsel, znw. onz. Begin. « Die sterren moeten haren ganc gaen, dien si van beginsel gingen » III 1223.

Begraven, st. ww., v. deelw. *begraven*. In 't graf doen, ter aarde bestellen, Fr. *enterrer*. « Daer die ridderen lagen begraven » I 1271, III 573; IV 805, 1078; VI 606; VII 592, 1108, 1266, 1828, 1852; VIII 3; IX 475; X 1504. — In de aarde verbergen « Ic sal die geven al den scat die mijn vorders hebben begraven » V 783.

Begripen, st. ww., v. deelw. *begrepen*. Trans. 1) Aantasten, treffen, overvallen. « Weder dat es orloge so vrede, waer so du best begrepen mede » I 667 = welk gevaar u ook overvalle.

2) Bezetten. « Hi hevet die see bedect met scepen ende dlant met tenten al begrepen » IV 224. — Belegeren. « Hi hadde met X^m^ scepen ter zeewart die stat begrepen » V 719.

Behagen, zw. ww. Bevallen, *placere*. Intr. met datief. Met eene zaak als onderwerp. « Wel behaegde hem dese dinc » I 1285. — Onpersoonlijk. « Qualike mocht Daris behagen, alse hi die Grieken hoorde iagen » V 502. — Id. met den genit. der zaak. « Soe en dochs (= docht des) hem niet wel behagen dat hi te stride moste varen II 16. Soe begons (= begon des) hem wel behagen » VI 246; VII 335.

Behangen, st. ww., *behing*. Door hangen bedekken. « Die van binnen behingen sciere die mure met planken ende met scilden » III 618.

Beheet, znw. onz. acc. *behete*. 1) Bevel. « Si volchten wael sinen behete IV 752. Men dede al na sijn behete » 920.

2) Belofte, toezegging. « Door dat beheet van dezer eren V 330. Het was in mijn beheet dat ickene soude den hoochsten maken » VIII 833.

Behendich, bvn. Handig, schrander, ervaren. « Die diere cleder die wilen span dat behendege volc van Ceren, die hen met siden werke generen VIII 243. Dat sijn die behendechste van sijtwerke » X 927.

Beheten, st. ww., *behiet* (*beheit*), *beheten*. Beloven, toezeggen. « Den sege dien sij u behiet II 926. Sine bruit die Fiadase was beheten » V 348. — « Segt wat gi mi beheet te togene » X 558. — « Du hadt beheten desen dat hi meister soude wesen van der werelt » II 430; X 258.

Behoef, znw. onz. Gebruik, nut. *Te... behoef*. « Ic sende di te dinen behoef een breidelkin II 61. Die werelt were al te cleen te dinen behoef » VIII 881. — *Behoef sijn*, noodig zijn, *opus esse*. « Die arme hadden si te maten groef, alsten wapen was behoef » VIII 94.

Behoet, znw. onz. Behoud, redding, *salus*. « Ghi wandet hebben behoet » VIII 588.

Behoren, zw. ww. Passen, betamen. « Het behort ten werenlike goede (= sortis humanæ est) V 689. « En is geen goet recht noch behoert niet ter aventure... te doen sele overmoet » VI 289.
Recht zijn. « Hi mercte al wat daer behoert ende wie men daer diende Gode » III 774.
Toebehooren, deel maken van. « Dus getrouwe ievalerie behoert te mijnre compagnie VI 845. Wie ongestade es dit geval dat te desen levene behoret al! » VII 164.

Behoudelike (*behoudelik*), bvn. Behouden, gered, *salvus*. Met een zelfstandige zinsnede in den dativus gebruikt : ***behoudeliken haren leven*** = vita salva, hun leven behouden

Digitized by Google

zijnde; met behoud van het leven. « Die van Teben waren so gewont dat si behoudelike haren leven gerne hadden die stat op gegeven I 936. Si gaven op die goede stede behoudelic lijf ende lede III 894. Hi ontfarme dier keytive die behoudeliken haren live dier aventuren sijn ontgaen » V 777. Fr. verandert *behoudelike* in *behouden*.

Behouden (*behalden*), st. ww., *behielt, beheilt, behelt*. Trans. In het bezit blijven van, het tegenovergestelde van *verliesen*. Bewaren. « Die sijn rike in siere gewelt menech scone iaer behelt » I 76; IV 136. « De lauwerboom altoos sijn lover behout II 607. Dat hi den sege altoes behielde IV 1508. En es geen man die se (d. i. de aventure) met hem behouden can VIII 1023. Om ere hi algader dochte en hoe hi dlant behouden mochte » I 721.

2) Redden. « Si geloveden dat si door haer getrouwechheden behouden souden haer stede III 858. 't Leven, 't lijf behouden I 655; IV 491; VI 651, 725, 965; VII 372, 422, 973; VIII 414, 1023; X 1019. Sijn ere behouden » X 309.

3) Beschermen, in stand houden, regeeren. « Si willen weten dat Jupiter van groter ouden dien hemel niet en can behouden X 1404. Sine ridders vraechden hem wien hi wilde dat ertrike na hem behilde » X 1414, 1449.

Behout, znw. onz. Redding. « Mettien quamen ridders twee tote Darise om tsout (= soldij) en ook mede om behout » II 641 (= om zich te redden, hun leven te behouden).

Beide (*bede*), onbep. telw. *Ambo, uterque*. 1) Onverbogen, verbonden met een znw. en van hetzelve gescheiden door het lidw. of een bezittel. voornw. « Beide sine liere I 502. Beide sine oren I 539, 811, 957. Beide die zeën » II 188; III 165, 383; IV 975, 1548; VI 395, 883 (« In beide dien wigen »).

2) Verbogen, onmiddellijk geplaatst voor een znw. a) Zonder bepaling. « Daer was aen beiden siden vrucht » III 12, 232, 259; IV 1135; V 241, 246; IX 164. — b) Met bepaling. « Die in die beide stride te voren vele volc hadde verloren » V 867.

3) Onmiddellijk achter een bepaald znw. « Hi sloech op sijn oogen beide II 486; IV 713, 725; V 113, 197. Die scalke bede » VII 764; X 667. — Achter twee eigennamen. « Clitus ende Tholemeus bede daden utermaten lede » III 51.

4) Onmiddellijk achter een voornaamwoord. « Van hen beiden II 609. Die beide ioesten op hen deden III 113; IV 1127 (liede vele meer dan si beide hadden deze twee), IX 514; X 641. Haerre (= hunner) beider vader V 153. Haerre beider cnapen VI 617. Daer ende haerre beider bedwanc » IX 1165.

5) Niet onmiddellijk achter een naamw. of vnw. « Lijf ende rike dat sal beide van di scheiden II 1202. Die dit oec beide woude ontgaen III 658 (Dit beide = *id utrumque*, d. i. slagen en vier). Sijn twee kinder waren met lede vor sijn ogen enthovet bede II 1039. Dat hi die berge te gader beide comen dade III 828. Van Gode si hem beide quamen » IV 593, V 257, 338; VII 441; VIII 563, 1142; IX 169; X 572.

Alle beide : versterking van *beide*. « In onmacht waren si alle beden » (rijmt met verscheden) III 65.

Beide (*bede, beede, bedi*), als bijwoord. Te gelijk, insgelijks, *simul, una, à la fois*. « Hi cusset (d. i. dat beelt), hi helset bede III 915. Sine grote crachteghede die wasset beide ende waent mettier maen in elker maent » VII 1060. — Vooral voor twee of meer zelfst. of bijvoegl. naamwoorden, voor bijwoorden en bijwoordelijke uitdrukkingen verbonden door *ende*. *Beide... ende* staat dan gelijk met *zoowel... als*. a) Voor twee leden. « Beide over breet ende over lanc I 60. Beide met slingeren ende met bogen I 840. Beide fier ende cone 869. Beide porters ende clerke 880. Beide nacht ende dach 933, 1060; II 247, 625. Beide meerre ende minder 685. Beide vercocht ende gevaen 965, 1121; III 636, 915, 1046, 1117, 1146; IV 37, 589, 610, 1186, 1400, 1602; V 281, 410, 414, 657, 940, 1150; VI 140, 1068, 1139; VII 64, 139, 182, 513, 1595, 1827; VIII 12, 164, 765, 1110, 1118, 1130, 1158; IX 73, 524, 776, 972; X 683, 1112, 1255 (Sal beide singen ende lesen) » — b) Voor meer dan twee leden. « Beide dor ridders ende dor perde ende dor scutte ende dor swerde III 249. Beide van Percen ende van Meden ende van al den riken steden III 513. Beide silver ende gout ende rijcheit menich fout » VII 1847. — Met *ende ooc* in het tweede lid. « Beide Sciten

Digitized by Google

ende oec Hunnen VII 1595. Beide Percen ende oec Meden » V 785.

Beide, achter het eerste lid geplaatst (om het rijm). « Dat sijn lieve suster bede ende sijn moeder met groten lede waren doot IV 37. Dat mine lieve suster bede ende mijn moeder oec met lede van den Percen waren gevaen » V 414.

Beiden (*biden*), zw ww. Wachten, toeven. Intr. zonder voorwerp. « Ander werf so woude hi beiden » X 730, 735. — Met het voorzetsel *op*. » Op dijn gebot beiden sij alle » IV 1577. — Met eenen ontkennenden bijzin (= Lat. *quin*, Fr. sans que). « Mijn viant sal niet biden hi en sal om mijn ongeval blide sijn » II 495.

***Beieren**, landstreek, VII 1451.

Bejach, znw. onz. Buit, winst. « Hi waende hebben groet beiach an des conincs diere gewaden » IX 919.

Bejagen, zw. ww. Eigenl. door jagen verkrijgen. Verkrijgen, verwerven, winnen. « Prijs beiagen III 1022; V 1214. Si beiagen haren wille (= hunnen zin) X 91. Hi beiagede doch een paert» V 538 (=nactus est.)

An iemand bejagen, van iemand verkrijgen. « Hi beiaegde an den coninc dat mense al sloech te doet » IV 923.

Beke, znw. vr. Beek, *ruisseau*. « Al es die beke cleine, die gewassen es met reine (= regen) I 521. Ander fonteine noch ander beke » II 378; III 943; V 597; VII 486.

Bekennen (*bekinnen*), zw. ww., v. deelw. *bekent*, *bekint*, *bekant*, *becant*. Trans. Leeren kennen I. 1) Zien, aanschouwen. « Eylande die noit man en becande VII 1762. Antipedes suldi bekennen, daer die sonne west opgaet IX 1135. Daertoe wilt hi oec bekennen die werelt die hier onder es » X 196.

2) Bemerken, opmerken. Fr. *remarquer*. « Ghi en doet hem niet bekinnen dat ghi se haet in eneger wijs IV 184. Oftuut bekinnes in dienen sinne » I 570 (= inzien).

3) Nagaan, onderzoeken. Fr. *étudier*. « Merct ghi heren, die wet ende recht hebt bekent nu ende echt » VIII 621 (*Consulti juris legumque periti* bij G.).

II. 1) Als gevolg van zien, enz. Onderkennen, onderscheiden. Fr. *distinguer*. « Als hi dien dach bekinnen conde II 24. Men mochte si bekinnen wale bi dien bliken van den stale II 839. Ende hi daerbi bekinnen mochte die moordenaren die hi sochte » VII 322.

2) Herkennen. Fr. *reconnaître*. « Eer hi hem noit bekinnen dede was hi doen verslagen mede III 554. Teerst dat hi hem hadde becant » IV 1364; VIII 1104.

3) Van de waarheid, het recht, overtuigd zijn. a) Met eenen persoon als voorwerp. « Had sine willen ontfaen met minnen ende over haren here bekinnen » I 925 (= als heer aannemen, *reconnaître pour*). X 1190 — b) Met eene zaak als voorwerp. « Men salt hem wale doen bekinnen dat onze sweert gout biten ontwee II 937. Dit heefstu selve wel bekent II 1185 (= als waar inzien). Daerna wille hi doen bekinnen sine cracht in Vrankrike » X 332 (= doen gelden).

4) Bekennen, belijden, *confiteri*. « Dedent sinen weert bekinnen » VI 645.

5) Weten. « Si willen weten ende bekinnen dat Jupiter dien hemel niet en can behouden » X 1402.

6) Omgang hebben met eene vrouw of eenen man. « Diengenen diet (kint) sal winnen seldi sien ende oec bekinnen » I 186.

Wederk. *Hem bekennen*. Tot het inzicht komen. « Hoe dat hi hem bekende dat Joseph niet en was verloren » IV 585. — Onderscheiden waar men is. « Omdat si hem niet en bekinden bij sterren noch bi steens cracht, bleven si al dien nacht drivende » X 1290.

Bekent (*bekint*, *becant*), deelw. v. *bekinnen*. 1) Bekend, Fr. *connu*. « Het es bekint, immer was hi conincs kint » I 337; VII 961. Met dativ. « Dat es u becant VI 1125. Dien de sterren sijn becant III 1304. Dat es Jeremien wel becant IV 866. Of ons ware becant die sware val VII 661, 865; X 350, 886. Dus waert hem worden becant X 1196. Een deel waren si becant te samen » V 1220 = zij kenden zich onderling. — *Bekent sijn*, in den zin van *zijn* of *bestaan*. « De scoenste die was bekint VIII 134. Enich lant dat nu ter werelt es becant VII 1093. Dat es in boeken wel becant (= staat). Noit en was man becant die leiden mocht door dat dal » X 1882. — Met een bvn. als gezegde. « Wie mochti salech sijn becant » IX 756.

2) Verstandig, kundig. « Ware oec die hertoge van Brabant sulc een riddere becant » V 1220.

Digitized by Google

Bekennet. Bekend, in den zin van beroemd. « Een ridder stond an Daris side, die bekennet was haerde wide » III 272.

Becommert (*bekummert*), deelw. van *becommeren*. Ongerust, *sollicitus, inquiet*. « Wat sal di tgoet, dat emmer doet bekummert wesen dinen moet » VIII 984.

Belecken, zw. ww. Belikken, *lambire*. « Die vader (de leeuw) belecket alle sijn jongen » V 959.

Beleggen, zw. ww. (*beleide, beleit, belachte*). Trans. 1) Bedekken, overdekken. « Sine scone (schoenen) waren beleit met golde » I 1356; IV 874.
2) Besetten, als krijgsterm. « Daer Maceus hadde beleit (Hdsch. verkeerd *beleicht*) met sinen her al die straten » IV 1088.
3) Omringen, insluiten, belegeren. « Hi beleide al om die port VII 211. Hi beleide die stat al omme IX 829. Hi belachte ene scone stede IV 1002. Hi beleide die porte al omme met eerre harde groter somme » III 859. — Met een persoonlijk voorwerp. Te Gazes in die goede stede haddene sijn viande beleit » IV 705.

Belesen (*belas*), st. ww. Trans. (Door lezen eener tooverspreuk) betooveren. « Enen vogel hi belas » I 227.

Belgen (*balch, bolgen*), st. ww. Eig. opzwellen. 1) Intr. Gram worden, toornig worden. « U wenen doet die bome belgen sere » X 829. — Met *omme*. « Vasti balcher omme sere » IV 908. De infinit. als znw. = Gramschap. « Die lieden lieten doe haer belgen staen » III 1331.
2) Wederk. *Hem belgen*. Zich vertoornen. « Alexander balch hem sere VI 259. Bessus ende Narbesines bolgen hem sere VII 397. Si sachten dat hem (Hdschr. sijch) die sterren bolgen dat » enz. = omdat III 1197. — Met *om, omme*. « Daerom balch hem die cenaet sere » V 1121. — Met den genitief. « Dies balch hi hem die grote here IV 910. Balch hem sere des VI 1003.

Beliegen, st. ww. (*belooch, beloegh*). Trans. Lasteren, *calomnier*. « Die mi (den arts Philippus) beloech » II 558.

Beliggen, st. ww. Trans. Bezetten, als krijgsterm = beleggen. « Daris seinde Macheuse die die wege beliggen (Hdschr. belighen) soude » IV 371.

Belof, znw. onz. Belofte. « Alse du moges, doe dbelof = vervul uwe belofte, hetgeen gij belooft hebt I 656. Nu wilsi dit belof mi breken » X 1271.

Belopen, st. ww. (rijmt dikwijls met *becopen*). Trans. 1) Eigenl. door loopen inhalen. Verkrijgen, bekomen. « Wat prise of wat eren mogen princen ende heren in enigen stride belopen IX 527. Die geenre genaden en hoept, hem en roect wat dode hi beloept » VII 303.
2 Bevechten, aanvallen, *assaillir*. « Darise ende sijn gewelt belopen II 611. Vijftiene heeft hi belopen ende verslegen V 96. Ghi en sult niet wanhopen, al hevet u daventure belopen » V 739.
3) Bedrijven, verrichten. *Onrecht, sonden belopen*. « Het is groot ongevoech dattie kindere dat becopen dat hare voorders hebben belopen II 969. Dat onrechte dat op Europen diewile es belopen II 973. Daer men die sonden in becoopt die men in dit lijf beloopt » VII 611.

Beloven, zw.ww. (*belovede, belovet*). Beloven, *promettre*. « Hi hadse Macheuse belovet IV 355. Den dorpers belovede hi vriheit VI 121. Al dat goed dat hem met haer in houwelike belovet was VI 672. Hi belovede den camerline dat hine den hoesten (hoogsten) soude maken » VIII 55.

Beluken, zw, ww., in het deelw. *beloken*. 1) Sluiten « Cume was die wonde beloken » IX 1042.
2) Opsluiten. « Girecheit sat daer allene beloken in haren stene » X 70.
3) Insluiten, omringen. « Daer es dat minder Asia, dat al omtrent beloken es mettier zee » VII 1334.

Belus, dat. Beluse, stamvader der edele Persen II 714.

Bemarken, zw. ww. Trans. In het oog houden, nazien, besturen. « Dan woude hi dat dusent baroene enen connestavel coene hadden, die hare dinc bemarke; dat heet in griexe een cyliarke » VI 91.

Benachten. Men leest IX 1077 « Wat goede sal ons benachten? » Snellaert meent zonderling genoeg dat *benachten* hier gelijk staat aan *bedagen* = *opdagen*, wijl men oudtijds den tijd bij nachten en niet bij dagen bepaalde. Maar *benachten* is *overnachten* en *bedagen* komt niet voor. De Vries, gevolgd door Franck en Verdam

Digitized by Google

leest *bemachten*. Men treft dit ww. nergens aan, maar het kan bestaan hebben, zegt hij, met de beteekenis van *bemachtigen*, macht geven, beschermen, ondersteunen, helpen. Maar staat *bemachtigen*, macht geven of macht opdragen, gelijk met beschermen, helpen? Men leze : « Wat Gode (= quis Deus) sal ons bewachten? d. i. bewaken, beschermen, en vergelijke Galterus IX, 529 : *Sed quis spondere Deorum audeat hoc Macetum diuturnum te fore sidus?* »

Beneden. 1) Bijw. Omlaag, onderaan. « Hier beneden was een dal I 1250. Een soom van golde diere ende goet beneden omme sijn cleder stoet » I 1359.

2) Voorzetsel. Onder, lager dan. « Also vele alst selver es beneden goude » II 1082. *Beneden* staat hier waarschijnlijk voor *benede den goude*, volgens de opmerking van Verdam.

Benediën zw. ww. (*benedide*). *Benedicere*, zegenen. « Hi (God) benedide al dat hi mach IV 417. Noe benedide die oudste twee IV 524. Jacob was gebenedijt van den vader, eer hi starf » IV 547.

Benemen, st. ww. (*benam*). Trans. met den dat. der persoon. Eig. ontnemen. Beletten, verhinderen. « Maar dat hem die doet benam = maar dat belette hem de dood I 296. Dat sal een fenyn hem benemen harde saen » X 997.

Beneven. 1) Bijw. In de nabijheid, tegenwoordig. « Hi bat dien drien, die daer beneven waren, daer men die antwoorde gaf, dat siere niet en seiden af » X 860.

2) Voorz. met den dat., achter het naamw. geplaatst. In de nabijheid, ter zijde van, naast. « Ganges die flume loopt hem beneven VII 997. Een kouke lach hem beneven, op ene tafele die vor hem es X 780. Al en achtstu op dijns selves leven, dine vriende sijn di beneven, peins om hare leven doch! » IX 1067.

Beniden, zw. ww. Trans. Benijden, nijd of afgunst over iets gevoelen. « Die vroetscap van minen sinnen, die some liede sere beniden » VIII 681, 693.

Bequame (*bequaem*), bnw. 1) Van personen : lief, schoon, welgevallig. « Si dochte hem scoen ende bequaem IV 1422. Si es edel ende bequame » X 1512.

2) Van zaken : aangenaam. « Es hen mine doet bequame ende mijn leven ongenaem VI 1164. Onsuverheit van lichaem en soude niet sijn bequaem » VII 619, 1035, 1381; IX 1117.

Beraden, zw. ww. (*beriet, berieden, bereden, beraden*). I. Trans. 1) Met eene zaak als voorwerp : door raad of beleid tot stand brengen, beramen, brouwen, aanstoken.« Philotas het algader beriet VIII 313. Dit waren si, diet al berieden » VIII 347.

2) Met eenen persoon als voorwerp : raad nemen, zorg dragen voor iemand, verzorgen, helpen, bijstaan. « Arme liede beraden I 651. Woude mi God also beraden, dat sulc een clerc mine daet bescreve » I 1300.

II. Wederk. *Hem beraden*. Zich bedenken, overleggen. « Hi ontboot hem dat si hem beraden souden, weder si hem wouden ontfaen, so met stride wederstaen III 592. Doe berieden hem (Hdschr. bereden) die keijtive weder si wouden teere wive varen, so si wouden bliven » VI 497.

Beraden, bijvoeglijk deelwoord, als gezegde met *zijn* of *worden*. 1) Wel bedacht, behoedzaam, voorzichtig. « Als men di bit, wees beraden I 585. Lombardien es beraden ende Italien algemene : sine waenden nemmermee Alexandere wederstaen » X 1072.

2) *Beraden zijn*, overlegd hebben. « Die coninc hi was saen beraden wat hiere mede hadde te doene » I 939. — Tot iets genegen, bereid zijn, met genit. der zaak. « Doe waren sijs saen beraden dat si sinen wille daden VII 1889. Waert hi haerde saen beraden ende hadde dien wille groot te varene te siere doot » X 1094.

Berch, znw. m. Berg, *mons*. « Die berge van Cilicia I 1114, 1197; II 252, 600, 815 (Vlien over berch), 819 (Over berch ende over dale), 820 (l. bosch), 875, 919 (Hi gaet van den berge te dale), 1067; III 400, 801, 827, 850, 1061; IV 378, 642, 708, 774, 1156; V 632, 1072; VI 345, 453; VII 325, 783, 859, 886, 898, 902, 906, 1106, 1140, 1270, 1275, 1308, 1310, 1320, 1387, 1409, 1512, 1589, 1683, 1687, 1715, 1881; VIII 136, 900; IX 23, 27, 32, 322, 1177, 1197, 1208; X 120, 931.

Berechten (*berichten*), zw. ww. Trans. 1) Besturen, regeeren. « Geef die crone enen anderen, die dijn rike mach berechten VI 976. Of ic qualike

Digitized by Google

hebbe berecht die lande VII 63. Beval hem dlant van Meden, omdat hijt soude berechten VIII 13. Ic hebbe genoech tote nu die werelt berecht. ic moet berechten (misschien *begeven*) nu dien troon, men roept mi te meerren loon X 1386. Daer (in den hemel) moetict berechten al van eerderike dat geval ende al dat doen van hemelrike » X 1393.

2) Vermelden, verhalen. « Selve gaf hi grote gichten (= giften) meer dan ic u can berichten X 1342.

Bereiden, zw. ww. *bereide*. Trans. 1) Gereed maken. « Abisari bereide sine spise » IX 1049 (Fr. onnoodig *gherede*).

2) Enen bereiden : toetakelen, in den zin van mishandelen (*arranger*). « Men sloech hen af hande ende voete ende bereidese harde onsoete » VI 436.

Beren, dragen, in het bijvoeglijk deelwoord *geboren*, *natus*. « Die ute Grieken was geboren » I 74, 230, 1015, 1020, 1096; II 360, 713, 761, 1229; III 157; IV 130, 559, 881, 1326; V 132; VI 314, 447, 473, 578, 585, 613, 1102; VII 983, 1071, 1098, 1248, 1317, 1391, 1509, 1525, 1709; VIII 132, 159; IX, 169, 689, 1346; X 260.

***Berica**, vroegere naam van Bithynia, VII 1345. *Berica* staat voor *Bebrycia* (Mart. Cap. § 687), het land der Bebryces.

Beriden, st. ww. Trans. Te paard aanvallen, bestrijden. « Weltijt salic den here van Percen ende sine gewelt beriden mogen op een velt » I 438. — Absoluut. « Sine souden niet so vele striden, noch orlogen, noch oec beriden » VII 656.

Berieken, zw. ww. Trans. Beruiken, Fr. *sentir*. « Some wouden si varen in Grieken ende haers selfs lucht berieken » VI 501.

***Berien**, Bery, landstreek in Frankrijk, VII 1583.

Beringen, zw. ww. Trans. Omringen, omsingelen, insluiten. « Dat hi die Grieken vor ende achten soude hebben beringt met crachten II 869. Die Philisteen hadden (= hadden hem d. i. Samson) beringt IV 685. Si beringden harentare (Hdschr. bringden her ende dare) Nichanore » V 273, 277; VIII 1178, 1182; IX 366.

Berke, znw. vr. Licht schip, sloep. « Cerces met coggen ende berken al die see overdecken dede » V 713.

Bernen, st. ww. (*barn*, *bornen*, *gebornen*). I. Intr. 1) Branden, in brand of in vlam staan. « Ic sach bernen die griexe pauwelioene II 706. Acheron, die helsce riviere, altoos bernet gelijc den viere V 433, 437. Die berch van Vulcane altoos bernet VII 1716, 1719. Die helle bernet altoos even haerde » X 102, 221. — Met een persoon als onderwerp. « Gierecheit sat daer allene bernende in dien swarten viere » X 72.

2) Figuurlijk : van liefde ontstoken worden. « Alse hi dat wijf sach so scone, bernde hi gelijc den viere » IV 1015.

3) Schitteren, blinken. « Some root, some groene, some bernende van goude » IV 132; V 634.

II. Trans. Branden, in brand zetten. « Daer sach si die sieien geduren in tvier, dat bernet sonder licht elke siele na haer recht » X 97.

Bernend, bijvoegl. deelw. Brandend. « Dingel dreitse met baren swerde al bernende uten paradise IV 436. Luxurie dats Onsuverhede lach dare in bernender modre versmoort » X 59.

Beroemen (*beromen*), zw. ww. Wederk. *Hem beromen*. Zich beroemen, trotsch zijn. a) Met genit. der zaak. « Hi hem beromde das dat Jupiter sijn vader was VIII 673. Hijs hem soude beromen (Hdschr. beroumen) dat ic tote hem moeste comen » VI 894; IX 7. — b) Met *dat* en een bijzin. « Hi hem al nu beromt dat hi sal winnen tparadijs » X 192.

Beroepen, st. ww. Trans. 1) Met den acc. der zaak. Door roepen aankondigen, uitroepen. « Alexander ginc te Poruse waert, omdat hi dien camp beriep » IX 615.

2) Met den acc. der persoon. Uitnoodigen, uitdagen. « Dat hi allene tenen camp beroepen soude dien coninc Poruse » IX 517.

Berouwen, st. ww. (v. t. *berou*). Onpers. *Het berout hem*. Een rede tot berouw of droefheid zijn. « Die te verre sinen vrient betrout, ic waent dicke hem berout VI 527. Het berou hem so sere, dat hi en at binnen drien dagen IX 15. Dat berou hem harde sere » X 763.

Beroven, zw. ww. Trans. Met acc. der zaak en dat. van den persoon. Heeft hise (d. i. zijne dochter) hem nu berovet » IV 356.

Digitized by Google

Bersten, st. ww. (*barst, borsten, geborsten*). Intr. Uiteen springen. « Somborsten si entwe (Fr. ontwee) » V 604.

Besant (*bisant, bosant*), znw. m. Byzantijnsche gouden munt, ook een goudstuk in 't algemeen. Fr. *besant*. « Elken riddere willic in soude geven vijf besante van goude V 824. Hi vant so menegen dieren bisant VI 408. Dertich dusent bosanten scone » IV 212.

Besceiden (*besceden*), ww. Uiteenzetten, nauwkeurig verhalen of beschrijven. « Heeft mee (= meer) wonders vonden die hi sach, dan ic u wel besceiden mach » (Hdschr. dan hi sach, dies ic enz.) X 320.

De onbep. wijs als znw. gebruikt in den zin van *grens*. « De Tanais int besceden gelegen es tusscen Bacteren ende Siten lant » VIII 849.

Besceit, znw. o. Scheiding, verdeeling. « Fares bediet besceit » II 1200.

Bescelden, st. ww. (*bescalt* of *bescout*). Trans. Berispen. « Recht was het dat hijt bescoude » IV 462. Het rijm verlangt evenwel hier een woord in *an*; daarom leest Franck *bestan* van *bestenen*, d. i. betreurde.

Bescermen, zw. ww. Trans. Beschermen, beveiligen, verdedigen. « Dlant bescermen I 509, 591, 732, 1339; II 732; IV 334. Die coytie bescermet thovet V 148. Dieven dijn bescermen IX 1085. Dijn lijf VI 1120. Lijf ende goet VIII 953. Dien coninc » IX 962.

Bescermen van. « Nochtan en mochten daventure van mi altoos niet bescermen » V 442. — *Voor*. « Dat si mi bescermen moeten voor die gone die mi mesgroeten » VII 103. — *Jegen*. « Bescermen hen jegen dien regen » VII 958.

Besconen, ww. Trans. Verschoonen, sparen. « Davonture niemand en bescoont » III 508.

Bescouden, zw. ww. Trans. Zengen, verbranden. « Daer es een steen, heet Pirites, die eens menscen hant bescout, als mene iewet vaste hout » VII 1056.

Bescouwen, zw. ww. Trans. Zien, *conspicere*. « Hi den Persen was so bi, dat Alexander bescouwen mochte die scaren, hoe dat si gewapent waren » IV 1160; X 347 (Inden bescouwen), 547 (Wonder bescouwen).

Bescriven, st. ww. (*bescreef*, *bescreven*). I. Trans. Van *scriven*, in den zin van schrijven. 1) Vermelden, verhalen (in schrift of boeken). « Geesten daer vele wonders staet in bescreven I 33. Alle historien daer men af bescreven hevet 43. Die waerheit bescriven I 69. Ander dinc moet ic bescriven » 98, 781, 948, 1244, 1255, 1272, 1301, 1363 (= scriven); II 180; III 552; IV 592, 659, 676, 775; V 846, 916, 996, 1090, 1203; VI 313; VII 97, 693, 698, 941, 1137, 1730; IX 44 (Fr. I. *scrivet*); X 970, 1521.

2) Schriftelijk vaststellen, verordenen. « Hi bescreef (Alex. voor zijnen dood) alle sine dinc X 1430. Hi bescreef in alle stede enen coninc X 1437. Doe Alexander elken coninc bescreven hadde sine dinc » X 1452.

De zin is duister in I 726 : « Hem dochte die werelt al omme ende omme bescreven staen in sinen somme. » Ik versta de plaats aldus : Hem docht dat de geheele wereld in de somme der hem toebehoorende landen bescreven (= omschreven) stond. Galterus I 193 : *Iam servit ei quadrangulus orbis*. Eene andere verklaring zal besproken worden bij het woord *somme*.

II. Van *scriven* in den zin van schilderen. Afbeelden. « Bi hem stonden gode bescreven II 294. (Galterus v. 116 *effigies Deum*). Al dit stont bescreven scone int overste quartier van den scilde II 1021, 1032, 1127, 1153, 1223; IV 418, 431, 479, 494, 540, 567, 700, 797, 833, 865, 991, 1051, 1066, 1075. Dit stont in die pelne bescreven V 964. Die pelicaen stont daer bescreven » 979; VII 1791, 1793; VIII 1030.

Beseffen, st. ww. (*besief*) 1) Voelen, gevoelen. « Porus versaechde hem een deel, als hi dien slach besief IX 647. Die coninc sprac teerst dat hine tasten besief » 922.

2) Bemerken, zien. « Van danen over viertich milen mach men beseffen haren stroom (= der Dunouwe) al in die zee » VII 1447.

Besetten, zw. ww. (*besette, beset*). Trans. 1) In bezit nemen, *occupare*. « Si (de palen die Alexander in Indië plaatsen deed) waren tien voete hoger dan Ercules pale ende daertoe voorder oc geset, want hi dat lant besette bet » X 974 = hij bezette of veroverde het land meer, verder dan Hercules. Fr. verandert onnoodig : Want hi dlant besochte voorder bet.

Digitized by Google

2) Op de gepaste plaats zetten. « Hi besette die sciltwachten ende hietse wale wachten » IV 1288. Bijzonderlijk van een leger : ordenen, rangschikken, Fr. *ranger*. « Besette dine scaren » I 589; IV 1621. Ook van een land : in orde brengen, de zaken aldaar regelen. « Hi besette Griekenlant I 1048. De coninc deet (deed het, d. i. Egyptenlant) na sinen wille besetten III 905. Daerna willi besetten Asienlant » X 325 (G. *dispositis rebus Asiæ*). Hdschr. *besitten*, hetgeen beteekenen zou : « in bezit nemen » of « aanvallen ». Maar Asië was reeds onderworpen.
3) Zetten. « Ende hi besettet (d. i. Egyptenlant) in sine cure » III 908 (Franck *besetter sine cure*).
In V 373 : « Een man die sere met bioede was beset » = bedekt, bevlekt, zal wel met Verwijs en Franck te lezen zijn *besmet*.

Besiden, bijw. 1) Ter zijde, op zijde. « Dijstorie screefi an den grave besiden » IV 387.
2) In de nabijheid, naast. « Alsi wouden tote hem tiden, dukeden si in die riviere besiden X 418. Daer besiden (= nevens Alexander) so sat scone die grote coninc Porus. An dander side Exateus » X 1126.

Besien (*besein*), st. ww. (*besach*, *besien*. Imperat. 2ᵉ pers. enk. *besich*. 1) Zien, aanschouwen. « Doe Alexander hadde besien Troien I 1268. Talre eerst dat hijt besach, wat daer inne bescreven lach II 548, 583, 702. Si wouden in Grieken varen ende besien wijf ende kinder VI 495, 499, 598. Wat manne dat men node besiet, dien en mint men altoos niet VI 540. O Gode besiet dit al » VII 52; VIII 892; IX 825; X 93, 321, 577, 640, 988 (Al dat sonnescijn besiet).
2) Bezien, beschouwen. « Hi besach die poorte van bi III 611. Droeflike besach hi die scaren V 686. Talrestis besach dien here » VIII 169, 187.
3) Bezien, om den aard te ontdekken, onderzoeken. « Alse hi (de fisicein) dorine hadde besien II 523; VI 640, 747. Hi geboot hem te besiene wat die mane vervaren dede » III 1212.
4) Opletten, overwegen. « Nu besiet wale lieve vrient of dese stat hadde verdient desen torment ende dit verlies » VI 469.
5) In oogenschouw nemen, Fr. *passer en revue*. « Die voorste scare woude hi besien » VIII 1079.
6) Bemerken, onderscheiden. « Daer sal ic wel besien die scaren, die mi van herten goedes onnen » II 951.
7) Gade nemen, zorgen voor, beschermen, *tueri*. « Ic bit God dat hi ons besiet » X 492.

Besitten, st. ww., in het deelw. *beseten*. Belegeren, *obsidere*. a) Met eene zaak als voorwerp. « Hi hadde die stat beseten met menegen degene vermeten » V 720. — b) Met eenen persoon als voorwerp. « Daer Samson was beseten van menegen Philistee III 847. Si vloen en wech in Mutina. Antonis die volgede na en haddese daer beseten » V 1131.

Beslaen, onr. ww. (*beslegen*). 1) Bedekken, bewerken. « Samijt met goude beslegen » V 941.
2) Opsluiten, boeien. « Bessus dede di here sijn beslaen in (Hdschr. *een*) guldene vingerlijn » VII 177 (G. *vinciri præcipit aureis compedibus dominum* v. 81).

Besluten, st. ww. (*besloten*, *besloetén*). Insluiten, opsluiten. « Tlant dat met bergen was besloten III 801. Die rivieren sijn so besloten, si en mogen niet ter see wert vloten IV 227. Omdat hi tusscen die nauwe montanie van Cilicie was besloten IV 1206. Of hi die israelsce roten daer inne woude hebben besloten III 826; X 180. Nu es besloten die allerbeste te Babilonie, binnen der veste » VI 21.

Besmetten, zw. ww. Trans. Bevlekken, verontreinigen. « Ic wil niet dat enich lachter haren name besmette IV 1227. Hi hevet sine siele besmet met sijns selfs heren doot VII 689. Si sijn besmet van Adame » X 117.

Besoeken (*besoken*), onr. ww. (*besochte*, *besocht*). Trans. 1) Bezoeken, gaan zien, *visere*. « So en was noit man geboren, die die oosteylande dorste besoeken IX 1347. Alsi besocht heeft dlant van Inden » X 343, 870.
2) Ondernemen, beproeven. « Die staerke macht al besoeken » X 1261.
3) Vernemen. « Cebalijn diet al besochte » VIII 634.

Besoeten, zw. ww. Als zoet bevinden, de vruchten van iets smaken of genieten. In tegenoverstelling met *besuren*. « Die niet besuert, niet en besoet I 1322 (= die zich geene moeite aandoet, die niet arbeidt, zal niet genieten). Het spreekwoord bij Meyer bl. 56 « wat (= alwie) niet

Digitized by Google

besuyrt dat en besoetet niet, » is aldaar verkeerd uitgelegd door « zuur of zoet worden. »

Bespotten, zw. ww. Uitlachen, den spot drijven, *irridere*. « Sie (daventure) bespotte die Grieken ende sie green met haren monde II 456. Cham bespottene ende green IV 518. Hoverdechede bespotte hare gelike X 56. Ben ic so verre gereden, dat gi mi sout bespotten heden » X 570.

Bespreiden, zw. ww. Bedekken, overdekken. « Die straten waren al bespreit met pelne ende met singlatoene » V 938.

Bespreken, st. ww. (*bespraken*). Afspreken, overeenkomen. « Daer sij bespraken te vechtene » IX 603.

Besprengen, zw. ww. (*besprenct*). Bezoedelen, bevlekken. « Hi sach sine liede besprenct met bloede » V 617 (Franck : *bespringt*).

***Bessus**, moordenaar van Darius. V 364, 549; VI 938, 998, 1013, 1046, 1115, 1177, 1206, 1232; VII 105, 121, 142, 272, 296, 315, 324, 334, 338, 358, 366, 396, 406, 685, 1290; VIII 45, 221, 801, 806, 828, 840.

Best (*beste*), superlatief bij *goed*. I. Bijv. naamw. *Optimus*. » Ic ben die beste astronomien = de geschiktste III 355. Nu dunket mi die beste raet = wijste V 758. Dus haddi den besten cavel = het voordeeligste lot V 651; VI 323; IX 469. Kiewe, die goede stede ende die beste veel van Kerstenhede (Franck : een die beste v. K.) VII 1427. Karthago, die beste stat van Afrike = de voornaamste, machtigste VII 1639. Libia, dat beste corenlant = het vruchtbaarste VII 1635. Want men daer die beste (helme) maect » X 1147.
Als gezegde. « Viertich dusent die best waren X 579. Doe docht den coninc wesen best X 434 Tierst dat hem dochte wesen best IX 1190. Si waenden best versoenen jegen Alexander » VI 946 = dat het het beste ware.
II. Znw. 1) Mann. meerv. « Doe viel daer der bester een = der dappersten III 384; V 131 (een dier bester. Fr. *een die beste*). Enkelv. « Die beste sal coninc sijn » X 1415.
2) Onz. enkelv. « Hi was ten besten van siere oude » IX 138 = hij was in het beste gedeelte, in de volle kracht, van zijnen leeftijd.
III. Bijw. 1) *Beste*. a) Op de geschiktste wijze. « Die beste in sterren corde gesien III 1218. Visierden hoe si des beste te voren mochten comen VI 1048. Wat lande sal di beste voegen » VIII 970.
b) Bij voorkeur, *potius*. « Hi peinsde wat hi beste dede IX 1281 = wat hij bij voorkeur zou doen. Sine weten wat beste doen » IX 231 (Fr. onnoodig *best*).
2) *Best*. Bij voorkeur. « Daris peiset wat hi best mach anevaen » V 518.

Bestaden, zw. ww. Trans. 1) Bergen, wegbergen, eene plaats geven. « So vele hadden sijs (des gouds) geladen, si en constent gedragen noch bestaden III 480; VI 428. Dat volc was soe geladen met goede, si en constent bestaden » VIII 232.
2) Weggeven. « Al haddi sine diere gewaden en sine crone doen bestaden » I 817 (G. *Ornamenta licet regi regalia desint* v. 235).

Bestaen, st. ww. (*bestont*, *bestoet*, *bestaen*). I. Trans. 1) Aanvallen, *aggredi*. « Hoe mochte dus luttel volx bestaen al dat volc dat ginder es IV 1199. Si die Grieken niet en dorsten bestaen » VIII 805; I 468, 1226; IV 1180, 1188, 1261; VII 310.
2) Aanvangen, beginnen : met infin. « Alse die mane risen bestaet III 1292. Die eerde sal beven bestaen III 1238. Doe hi striden eerst bestoet » V 1190.
3) Ondernemen. « Die dede dat ict bestoet X 1511. Dit woude Porus geerne bestaen IX 532; X 345; VI 1051, 1117. Hi dede dat hi hadde bestaen III 890; I 63 VIII 660, 665. Nochtan so willics (= *das* voor *dat*) bestaen I 23. Sine dorstens niet bestaen » VII 146. — *Den strijt bestaen* II 440; IV 1595; V 766; VI 71, 912. *Orloghe*. « Dat hi eerst orloghe bestoet » VIII 1266. *Die strijt ende orloghe* IV 1450. *Pine*. « Hi en mach niet sonder hulpe die pine bestaen » III 396. *Die vlucht*, III 406; V 519; VII 409. *Dien wech*, VII 279; VIII 72. *Dinc*. « Hi sonder raet alrande dinc bestaet » II 741; IV 1233.
4) Wagen. Met genit. « Ic bem die geen dies (Hdschr. *das*) niet en bestaet dat ic wille dat men verslaet goede riddere ende coene » II 670. — Met infin. en *te*. « Die coene die alle dinc bestont te doene III 246. Du bes so coene dattuut dars bestaen te doene » III 352.
5) Volbrengen, doen. « Enech quaet dat mi nature dede bestaen » VII 100.

Digitized by Google

II. Intrans. Blijven, voortdurend zijn. « Wi sullen geerne met di besta n ende aventuren onse leven » VI 933. Doch hier is misschien met Franck *sullent* te lezen, en dan is deze plaats gelijk aan IX 532, enz.

Bestriken, st. ww. (*bestreken*). Besmeren. « Met dier gallen bestreek hi den vader over beide sijn ogen » IV 974 (Fr. *streek*).

Besuren, zw. ww. (*besuert*). Trans. 1) Zich moeite voor iets doen. « Die niet besuert niet en besoet » I 1322.
2) Iets moeilijks ondernemen. « Hem rouwet dat si so menege vrese ende so menege starke rese dor sinen wille hadden besuert » III 1203.
3) Lijden, uitstaan, te lijden hebben. « Het behoort niet ter aventure die ic nu besure VI 290. Wat doetstu mi leets besuren! VII 49. Darise was so hout dat hi die doot woude besuren » VI 169.
4) Voor iets lijden, boeten. « Die afgode moestent besuren » VI 434.

Beswaren, zw. ww. Last aandoen, bedroeven. *Beswaert*, bedroefd, *affligé*. « Sine vriende bleven beswaert ende weenden harde sere » X 1354.

Beswelten, st. ww. (*beswalt*. Bezwijmen, in onmacht vallen. « Hi vel ende beswalt onder de sine » X 1352.

Bet en bat, bijw. I. In den vorm *bat*. 1) Beter. « Bat gewapent II 10. Datti bat betaemt » II 60, 611; III 27, 288; IV 239, 282 (Mi es vele bat gesciet), VIII 29; IX 113. — In VI 750 is te lezen « Doe die coninc dat gesach » (Hdschr. *bat*).
Te bat, te beter, des te beter. « Men mocht merken vele te bat I 1266. Dat si te bat souden scieten » VIII 163.
2) Meer. « Bat met gewoude », met meerder macht II 12. « Hi was vor Gode vercoren bat dan iemand el IV 596. Nochtan hebdi mi bat geonnen dan dien genen die mi verwan » VI 857.
Met een bijwoord van richting, ter omschrijving van den comparatief. « Com bat hare VII 515. Bat gins V 389. Bat gehende VI 601. Bat na VI 225 (Hdschr. *wat na*), VII 232, 1661; IX 66, 418. Bat naer III 188. Bat naerre V 191. Bat op III 1262; VII 1230. Bat ute VII 1724. Bat voort of vort » II 528; V 871; VI 1109; VII 217, 1464. — « Bat Nort VII 1465. Bat Oest VII 1462, 1699, 1701. Bat Suden » VII 1539, 1580.
II. In den vorm *bet*. 1) Beter. « Si deden bet IV 522. Het betaemt mi vele bet » VI 300.
Te bet, te beter, des te beter. « Die lichame rust te bet » VI 604. — *Te bet hebben*, in eenen des te beteren toestand verkeeren, meer voordeel hebben. « Dies heeft sine siele te bet » IV 1073. — *Te bet sijn*, onpersoonlijk, in denzelfden zin. « Daer ontfinc Moyses die wet, dies moet ons allen sijn te bet » VII 1111.
2) Meer. « Hi dat lant besette bet » X 974. Zie *besetten*.

Betalen, zw. ww. Trans. In den zin van vrij over iets beschikken. « Die hemel wilt mij halen, omdat ic daer soude betalen dat rike, dat gerechte algader met Jupiter, minen hemelscen vader » X 1790.

Betamen, zw. ww. Intr. Voegen, passen. 1) Met eene zaak als voorwerp. « Ic sende di datti bat betaemt II 60. Tmeeste geluc dat ons betaemt VI 514. Alendecheit so wel betaemt den keytijf » VI 522.
2) Onpersoonlijk. « Het betaemt mi vele bet » VI 300.

Betekenen, zw. ww. Trans. Aanduiden, beduiden. « Wat betekent uwes heren present II 97. Dat beelde betekent di; du bes selve dat gulden beelde II 1074. Dat die voete waren van eerden betekent dat daarna sal worden die werelt quaet » II 1097.
Iet betekenen bi = door. « Hi vraechde hem wat daer bi betekent ware I 300. Si sijn betekent bi der sonnen III 1286. Dit was betekent bi den stenen » IX 1343.

Betemen, hetzelfde als *betamen*. « Sonder wapen met scoonre tale als hem hadde betemet wale » I 927.

Beten, zw. ww. (*bete, is gebeet*). 1) Van paard afstijgen. « Hi bete neder van sinen paerde III 757. Die heren beten te voet » IX 607. — Absoluut. « Nu doen riden, nu doen beten II 480. Hi storte neder sonder beten V 349. Teerst dat hi was gebeet » X 1121.
Zonder beten = zonder rusten, terstond. « Sonder beten keerde hare de vrouwe gereet » V 405.
2) Nederdalen, in het algemeen. « Alrande figuren beten ende eren hare sceppersse » X 26.

Beter, bvn., comparatief bij *goet*. Van meerder waarde. « Amons crone die beter was dan noit engene daer ic

Digitized by Google

af las IX 801, 804. Een clene stuck eerden es so goet ende beter vele IX 1341. Hare coenheit ende hare were was beter vele dan Daris here III 242. Beter man dan ic si, Dyomedes was met mi » VIII 579, 617, 620.

Het es beter of *es beter* = voordeeliger. 1) Met een infin. met of zonder *te* als voorwerp « Doe peinsde hi dat beter ware an die slinke side te jagene IV 1402. Ooc es beter niet clemmen danne vallen van hogen » IX 760.

2) Met een onderwerpszin. « Hets beter duut becopes hier dan ginder int helsce vier VI 738. Mi ware beter waeric bleven in enen strijt dan mijn leven mijne gesellen nemen souden » VIII 411.

Beteren, zw. ww. Trans. Beter maken, verbeteren « Sien siere iet daer iet an te beterne es, Jacob bidt hem dat sijt beteren » X 1522, 1524.

Betide, bijw. Bijtijds, vroegtijdig. « Palamedes wist betide » VIII 590.

Betiën, st. ww. (*betegen*). Trans. Beschuldigen. a) De schuld is uitgedrukt door een bijzin met *dat.* « Men soude mi niet betien mede dat ic Neptanabus kint ware » I 460. — b) Door een aanw. voornw. in den genit. en een bijzin met *dat.* « Niemen mi betiet das dat ic van den genen was die jegen sconincs leven rieden » VIII 529 (Hdschr. *beriet*). — c) Door een znw. in den accus. « Men en hadde mi de moort betegen » VIII 631.

***Betinia** (*Bitinia*). Bithynia, landstreek in klein Asië, VII 1346, 1352.

Betrouwen, zw. ww. 1) Intr. met den datief van den persoon Vertrouwen stellen in, *confidere.* « Die te verre sinen vrient betrouwt VI 526. Hi en betrouwet niemen wel » VI 592, 1185.

2) Trans. Vertrouwen. « Wien mach ic mijn lijf betrouwen? » VIII 407.

***Betulia** (Hdschr. *Berulia*), Bethulia, stad in het Noorden van Palestina, woonplaats van Judith » IV 1003, 1042.

Bevaen, st. onr. ww. (*bevinc, bevaen*). 1) Vangen. « Die berge van Caspia sijn int lant van India, daer Alexander die coninc menegen joden (Hdschr. coninc) in bevinc » VII 905.

2) Bezetten. « Dus heeft hi Asien bevaen X 181. Nilus hevet al om bevaen » = met zijne wateren bedekt VII 1229.

3) Omvatten, omringen, omgeven. « Alt folc dat Caucasus die berch lanc aen die noortside heeft bevaen VIII 137. Hoge berge hebbent (= Endi) bevaen aen die oostside ende aen die suutside mede » IX 23.

4) Bedekken, overdekken. « Sterren ende mane woorden bevaen met enen swarten geswerke » X 1282.

5) Vervullen, zwanger doen worden. « Mettien wart die vrouwe met Alexandere bevaen » I 213.

6) Figuurl. a) Van eene gemoedsaandoening. « Die mirne hadde haren sin also bevaen dat si dien wech woude bestaen VIII 71. *a) Bevaen met.* « Hi wart met haerre minnen bevaen I 177, 1162. Met rouwe was hi bevaen ende met wanhope » VI 1037. — *b) Bevaen in.* « Hi was in den wille bevaen dat hi den knoop woude ontstricken II 205. In desen wille was hi bevaen » VI 1245 = met dit voornemen vervuld. « Sonder hope (in vrese) was hi bevaen » VI 1239. *In vrese* is aanvulling van Franck.

b) Van eenen lichaamstoestand. « Die van Baldach wart bevaen met ene siekte VI 633. Met pinen bevaen » X 111.

Bevelen, st. ww. (*beval, bevolen*). Trans. 1) Aanbevelen, aanvertrouwen. « Hi beval si sinen goden II 155. Hi beval hem tlant van Meden » VIII 11, 367.

2) Aanmanen, bevel geven. a) Bijzin met *dat.* « Hi beval dat si hem wachten van den wagen » IV 1622. — b) Met infinitief. « Enen cnape houden hi beval sijn Bucifal » IV 1312.

Beven, zw. ww. (*bevede*). Intr. *Tremere.* « Die herte ende hande beven I. 610. Alle die lantsheren beven ende si wanen laten dleven » VI 25. — Van de aarde : « Die eerde bevede ende verscoot » I 344; III 1238.

Bevreden, zw. ww. Trans. Te vrede stellen. « Altoos engene dinc en mach bevreden dien vrecken coninc » I 673.

Bewachten, zw. ww. Bewaken, beschermen. Zie *benachten.*

Bewanen, zw. ww. Wederk. *Hem bewanen*, met gen. der zaak. Meenen. vermoeden, gelooven. « Nochtan bewanic mi al das dat Philip sijn vader was » I 329.

Bewant, znw. o. Gebied, macht. « Hi hadde in sijn bewant vele meer volx dan Alexander » VII 345.

Bewaren, zw. ww. (*bewaert, bewart*). Trans. 1) Beveiligen, behouden. « Du hare suverheit bewaers gelijc dattu hare vader waers » IV 181.

Digitized by Google

2) Het bevel voeren over. « Die rechter side die bewaert Nichanor » II 881.
3) Versterken, uitrusten, wapenen. « Sijns selfs lichame heeft hi bewaert » IV 1607. In het deelwoord. « Nu es dit here wel gescaert ende van wapen wel bewart I 849. Yssoen dat wel met ketenen was bewaert II 597. Porus here was wel bewaert met oliphanten » IX 129.

Bewenen, zw. ww. Trans. Betreuren, beklagen. « Die menichwerven es beweent VIII 792. Al beweende Alexanders doot » X 1294.

Bewisen, st. ww. Trans. Doen blijken, toonen. « Lant, bosch ende riviere hadden omweert dat si wouden die werelt met crachte houden. Si bewijstent ooc in desen : omdattie mane vertoornet ware » III 1194.

Bewissen, zw. ww. Wederk. *Hem bewissen :* zich verzekeren, zich voorzien. « Bewisse di van water » X 552.

Bi, voorzetsel met den datief. Eigenlijk rondom. I. In plaatsbepalingen. 1) In de nabijheid, naast. a) Met eenen persoon. « Alle die vroeden van dien lande stonden bi hem I 787; II 294; III 382; VII 155, 645. Aristoteles sat daer ende bi hem sine scolieren I 796. Die bi haren vrienden sijn begraven VI 606. Hielt bi hem doe alre naest Eufestio II 904. Twee kinderen te doot slaen bi haren vader » V 170 = in tegenwoordigheid van.

b) Met eene zaak. « Daer hi gelogeert lach bi Troien I 1393. Die stede stont bi der see III 629. Die jongelinc sat bi der bare IV 45; VII 866, 1163, 1415. Cicilia leget bi den lande van Italia VII 1714, 1717, 1721; IX 1048, 1129; X 374, 867. Si quamen bi der groter see gevaren X 508. Hierna ginc hi bi den mure X 771. Si quamen bi groten broeken X 351 (Hdschr. *hopen*, lez. v. Franck). Hi vlooch bi den sterren » IV 1527. — *Bi der siden.* « Dede riden twee hondert man bi siere siden II 309; IV 859. Hi voer bi Daris side » V 1106. — Ook in de bijwoordelijke uitdrukkingen *daer bi, er bi* en *hier bi;* b. v. I 1236, I 146 en I 491. Zie *daer, er* en *hier.*

2) Langs, over. « Haddene gevoert bi enre straten VII 481. S[t] Brandaen bi der see ende opt lant wonders vele ondervant VII 1759. Waer so die scepelieden waren die bi der see souden varen X 1286. Hi quam in dier Eufraten al bi dien watere gevaren X 1100. Hi sconfierde al sijn here bede bi lande ende bi mere » V 1150.
3) Binnen. « Sanc dat ment mochte horen bi eenre halve milen lanc » III 1337.
4) Onder, van een vaandel. « Sie voeren bi siere baniere » IX 539.

Bi norden = in het Noorden, en in één woord *binorden, benorden,* als voorzetsel met den datief. « Julius wan al tlant dat leget nu binorden berge van Moniu » V 1072.

II. In eene tijdsbepaling. 1) In. « Bi nachte waken I 481. Wan die poorte bi nachte II 1217; III 1333; IV 3, 1180, 1182, 1213, 1239, 1248, 1261; V 491, 795; VII 258, 574; X 406, 449. Bi dage ende bi nachte III 636. Bi dage IV 1188, 1234; V 492. Sijn weerdere bi onsen tiden » IX 61.
2) Binnen. « Si quamen bi drie weken an een lant » IX 1195.
3) Omtrent. « Dat es bi anderhalf hondert jaer III 787. Hi hadde bi dien C jaren » VI 1110.

III. Andere bepalingen. 1) Ten opzichte van. « Bi Darise seggic u dat VI 1144. Aldus eest bi den cnechte » I 528, 541, 1098; V 684.
2) Bij het lichaamsdeel waarop eene werking wordt toegepast. Bij, met, aan. « Metien nam hine bi der hant IV 1309. Daerom soude hi bi siere sterte hangen Mardocheus den Jode IV 938. Smorgens leide menne gereit te hangene bi der kele » VI 716.
3) Door middel van, met, door. « Hi wan bi haren live twee twillinge I 953. Al ben ic siec, mochtic bi minen live doch ene corte wile gestaen, Daris mochte vlien II 513. Waerom mesdoen wi jegen Gode die dlijf ons leent bi sinen gebode II 1265. Tlant was verlost bi der daet die dat wijf dede IV 1044. Die tors bi den breidel helt IV 1371. Bi siere hulp die coninc was der doot ontgaen IX 9; X 299. Si seinden bi Emulium ene crone X 1270. Alexander hi vraget u bi mi IV 1296. Si en consten bi sake negene no bi naelden no bi stene die leidesterre niet gevinden » X 1287, 1288. — Met *kinnen, merken, bekennen, weten, betekenen.* « Bi aldus gedaenre dinc mocht men kinnen dien coninc I 814. Men mochte bi diere gebare merken wie die coninc ware I 818, 1277; II 840; V 712. Cume weet men waer si stoet, en si bi der

meester vloet VI 462, 545; V 203, 204. Si sijn betekent bi der sonnen III 1286; IX 1343. Omdat si hem niet en bekinden bi sterren no bi steenscracht » X 1291. — Met *proven*. « Ic wilt u proeven bi clergien III 1301; VII 1201. Bi redenen proevict u al X 119, 1486. Bi reden doe ict u verstaen III 1312 ». — Met *leven*. « Die salamandere die bi den viere levet sonder ander spise V 950. Meest leven bi castanien » VI 370, 1229; VII 996. — Met *sweren*. « Si swoeren bi haren goden I 905. Ic sweert u bi der gothcheide van der sonne » II 803; IV 119; VI 122. — Elliptisch. « Maer bi trouwen, neen ic niet » IV 281. — *Bi der herten*, Fr. *par cœur* = uit het geheugen. « Esdras screef bi der herten ons heren wet » IV 1071.

4) Door oorzaak van, door tusschenkomst van, door. « Doe magst bi mi genesen II 561. Sal ic genesen dat sal bi deser maget wesen VI 667. Om te dragene bi hem een kint VIII 194. Si wan hem bi enen more V 86. Dus esser menech bi hem doet bleven V 1110. Bi wat duvele of bi wat liste du winnen waens dat conincrike II 755. Alle dinc staen bi u IV 133. Bi den coninc Pharaoen was hi ute gedaen IV 577. Bi mi bestu op comen » VI 1007. — *Bi rade*, volgens den raad. « Athenen dorste hare setten jegen den vorste bi den rade van Domestoene I 868; VIII 265. Gemate di bi mynen rade » IX 765. — *Bi nature*. « Bi wat naturen die wijngaert in dien herfst sijne rijpheit baert III 289. Bi wat naturen ende bi wat dingen dat si jegen den achtenden dringen III 299. Wive die bi naturen es wel bloot III 931, 1278; VI 59; VIII 732. Alse of ic mochte sijn gestade bi miere nature » II 474. — « Bi deser talen (= volgens) eest recht dat Bessus niet en ontsach der werelt scande VII 684. — Bi wat rechte men sal verdoen enen edelen man VIII 623. — Alle die coninge mogen hen wachten bi mi » VII 564 = naar mijn voorbeeld. Ook *exempel nemen bij*. « Hi mach bi miere doet exempel nemen » VII 564. — « Bi wat groter ongevalle heefstu die cracht verloren IV 1578; IX 677. Bi aventuren ende bi gevalle so weerdi verwonnen alle » IX 723. — *Bi aventuren*, in den zin van misschien, *fortasse*. « Had sine (Theben-Alexander) willen ontfaen met minnen bi aventuren si waren tien stonden van orlogen quite vonden » I 928. — « Bi wat saken dat was gesciet IV 1590. Bi der trouwen die ic vant ane u, ic in Percen drage crone » VI 852.

5) Ter uitdrukking der wijze en bij begeleidende omstandigheden, in den zin van *met*. « Ic woude geerne bi rade werken II 506. Alse men dinc bi rade doet, so wert si dicwile goet I 515. Alexander dede die tenten op breken bi crachte (Fr. *met*) III 1334. Ic segge u bi trouwen » X 548. — *Bi namen*. « Ic soude se al bi namen nomen II 135; X 1138. Parthia hetet bi rechter namen VII 1024. Die mi sin bi namen onbecant » VIII 1111. — *Bi orlove*. « Mochtic hem man bi orlove nomen » I 1349; II 806. — *Bi getalle*. « Hondert dusent bi getale III 1027. In Ganges vint men ale dertich voet lanc bi getale » VII 1005. — In IX 212 « Si hebben so vele verslegen dat si waren doot alle die van Inden bi getalle » is met Franck te lezen *bi gevalle*. — « Die pape seide dat te midnacht soude sijn dier manen opganc bi een lichtekijn » IX 734.

6) In de bijwoordelijke uitdrukkingen *bedi*, *bidi* (zie boven), *daer bi* in den zin van « daardoor, daarom » of relatief « waar door, waarom » *hierbi* = hierom, en het vragende *waerbi* = waarom. Zie de woorden *daer*, *hier*, *waer*.

Bi, bijwoord. In de nabijheid, nabij. « Daris sterfdach die was bi VI 1042. Die wile was so bi X 1329. Men sal verre ende ooc bi van dinen groten daden spreken VII 741. Hi verwon al dat volc verre ende bi » VI 368. — Verbonden met een voorafgaand naam- of voornaamwoord in den datief. « Vore hen alien wes hen bi I 617. Doe hi den coninc bi was comen III 869. Het was den dage bi III 1172. Daer hi den Percen was so bi dat... » IV 1158, 1285; IX 22, 1055; X 591, 1101.

Van bi, van nabij. « Hie besach die poorte van bi » III 611.

Bina, bijna. « Bina leven si twee hondert jaer » X 793.

Bidden, st. ww. (*bat*, *gebeden*). Bij iemand, God of menschen, aandringen, smeeken, verzoeken. 1) Absoluut. « Hi bat dat menne hoorde. Hi seide... » IX 711.

2) Met den dat. of acc. van den persoon. « Ic bidde noch minen goden VII 376. Als men di bit, wees beraden

Digitized by Google

ende doet geerne *oft* es recht I 585. Nu eist so comen dat men u bit IV 509. Daeromme biddic di, com hare V 174. Dien groten heren bat hi sere VI 119. Elc bat anderen : laet mi teerst gaen IX 243; X 1518. Op genade so biddic u (Fr. *so biedic mi nu*) » VIII 416. — Verbidden. « Alexander was goedertieren ende vergaf hem allen sinen groten tornen moet. Want hi was te biddene goet » I 911.

3) Met of zonder persoonlijk voorwerp en een nevenzin met het voegwoord *dat*. « Hi bat Gode dat hi die berge bi siere genade te gader comen dade III 824, 954. Eerstwerf so biddic u dat gi mijn rike mi behout IV 134, 140, 142, 1030. Ic bidde u door miere voordeis ere dat elc eerliken vechte » VI 914; I 254; III 807; V 774; VI 886, 1020, 571; VII 582, 556, 101; VIII 38, 36; IX 104; X 492, 1532, 575, 728, 682, 860. — « Sie bat ootmoedelike dat hi die poorte ende dat lant niet en stoorde » IV 1011; VI 1015; VII 588; X 28, 530.

4) Het gevraagde uitgedrukt door *te* en den infinit. « Den hogen liede bat hi sere te vechtene » II 910.

5) Met of zonder persoonlijk voorwerp en de gevraagde zaak uitgedrukt door een naamwoord of voornaamw. a) In den accus. « Macheus hem genade bat V 885. Baden hem genaden (Hdschr. *boden*) VI 1076. Hij geerne dede dat sie hem bade VIII 212. Ic bidde di hulpe droefelike X 150, Sijne vrienden baden hem dat X 768. Nochtan baedsi gene genaden I 938. Cicigambis en dede niet licht die bootscap die bat die cnecht VI 287. Die meer bit dan hi verdient VI 206. Ic bidde nemeer in al mijn leven VII 567. Hoor mi ende ic en bidde nemere VII 523. Dat bat sie op gerechte minne VIII 204. Si baden dat si wilden » IX 1220; X 533. — b) In den genitivus. « Bade mens (= men des) hem, hine dade niet wel I 530. Hoe si Pharaoene baden das dat hi haerde node dede IV 219. Dies biddewi u op hovescede » IV 210. — *Des* bepaald door een zin met het voegwoord *dat*. « Daeromme biddic Gode te voren ende biddens hem ooc al dict horen dat hi mi geve selken sin » I 65, 66; VI 309; VIII 420; X 1523. — c) Met het voorz. *om*. « Uwe hovescheit doet Darise om vrede bidden IV 172, 199, 322. Alexanders trouwe biddic al wenende om wrake VII 382. Tholomeus ende al dandere baden hier omme Alexandere » IX 1101.

6) Met het gevraagde voorwerp in den accus. en den persoon uitgedrukt door een naamwoord met *an*. « Doe baden si raet an haren afgot » V 722.

Bieden, st. ww. (*boot, boet, boden*). Oorspronkelijk doen weten, gebruikt in den zin van *offerre, présenter*. 1) Aanbieden, ter beschikking stellen, voorstellen, beloven. « Sine dochter biet hi die IV 201, 345. Mi en becomt wale niet die voorwaerde die gi mi biet IV 340. Dien nap boot hi sinen gaste IV 133). Dien soudenieren boot hi mere » VI 120. *Onscult* (= verontschuldiging) *bieden, offrir, présenter ses excuses*, zich verontschuldigen. « Si souden grote onscout bieden VI 1066. Si twee quamen toegestreken ende boden hen onsculte ende baden (Hdschr. *boden*) hem groot genaden » VI 1075.

2) Een lichaamsdeel uitsteken, voorhouden. « Ic sterve geerne, ic biede de kele VI 1167. Hi was gereet te bieden thooft, welctijt dat si hem wouden slaen VI 1243. Of sie di de hande biet, houd se vaste » VIII 1034.

3) Een wapen voorhouden. « Nochtan verhiet hi sine aex, maer Amictus het versach ende boot sinen scilt daerjegen » III 205; VIII 1187.

4) Toonen, laten blijken. « Si boden hem ere ten selven stonden » VI 1084.

Bigordel, znw. m. en onz. Eene aan den gordel hangende beurs, geldbeurs of geldtasch. « Enen bigordel sindic di mede, dattu teringe hebben moges ende broot II 67. Wat dit bigordel bediet, dat en sal achterbliven niet : ic sal hebben allen Daris scat » II 105.

Bile, znw. Bijl, als wapen. « Dus woorden si gewont met spieten ende met bilen » IX 440.

Bin, door Fr. meermalen gelezen in plaats van *binnen*.

Binden, st. ww. (*bant, bonden, gebonden*). Trans. 1) Vastmaken, *lier, attacher*. « Die hande op ten rugge gebonden VIII 317, 434, 811. Dalila bant sine hande te samen IV 710. Hi bant dien vossen tier in den staert IV 701. Ane hare hooft ende an hare oren dede hi hem binden rise » IV 1117. — Toebinden. « Vol

Digitized by Google

waer si (die sacke); men en mocht si binden III 474. Doet dach was, banden si te samen hare harnasch » X 451.

2) In banden leggen, boeien. « Stappans deden sine binden ende slaen in vaste boeien » VII 160, 171, 479. (« Want diegene die hem bonden » door Fr. onnoodig veranderd) VIII 822; IV 1187; VI 1085.

Bedwingen, *domare*. « Hercules twee draken dode ende ooc bant » I 450 (G. *Verumne dracones compressis faucibus domuisse duos?*).

4) In doeken winden. « Doch ben ic sterker dan een kint, dat men in siere wiegen bint » I 452.

Binnen, voorz. met den datief. 1) Van plaats. — a) Binnen de grenzen, den omtrek van eene bepaalde plaats, *à l'intérieur de*. « Binnen der salen (Fr. « binder s. ») steit Jupiters kerke II 190. Die quaetste viande die sijn binnen sinen lande III 965. Als hi was binnen dier citeit V 1021. Te Babilonien binnen der veste VI 22. Teerst dat dat venijn quam binnen dien aderen sijn X 1362; II 579. Die binnen Teben waren » I 970; V 915, 1170, 1171; VI 247, 502; VIII 575; X 180. — « Tiersten dat si waren binnen den lande (Fr. « Teerst dat si voeren binden sande ») III 965. Binnen dien berge (Fr. « bin dien b. ») VII 1275. Mettien ginc sie binnen dien helscen muren (Fr. « bin dien ») X 95. Binnen meneger mile » (Fr. « bin ») X 820. — In de bijwoordelijke uitdrukkingen *daer binnen, er binnen* b. v. « Daer binnen so staet Midas wagen II 190. Twi wiltu breken dedeele sale daer die wijsheit binnen es? III 365. Dat ijser blever binnen » IX 913. Zie *daer* en *er*.

b) In den zin van achter. « Binnen dien scilde hielt hi tswaert (Fr. « bin dien) III 871 = achter het schild, tusschen het schild en het lijf. — Si gingen binnen den fosseide » IV 1255 = achter de gracht. — « Doe troc hi thoet binnen dien mure (Fr. « thovet bindien ») IX 1311. Een bosch stont binnen dien (Fr. « bindien ») mure » X 643.

2) Van tijd. a) Binnen de grenzen van een bepaalde tijdruimte, in den loop van. « Binnen acht dagen bracht men se ter eerden III 578. Julius won binnen tien jaren al dat lant V 1069; VI 175, 393; VII 932; IX 822; I 59 856, 860; II 230. Binnen der nacht (Fr. « binder ») waert gevaen Babilonie » II 1266.

b) Gedurende. « Al had ic al niet bescreven binnen acht dagen V 997. Het berou hem so sere dat hi en at binnen drien dagen » IX 17.

c) Voor het einde van. « Hi sou cortelinge sterven binnen dien derden dag (Fr. « bin dien) X 523 = binnen drien dagen » (Fr. « bin »), welk v. 527 staat.

Binnen dien. Ondertusschen, *interea*. « Binnen dien (Fr. « bindien ») vant Tholomeus sere » VIII 1202. — *Hier binnen*, binnen dezen tijd. « Hier binnen onderseinden si boden » I 904; III 537.—*Hier en binnen*, hetzelfde. « Hier en binnen quam die niemare » II 1 (Fr. « hier binnen »). Hier en binnen (Hdschr. *hier in binnen*) peinsde Alexander IX 515 (Fr. « hier binnen »). — *Daer binnen*, hetzelfde. « Dat men twintich dage vreden houden soude ende men daer binnen graven soude die doot waren » IX 511.

Hier en binnen dat, terwijl, (Fr. « hier binnen dat ») III 1023. — *Binnen dien dat*, terwijl. « Binnen dien dat Apelles screef » VII 1841; VIII 217 en IX 938 (Fr. « bindien dat »).

Binnen, bijwoord, *à l'intérieur*. « Boven inge ende binnen wijt » X 103. — In de stad, in de vesting. « Binnen was Abysari IX 835. Ridders waren binnen wel gewapent » III 1057. *Die van binnen*, die van der stat, de belegerden. « Die van binnen behingen sciere die mure met planken ende met scilden III 618. Quam een van binnen, hiet Becus » III 864. — In het gemoed, in het hart. « Als di die minne binnen verteert I 689. Binnen dragen si dien nijt » VIII 1064, 1067. Ook met het woord *herte* verbonden. « Sijn herte was binnen fier I 810. Van buten toochden si aldus wat hare herte binnen droech » IX 647.

Binnen hebben = in zich bevatten. « Die alrebeste dien die werelt binnen hevet » VI 23.

Binnen, pleonastisch, bij eene bepaling van plaats. « Mettien troc hi enen spiet die binnen stac in sinen scilde IX 693. Doe hi quam te Rome binnen » V 1163.

Van binnen, inwendig = binnen. « Met goude ende met dierre stenen was die wagen versiert van binnen II 298. Die coninc begonde ademen, maer evel hadde hi van binnen noch

Digitized by Google

(Fr. « binnen ») II 485. So grote werc was van binnen » III 626; V 8.2.

Bisant, zie *besant*.

Bispel, znw. onz. Voorbeeld, *exemplum*. « Ic bem di geset tenen bispele : al was ic staerc, staerker ic vant » IX 754.

Bisscop (*biscop*), znw. m. 1) *Episcopus*. « Wisten papen ende clerke, bisscoppen ende heren van der kerke » X 628. 2) Hooge priester in 't algemeen. « Joden bisscop » I 1355; III 749.

Biten, st. ww. (*beet*). Trans. 1) Snijden, klooven (van het zwaard). « Amictus sweert mochten wel biten V 471. Doen die griexe swaerde biten op dat wreede volc van Siten VIII 870. Men salt hem wale doen bekinnen dat onse swert gout biten entwee » II 938.
2) Met de tanden klooven, *mordere*. « Daer stoet bescreven hoe dat Yeve den appel hadde in haren mont ende Adam mede beet IV 434. Geoen stont ende beet den scacht V 119. Si sien gedaen alse of si biten souden die liden VIII 857. Beesten die sere biten » IX 1237.

***Bitinus** en *Bitine*, coninc die zijn' naam gaf aan Bithynia VII 1348, 1358.

Bitter, better (Hdschr. *beter*), bvn. *Amarus*. 1) In den eigenlijken zin. « Met betteren dranke » VI 960. — 2) Treurig. « Die bitter doet » III 325.

Bitterlic, bvn. Verbitterd, verwoed. « Die bitterlijkste (Hdsch. *bitterlichste*) strijt » II 114.

Blad, znw. onz., meerv. *blader*. *Folium*. « Die blader (des booms) waren v n gout » VI 141.

Blae, bvn. Blauw. « Appeles screef dien hemel blae » IV 413 (Fr. « blau »).

Blaken, zw. ww. Schitteren. « Vore tfolc voer Alexander die fiere, blakende met sijnre baniere » II 909.

Blanc, bvn. Wit. « Donderste was root, doverste steen hi was blanc » VII 804.

***Blancefloer**. 1) De heldin uit het verhaal van *Floris ende Blancefloer* VIII 103. — 2) De moeder van Tristan, 104. — 3) Blancefloer van Beaureparen, uit den roman van Chrestien de Troies *Le Conte du Graal* 106.

Blase, znw. vr. Blaas, *vesica*. « Glaucus staekene jegen de blase » IX 376.

Blasen, st. ww. (*blies*). Op blaasinstrumenten spelen. « Alset horet al omtrent vedelen, blasen, toveren, beraet I 535. Men blies ene busine saen » IV 1605; VI 1071.

Blau, bvn. Blauw. « Breidel van siden blau » X 1154.

Bleec, bvn. *Pallidus*. « Die oude man versuchte sere ende waert bleec ie lanc so mere V 162. Mager ende bleec » I 480.

Bleine, znw. vr. Blaar, puist. « Die seste (plaag) waren bleinen groot » IV 619.

Bliaut, znw. onz. 1) Kostbare zijden stof. « Elc conincrike seinde alrehande diere saken : selver, gout ende bliaude » X 1175. — 2) Korte rok of hemd van die stof gemaakt. « Een bliaut had sie ane » VIII 151

Blicken, zw. ww. Intr. Blinken, schitteren. « Si blicken van goude so sere II 934. Hi sach comen sine viande blickende (Fr. onnoodig blikende) ende gewapent wel » VII 328.

Blide, bvn. 1) Vrolijk, lustig, opgeruimd. « Maect blide die drove moede I 617. Emmer wes blide in dinen moet 653, 1391. Blide was hi in sinen sinne III 608; IV 1022. Doe voer hi met groter vaert te sinen ridderen haerde blide V 620. Doe Alexander die blide man die stat van Gaza aldus wan » III 895. — « Sie gevet mildelike over al met bliden handen alstie milde » IV 1457. — *Blide ende vro*. « Hi was haerde blide ende vro » I 871. — *Blide ende coene*. « Nochtan wes blide ende coene ende wes int herte man I 599. Doe sie sagen die baroene so blide wesen ende so coene IV 1618. Alexander die coen was ende blide » II 898.
2) Helder, stralend. « Voorhooft breet, ogen blide, nese recht VIII 90. Abraham hadde dogen blide » IV 530.
3) Blijde, verheugd. « Die heren waren alle blide II 582, 1250; IV 1037; VI 537; IX 535, 655. Tfolc was blide utermaten IX 1037. Hi was so blide, hine wiste wat doen van vroude II 817. Hi was so blide dat hi woort cume mochte bringen voort V 881. Hi maecte al sine liede blide » II 591.
Met eene bepaling van oorzaak. a) In den genitivus. « Hi was blide derre

Digitized by Google

tale IX 559. Dies si blide mochten wesen » II 585, 849. — b) *Des* en een' volzin ingevoerd door *dat*. « Des ben ic utermaten blide dat ic ben coninc, niet coopman IV 286. Ic bens blide ie lanc so mere dat dus getrouwe chevalerie behoort te miere companie » VI 843; VIII 393. — c) Een' zin met *dat* zonder *des*. « Nu es Alexander blide dat hi binnen so corten tide Porus conincrike wan » IX 821. — d) Voorzetsel *van*. « Si waren blide van desen doene IV 1390. Alexander was blide van dien » X 556. — e) *Om*. « Hi sal om mijn ongeval blide sijn II 497. Hieromme was die coninc blide » III 1005.

In VI 1111 is te lezen *onblide*.

Blidelike, bijw. Op vrolijke wijs, met vreugde. « Ooc voer hi blidelike voren ende sanc III 1335; V 629, 643. Sie keerde te haerre stede met haeren maechden blidelike VIII 216. Alexander ontfinc die here blidelike met groter ere V 876. Blidelike gedoochde hi tsure om die goede aventure » IV 1435.

Blien. In IV 585 « Hoe dat hi hem bliende » enz. leest Fr. te recht : hoe dat hi hem bekende.

Blieken in I 1009, te veranderen in *vlieken*.

Bliken, st. ww. (*bleec*). Intr. 1) Schitteren, blinken. « Men mochte si bekennen wale bi den blikene van den goude II 840. Hi sach van enen berge hoge blikende comen te hant Alexandere sinen viant ». — 2) Te voorschijn komen, zich vertoonen. « Somen bleken die tande » VI 482.

Blint (*blent*), bvn. Blind, *caecus*. « Ysaac was van oude blint IV 541. Also was blent Tobyas » IV 959.

Bliscap (*blijscap*), znw. vr. Blijdschap. « Mine bliscap (Hdschr. blisscap) sie es clene » X 1264; IV 931, 977, 1670. — Verpersoonlijkt. « Blijscap sit vor der vrouwen voete » IV 1489.

Bliven, st. ww. (*bleef*, *ben bleven*). **Intr.** 1) Blijven, *manere*, niet van plaats veranderen, niet vertrekken, vertoeven. « Hi hietse in Grieken bliven I 1056. Some wouden varen in Grieken, some in Asien bliven VI 502, 608. Wildi bliven hier met mi VI 772, 787, 794. Si wouden bliven daer dien nacht X 375. Die sware val daer menech bose in es bleven VII 663. Dat ijser bleef er binnen » IX 913.

2) Op het slagveld blijven, *rester sur le champ de bataille*, in den zin van sterven, sneuvelen. « Die Granike daer menech man bleef jammerlike » II 747; I 975; II 118; III 90, 601, 1326; IV 473, 728, 773, 851, 877; V 65, 71, 176, 474, 586, 657, 1138; VI 825; VII 441, 460, 472, 692; VIII 411; IX 224, 697, 899; X 1025, 1305.

3) Gedurig zijn, niet van toestand veranderen. a) Met een bvn. als gezegde. « Die aventure altoos niet gestade en blivet I 1320; II 451, 476; VI 30. Men liet die lande woeste bliven III 1045; IV 1479. Daer en bleef geen geheel VI 438; IX 645. Bleef hem ooc sint bequame » VII 1035. — b) Met een znw. « Si heren wouden bliven VI 949. Sal wise heren laten bliven » VII 1871. — c) Met een znw. en een voorzetsel. « In minen dienste bliven II 63. Moeder zuster ende wijf bleven algader in hare ere III 493. Ware hi bleven in der doocht III 508. Moyses bleef al sonder vaer IV 635. Si bleven tors V 257. Oft hi es jammerlike doot oft hi blijft (Fr. « leeft ») in groter noot VII 243. Hi bleve altoos sonder evel » VII 853; IX 397; X 153. — d) Met een tegenw. deelwoord. « Sie (die sonne) bleef lange staende stille VII 13. Si bleven al dien nacht drivende X 1292. Menech bleef liggende daer van groter gulsecheit steendoot » V 599. — e) Met den infinit. « Si bleven slapen » IV 1531.

3) In eenen toestand verkeeren, zonder de bepaling van aanhoudendheid. « Of sie sijn wijf ware bleven » VI 675.

4) In eenen toestand geraken in den zin van *worden*. « Dus bleven si quite daer ter stat II 677. Hi woude dat na sijn leven Perdiccas hare here bleve X 1426. Sij blijft van twee jongen groot » V 976. — In dien zin veelal met een verleden deelwoord. « Cedecias verloor die crone ende bleef gevaen in Babilone II 1047. Si bleven gevrijet aldus III 783; IV 549. Die hier verslegen bleef aldus, hi was geheten Antilocus III 105; IV 1238. Tyren daer menech mensche bleef verloren VII 1133. Sine vrienden bleven beswaert » X 1354; IX 531. — *Doot bliven*. Sterven, sneuvelen. « Die drake ten selven tiden bleef doot »

Digitized by Google

I 315, 401, 760, 1300; II 70, 503, 539, 1134; III 206; IV 246, 490, 782; V 149, 164, 242, 298, 300, 975; VII 423, 707; VIII 550, 1150, 1157; IX 188, 529; X 527, 808, 815, 806. — *Doot bliven van iemand*, door iemand gedood worden. « Hi bleef van enen cranken wive doot » II 1261. — Met infinit. « Stappans bleef staen dat vier » X 494.

5) Over blijven, over zijn, *superesse*. « Dat Darise volcs te vullen bleve, daer hi die Grieken mede verdreve II 652, 153. Vergulde wagen ende cierheit bleef hem al III 405. Een bacheleer bleef daer allene, doe dat volc vlo al gemene V 316. Soo wast een ander van den asscen diere bleven V 991. Van dien Percen sidi ende nemeer mi bleven VI 847. Mijn hande sijn mi bleven ende ic hebbe noch een swaert VII 124. Die luchter mamme laet men bliven (= snijdt men niet af) VIII 165. Hem sine memorie bleef X 1429. Een kouke was dies avonts bleven X 779. Aldus en blijft er maar twee V 978. Ic lat u tgoet bliven allene (laat het in u bezit, laat het u over), want ic en wille dinc engene dan den name van dier daet II 982.

6) Uitblijven, achterwege blijven, ophouden. « Dus moet sijn wille bliven al, eist dat hi prijs bejagen sal III 1021. So wat so God geboot, dat en mochte noit bliven. VII 21. Om aldus gedane sake bleef die toren te makene voort II 1018. Geeft se enen anderen die dijn rike mach berechten onthier ende oorloge es bleven ende dine vijande sijn verdreven VI 978. Mettien bleef dese sprake » VIII 293. — *Laten bliven*. Onvermeld, ongedaan laten. « Hier af laet ic u al bliven. Ander dinc moet ic bescriven I 97. Babilone daer ic u eerst af liet bliven V 1167. Nochtan liet hi te scrivene bliven een historie » II 1050. Laten varen. « Men liet dat striden bliven VII 468. Laet bliven nu u sorge IV 1251. Laet bliven uwe dulle woort V 1.

Blijf, znw. o. *Sonder blijf*. 1) Zonder uitstel, onverwijld, terstond. « Ic sal sonder blijf te minen vrient gaen » VI 683. — 2) Zonder ophouden, gedurig, altoos = Fr. *sans cesse*. « Die maen merrede sonder blijf, want sie node woude sien dat leet VII 16. Dat es hare meeste noot dat sie sterven sonder blijf, die hier leiden sondich lijf X 229 (Verder : « die moeten altoos ginder sterven » v. 232, en « hi moet sonder ende sterven » v. 237) [Verdam verklaart hier *sonder blijf* « zonder twijfel, zonder mankeeren, zonder missen »].

Blixen, znw. m. Bliksem, *fulgur*. « Blixene (Fr. onnoodig *blixeme*) achter die velde jagen » III 1240.

Blixinen, zw. ww. Onpersoonl. Bliksemen. « Het donderde en het blixinde mede » I 345.

Blode (*bloede*, *bloet*, *bloot*), bvn. Vreesachtig, laf, zonder moed of veerkracht; het tegenovergestelde van *boude en coene*. « Den blode Darise ende den tragen I 441, 621 (Hdschr. *den bluiden*). Vervaert u niet om tgetal of di dunct dat si sijn bloot 628. Du maechs dien bloeden maken bout 649. Die bloot waren ende van cranken were » 1053; II 232, 959, 1263; VI 831, 990, 1204. (« Dan es die blode coene »); VII 352, 445, 454.

Blodelike, bijw. Met vrees. « Blodelike dronc hijt uut II 544.

Bloeden, zw. ww. Intr. Bloed lozen, *saigner*. « Met sine nagelen hi bloeden dede sijn ansichte IV 65. Men scoot na hem al omtrent, so dat hi bloede als een rent » IX 450, 994.

Bloeme (*blome*), znw. vr. Bloem, *fleur*. 1) In de eigenl. beteekenis. « Een hoedekijn van lauwerblomen IV 1459 Al dien weg was geciert met sconen bloemen » V 1015; X 23. 2) De beste in zijn soort. « Bloeme van jongelingen (G. *flos juvenum*) II 413. Die bloeme van allen wiven, die coninginne IV 24. Dat ridderscap van Vrancrike es die blome van al eertrike » VII 1812.; X 1143. Verkleiningsw. *blomekijn*, bloemken. « Ooc stont daer menech blomekijn » II 698.

Bloet, znw. o. Bloed, *sanguis*. « Ene cupe vol van bloede » II 1241; III 230, 265, 401, 456, 1167, 1324; IV 40; V 63, 103, 261, 290, 617, 848, 896, 981 (thertebloet); VII 91, 639, 911, 1018, 1165; VIII 240; IX 653 (trode bloet), 657, 910, 1025, 1033 (« hi stelpte dat bloet »).

Blont, bvn. Fr. *blond*. Van het hoofdhaar. « Haer haer was kersp ende blont » VIII 81; X 1133.

Bloot (*bloet*), bvn. Onbedekt. 1) Zonder kleederen, naakt. « Ic sal liggen op der erden onbegraven ende bloot » II 502; X 816.

Digitized by Google

2) Onbewapend. « Doe sloech hi metter bloter hant (Hdschr. mettier bloesser hant) optien coninc sulken slach VIII 1193. Men scotene onder den voet daer hi was bloet » I 1283.
3) Ledig. « Nichanor dede wonder groet. Hi sloech menegen ter doet ende maecte die plaetse bloet » (Fr. root van bloet) III 153.

Blosen, zw. ww. Intr. Een roode kleur hebben. « Blosende lier » X 1134.

Blouwen (*bluwen*), zw. ww. Trans. Slaan. « Ic sal die so sere blouwen datti sal dijn leven rouwen II 81. Die here sinen cnecht blouwet » (Hdschr. bluwet) II 731.

Boc, znw. m. Bok, *bouc*, V 15, 19 (Fr. *buc*). *Boxbloet*, VII 1018.

Boche, znw. Ongelijkheid, oneffenheid. « Die rochen die wilt waren van groten bochen » VI 210.

Bode, znw. m. Gezant, bode, *nuntius*, *legatus*. « Ic ben sin bode, hi comt hierna I 196, 350. Dies conincs Daris boden 422, 904, 1044; II 46, 111, 221; III 587, 595, 640, 806, 959; IV 155, 300, 1302; V 624; VI 276; VII 225, 535 (« Hiertoe saltu wesen bode tote Alexandere »); VIII 35; IV 82 (« Porus sende hem jegen boden ») 930; X 1085, 1137, 1211, 1407. — In **X** 7 « Hi sal dattie nature verholen hevet sinen boden openbaren », leest Fr. wel te recht : « sinen lieden openbaren ».

Boec, znw., boek, *liber*, beteekent of wel een geheel geschreven werk of eene enkele afdeeling. 1) In het enkelvoud als onzijdig : I 30, 1246; III 1340; IV 1055, 1718; V 320. Als mannel. of onz. : V 1227; VII 1031; VIII 1; IX 1348; **X** 1520; II 1269 en VII 1132 *in dien derden boek?* (Hdschr. « in dierden b. »). Als mann. of vrouw. : I 1400; IV 1700, 1705; V 1225, 1247; VII 803, 1247, 1802; VIII 767, 953, 1269. Als stellig mannelijk : X 1528. Een ander als het mannel. geslacht staat dus slechts op zes plaatsen. Bij Fr. overal mann.
2) In het meervoud met den vorm *boke* : I 1019; III 536; IV 876, 1059; VII 970; VIII 851; X 1515. Met den vorm *boeke* : IV 1711; V 1176, 1201; VII 1095; VIII 76; X 1246. « Dit es in boken wael becant VIII 851. Men leest, vint in boeken (boken) » VII 970; VIII 76; X 1246.

Boesem, znw. m. L. *Sinus*, de plooi van het kleed op de borst. « Alexander nam elken nap, dronc den wijn daer af ende st.ken in den boesem » IV 1333.

Boesemsplit, znw. o Split of opening aan den boesem van een kleed, zak aan den boesem. « Si vulden haer cousen ende haer broeke, haer boe emspleten entie doeke » III 478.

Boete, znw. vr. Verbetering, verbeteringsmiddel, middel. « Alex. waende dat al versmoren soude. Hi en wiste ander boete, sonder dat hi onder de voete dien snee dien volke treden dede » **X** 465.

Boeten, zw. ww. Trans. Verbeteren, herstellen. « Die niet mesdoet niet en boet » I 1323. — Schadeloos stellen, goed maken. « Sla ickene doot, sijt s ker dies dat hi mi boetet al mijn verlies. Dat verlies achtic dan clene, dat hi mi boeten mach allene » V 423, 425.

Boetscap (Fr. *bootscap*). znw. vr. Boodschap, *message*. « Die boetscap die haer was geheten seide sie saen V 404. Al quame mi boetscap dat mine lieve suster ende mijn moeder van den Percen waren gevaen 413. Cisigambis en dede niet lichte die boetscap » VI 287.

Boge, znw. m. Boog, *arcus*. « Bede met slingeren ende met bogen conden si hare macht wel togen I 840; III 622. Gelijc als men scote met enen boge VII 990. Een horen boge VIII 148. Scieten bede met bogen ende met spieten » 164.

Bogen, zw. ww. 1) Intr. Buigen. « Hi ginc vor sinen meester staen ende bogede (Hdschr. boge) over sine knien » I 401.
2) Trans. Figuurlijk : Neigen, gunstig voor zich stemmen, te vre le stellen. « Wat lande sal die beste bogen? » VIII 972 (Fr. voughen).

***Bogoa**, Bagoas, Daris' camerlinc VIII 33, 53.

***Bohem**, Boheme, VII 1429.

Boie, znw. vr. Boei. « Stappans deden sine binden ende slaen in vaste boien » VII 161.

Bokelare, znw. m. Beukelaar, *bouclier*, schild met een bokel. « Daer men breect die plompe swaerde, daer men schoort die bokelaren II 959 (Fr. buckelaren). Alexander reet hem den

Digitized by Google

bokelare entwee op die bulle die van goude was » III 41.

***Bolion**. Die hertoge van Bolion, Godfried van Bouillon, VII 1151.

***Bolonien**, Bologna in Italië, VII 1821.

Bont, bvn. Grijs van vel. « Die olifant : quamen hem jegen, some swart, some bont » X 391.

Boom (*boem*), znw. m. Boom, *arbor*. « Hi sciep ooc bome (Hdschr. boem) ende cruut IV 402. Hi dede grote bome vellen VI 191. Daer es een boom, heet lignum vite » VII 850. II 1105, 1112, 1114; III 947; IV 20; VII 850, 918, 1778; VIII 909, 914; IX 51, 818; X 562, 591, 601, 607, 618, 631, 635, 640, 646, 655, 667, 691, 692, 699, 706, 714, 720, 731, 745, 750, 773, 795, 801, 829, 833, 977, 983, 1169.
Lauwerboom II 692; IX 879. *Kersboom* (Fr. kerseboom) X 649.

Boort, znw. Boord, rand van een schip. Onz. I 1101 : « Nochtan stoeden si opt boort ». Vr. I 1128 : « Men scoot die ankere buten die boort. »

Boos, bvn. Slecht, boos; als znw. « Die sware val daer menech bose in es bleven » VII 663.

Borch (*burg*), znw. vr. 1) Burcht, slot, kasteel. « Macedo brachte dlant in sulken sorgen dat si hem steden ende borgen al op gaven sonder strijt I 1223; IX 73. Mine ridders sliepen achter borge I 334. Campanien daer vaste borge binnen sijn VII 1542, 1878; VIII 47. Sine hebben borge no chiteide, no casteel » 1015; IX 359, 1266; X 43, 55.
2) Stad. « Die rike borch daer Midas wilen eer coninc op was II 173. Gaf hi hem van hem te lene bede borge ende stene » IX 776, 787; X 824, 830.

Bore (*bor*), bijw. In hoge mate, zeer. Met eene ontkenning *ne* of *en*, niet zeer. « Hoe hi (Absaloene) hinc hoge nebor an ene eke IV 799. So ginc hi die bome besien, die bede stonden in een parc, in enen mure en bore starc » X 642. — Zonder *ne* of *en*, in denzelfden zin. « Sijn doen dochten bore goet, al mochti al die liede slaen, soude hem dus die here ontgaen » V 249.

Boren, ww. Lat. *forare*. « Dedise (de pale van goude) boren dor » IX 1171.

Borgen, zw. ww. Trans. Beschermen, redden. « Hi bevalse sinen goden, dat sise borgen moesten jegen dat griexe here » II 156.

***Borgondien**, Borgondia, VII 1584.

Borne, znw. m. Bron, bronwater. « Claren borne drinken si X 787. Si drinken borne » X 926.

Borst (*borste*), znw. vr. Borst, *pectus*. « Vor die borste (Fr. borst) haddi twalef stene I 1360. Dor die borste stac hi hem » III 125; V 346, 449; VII 986, 993. — Borst van een paard, Fr. *poitrail*. « Die coninc stietene met cracht metter borst van sinen paerde » V 121.

Borste, znw. vr. Gebrek, met gen. « Daer bleef menich doot van dorste, omdat hi waters hadde borste » V 595.

Borstelen, zw. ww. *Geborsteld*, voorzien van borstelen, of stekelharen. « Geborstelt sijn si alse swijn » VII 995; IX 1201.

Botscap = boetscap. « Si hare botscap wale conde seggen » I 1160.

Bosch. znw. m. meerv. *bossce* (*bosc, busch, buysch*). Bosch, *bois*. « Hi sach die bossce op die montanien I 1201. Over busch ende over struuc » II 945; III 946, 952, 977; V 285; VII 1297. El niet dan berge, bossce ende velde » IX 1177. — Verbonden met *lant*, *heide*, *stede* om eene geheele streek uit te drukken. « So bosch, lant ende man I 1201. Lant, bosch ende riviere III 1191. Busch ende heide IV 10. Bosch ende stede » IV 1597.
In VI 345 : « Die berge waren busch ende heet (= heide), daer Alexander over reet, leest Fr. te recht, « waren hoch ende breet. »

Boude, *bout*, bvn. Het tegengestelde van *blode*, zonder vrees, dapper. « Macedo die boude IV 1133; X 463. Du maechs dien bloeden maken bout I 649. Hi sloech Ardofilone alse die boude III 71, 212, 376, 540; IV 1616; VIII 568; IX 518, 1272. Die te voren wale sere vacht met woorden ende maecte hem so bout III 419. Hi woude elken geven tsout na dien, dat hi ware bout VI 98. Daer was menech helt bout » VIII 1117.

Boude, *bout*, bijw. 1) Onbeschroomd. « Deze Tatre die nu so bout Asien dwingen met gewout » VII 1198.
2) Spoedig, Hoogd. *bald*. « Tehant hadde hi verstaen dat hi dlijf verliesen soude, hine vloe enwege boude » I 160.

Digitized by Google

Boven, voorz. met dat. en acc. 1) Van plaats. Boven, hooger dan (in de ruimte). « Elc boven den anderen gaet III 1259. Haren name screef hi boven hem IV 384. Van enen berge daer hi gestaen was hoge boven allen lande VII 326. Sulke bome daer staen dat si boven dien wolken slaen VII 919, 1512. Som was tfolc verdaet met scilden, die si boven hare hovet hilden I 981. — Hoger gelegen, meer van de zee verwijderd. « Etyopen dat es boven Egypten » VII 1659. — In den zin van *op.* « Boven dien wagene was gemaect van goude een aren » II 300.
2) Van tijd, over. « Doe tkint boven vijf jaren quam » I 359.
3) Figuurl. Hooger dan (in waarde), meer dan. « Boven alle die nu leven I 34; IX 751. Daris draget die hoogste crone boven allen coningen II 44. Ic ben here boven hare IV 1671; VII 760. Ic maectene here boven al den minen VIII 409, 922; IX 690. Mijn grote vrient Permenioen dien ic boven mine baroen oit hief ende boven sine genote VIII 340, 341. Dat paert was weert boven allen goude » IX 468. — « Woutu iet boven desen saken, so woutu meer dan salichede » VIII 957.

Boven, bijwoord. Op een hooger punt in de ruimte. « Boven stonden Daris voorders haerde scone II 1003. Hi hadde dien sarc boven gemaect claerre vele dan een glas VII 825. Boven inge ende in midden wijt » X 103.
Hier boven, daer boven, Fr. *là-haut* = in den hemel, aan den hemel. « Die sterren die hier boven lieden III 312. Ic bidde dien goden van hier boven VII 582. Weet men daer boven iet van mi? » IX 1285.
Van boven, van eene hoogere plaats. « Tholomeus reet Dodone van boven neder III 55. Philotas sloegene van boven III 193 Als men van boven op hem waerp neder VI 364. Riep een man van boven neder » IX 1283.
Boven an. « Die coninc sach dat sonnenscijn slaen boven an dier sonnen boom » X 699.
Boven in. « Hiefhine boven in die lucht » III 1107.
Boven op. « Een cam stont alse ene crone gewassen boven op sijn hooft I 267. So dunket hem tote boven op die wolken gaen » IX 1278.

***Brabant,** landstreek. I 1083; V 1219 (Die hertoge van Brabant), VII 1568.

***Brabantson** (Franck *Brabantsoen*), Brabander I 1083.

Braem, znw. vr. Braambezie. Als versterking der negatie. « Hi en achtes niet een braem so wat sie hem mogen doen » III 118 (Vgl. het Fr. *Cela ne vaut pas une prune*).

***Braes**. *Die Braes*, Sente Joris Braes of Sint Joris arm, de Dardanellen, VII 1481. Zie Snellaert ad I.

***Bragaman.** *Bragamannenlant,* Brahmanenland in Indië, X 900.

Brake, znw vr. « Alse die herde (= herder) es onder die brake, so sijn die scaep verbeten saen » III 446. Deze spreekwoordelijke uitdrukking staat in het verhaal van den slag bij Issus. Macheus had dapper gevochten, maar toen hij hoorde dat koning Daris « hem hadde gedaen ter vlucht » schaamde hij zich ook niet met de zijnen de vlucht te nemen. Want, zegt Maerlant. « Et es recht ende nature, alst hooft heeft quade aventure, dat al die lede sijn tongemake. Alse die herde » enz. Bij Gualterus staat alleen de eerste spreuk : *Partesque labant ubi summa moventur, cumque caput nutat, turbari membra necesse est.*
Wat beteekent nu *brake* in de aangehaalde woorden? Dit is moeilijk te bepalen. *Brake* is « ketting ». Men zou dus kunnen verstaan : Als de herder gebonden is, gevangen weggevoerd is. Eerw. Guido Gezelle dacht aan *Brake*, gebrek, fout, schuld, = als de herder zijne plicht niet volbrengt, *quand il est en faute.* Snellaert wilde lezen *sonder brake,* d. i. zonder hond. Doch *bracke* (niet *brake*) is een jacht-, geen schaapshond, en de zin vereischt dat de beschermer der schapen gevlucht is of in de onmogelijkheid gesteld de kudde te bewaken. *Herde* beteekent ja den herder en niet de kudde.

***Brandaen** (Sinte), bekend door zijne wondervolle reis, VII 1757.

***Brandijs,** Brindusium in Italië, V 1075; VII 485.

Brant, znw. m. Meerv. *brande.* 1) Vuur. « Si testoort sijn niet brande II 437. Some liepen si in die brande III 654. Daer es een fonteine, daer men in blusscet enen brant VII 1490. Daer stont in een lyon rampant van kelen roet, alst ware een brant » IV 1614.
2) Brand, *incendie.* « Die brant was groot » III 648.

Digitized by Google

3) Brandwond. « Al hadden siere dicke te voren menegen brant om ontfaen ende menege wonde » VIII 255.
4) Het flikkerend wapen, het zwaard. « Hi liet ginder sinen brant; doe sloech hi mettier bloter hant VIII 1192. Hi verhief anderwerven sinen brant » IX 649.

Breidel, znw. m. Breidel, *habena*. « Die breidel bediet dat ic sal riden op die Percen II 101. Daerwert keerde hi mettien breidel sijn paert III 24. Die cnape dat ors bi den breidel hielt » IV 1371; X 1154. — Verkleinwoord *breidelkijn*. « Ic sende di een breidelkijn » II 61.

Breet (*breit*). I. Bvn. 1) Breed, *latus*. « Soe lanc was hi (die wingart) ende soe breet VI 143. De steen was dicke ende groot, breit ende lanc VII 805. Daer sijn lieden met breden voeten VII 954. Dat voerhoet (voorhoofd) breet » VIII 89. — Met eene bepaling in den accus. « Water tvierendeel breet van ere milen IX 153. (Stuck goude) enen halven voet breet » IX 797.
2) Wijd, ruim, groot. « Op dat breide velt II 613. Op dese brede campanie IV 1204. Eilande som breet, som smal VII 1764. Hi maecte met siere hant ene plaetse harde breet » VIII 1212.
II. Bijw. In de breedte. « Men mochtse (de rots) binnen enen jare ergeren breet van enen hare (een haar breed, in het geheel niet) » VI 176.
Over breet ende over lanc, in de breedte en in de lengte, geheel en al. « Dat hi alle die werelt dwanc, beide over breet ende over lanc I 60. Ic bidde dat die omganc over breet ende over lanc van dier werelt wesen moete onder Alexanders voete » VII 589.

Breke, znw. vr. Gemis. *Breke hebben*, missen, *desiderare*, met genit. « Al hebben wier (= wi der, nam. kinder, moeder, suster) breke, si en dunken ons niet gevangen sijn » IV 178.

Breken, st. ww. (*brac*, *braken* [*braeken*], *broken*; 3e p. enk. præs. soms *brict*) I. Trans. 1. a) In stukken maken, *frangere*, *briser*. « Daer men breekt die plompe swaerde II 949. Ateras brac sine scacht III 39. Hi brac die columnen beide IV 725. Hi peinsde dat hi woude die brugge breken V 577. Ocht Atropos breken wille minen draet » VII 116; I 638; VII 1017; X 366. Van den stoel viel hi neder ende brac den hals entwee IV 746.
b) Afbreken, vernielen, slechten. « Met piken braken si die veste I 984. Hi brac Teben X 169, 174. Die van Grieken braken die mure I 988; III 635; IV 201, 223. Hi daer brac menegen toren II 1029. Twi wiltu breken dedele sale daer die wijsheit binnen es? III 364. Ons heren kerke breken » III 736. — « Hijt coenlike sal wreken entie stat *te stucken breken* VI 380. Hi maecte ene stat wel scone die Alexander brac te sticken » VII 1050. — « Laet men sinen wille gescien, hi sal die werelt breken » X 251.
c) Afrukken. « Hi brac die poorte ende clommer mede op enen hogen berg IV 707. Hi voerde enen tac die men van ere oliven brac IV 160. Die twee hoorne sal hi breken ter neder » V 18; VI 18.
d) Door breken openen, openbreken. Hi sal breken onse vaste prisoen » X 263.
e) Ontbinden, in wanorde brengen. « Si braken die Yrcanoise scaren » III 95; IX 400; V 531, 665 (Hdschr. verkeerd *scachte*).
2. Te niet doen. a) Niet vervullen. « Nu wilsi dit belof mi breken » X 1271. — b) Zondigen tegen, schenden. « Daerin staet datselve rijs daer Adam bi brac tgebot VII 846. Die wet breken » VII 65. — c) Verijdelen. « Ic moet die crachte van Rome breken » VII 788. — d) Doen ophouden. « Wi souden dien nijt breken ende pais maken van orlogen » VII 531. — e) Blusschen. « Een steen es daer, heet Asbestoen; wort hi enewerf ontsteken, sijn vier en mach niemen breken VII 1518.

Tebreken, Hoogd. *zerbrechen*, met dezelfde beteekenissen. 1) « Daer was menech sweert tebroken V 658. Hadde hi die brugge tebroken V 584. — « Si tebraken dien staerken mure » IX 971. — Peucestes hadde tebroken een wiket » IX 939.
2) « Hi verweet haer dat si hem trouwe hadde te broken I 252. Ic en hebbe daerom niet te broken minen eet » VIII 832.
II. Intrans. 1) Stuk gaan, gescheurd worden, splijten. « Dat het (spere) stak int sant ende dattie eerde brac I 1125. Hi stac dien coninc op den scilt, dat sconincs sadelstelle brac VIII 1140. Die baren braken also hoge van den sande als oft ware in die gerume zee » (= verhieven zich) III 967. — *Te stucken breken*. « Die

Digitized by Google

berge dochten hem te stucken breken » II 252; IV 1696; V 282. — *Ontwee (en twee) breken.* « Dat ei viel neder op die eerde ente scale brac ontwee » I 289; IX 631, 852. 2) Krachteloos) zwakker worden. « Die aventure emmer doet de starken breken, den cranken staen » II 872.

Briescen. Briesschen, als naamwoord, *hinnitus.* « Hare briescen (van de olifanten) hevet gejaget der Grieken peerde dat si vlien » IX 408.

Bringen, st. ww. (*bracht, brachte, brocht, brochte.* Verl. deelw. *bracht, brocht.* Conj. imparf. soms in 't Hdschr. *brechte*). Trans. 1) Brengen, *mener.* Van de eene plaats naar de andere voeren. « Tgoet bringt menegen ter hellen I 552. Josephs droom daer hi om was tes conincs hove brocht IV 570. Si den dach ten avont brochten V 661. In weet wat duvele se daer brochte VII 909. Sie noch mijn leven al tenen goeden inde bringen sal » X 1539. — *Ter aerde bringen,* ter aarde bestellen, begraven. « Bin acht dagen brocht mense ter eerden » III 578. — Figuurlijk. « Mijn sin heeft mij bracht daertoe dat ic u wille seggen I 61. Wat dulheden brachter di an, dattu dien coninc souts dorren binden » VIII 802. — In zekeren toestand brengen, plaatsen. « Macedo brachte tlant in sorgen I 1222. Ickene werpe weder af van der eren dare icken brochte II 472. Dat serpent dat ons brochte in grote noot IV 430; VIII 598. Hi brochte tfolc in sulker vresen. » — Met *van.* Verwijderen. « Ic geslapen niet en mochte eer ic die sorge van mi brochte » IV 1586. — Met *ute.* Verlossen. « God diese ute alre pijnen brochte » III 817.
2) Brengen, aanbrengen, *ammener, apporter.* « Die bode van Gallen bracht een scilt gesmeet van goude X 1140, 1146, 1148; VII 76. Mettien bracht men dien wijn X 1343. Tien derden dage brachti poisoen II 540; X 1347. Doen bracht men die evenhogen, daer vele quarelen uit vlog n I 978. De heren dit saluut brochten II 93. Driehondert kemele brochten scat II 335; III 541; V 924. Die paerde die den wagen brochten VII 403. Sie (die riviere) niet meer en bringt waters dan hare geeft die eerste adere II 374. Doe men hem die mare brochte IV 44; VII 633; X 1090. Daer brachte wilen groot succurs die markijs van Monferaet VII 1135. Dat coude van der doot brachte hem sulken wederstoot dattie siele sciet uten vate X 1456. Hi hiet te gader bringen tgoet » VIII 239. — « Nu heeft Alexander bracht groot here aldaer III 733, 438. Daris anderwerf sulc here jegen hem bracht ter were III 1122; VI 984. Nochtan leest men dat si brochten sovele scepen » III 1082. — Medebrengen. « Darise quam die niemare dat Memnoen verslagen ware ende al dat hi met hem brachte II 123; IV 1125; V 801. Si bleven slapen van der cracht die hi hevet met hem bracht » IV 1532. — Dragen. « Liede die hem algader goudijn dochte van der cierheit die si brochten » IV 1165.
Te voren of *voort bringen.* 1) Voorbrengen, doen verschijnen. « Hi hiet bringen voort Philoten » VIII 424. — 2) Voor den geest brengen, doen weten, doen kennen. « Die vogel brocht hem in drome te voren dat een kint soude sijn geboren van sinen wive ende van Amoene I 229. Waeraf dattu ooc wilt horen, sullen si di bringen te voren X 159. Brachtic di den verrader voort, daer di de doot af sal comen » X 802.
Met een verleden deelwoord. Iemand of iets in zekeren staat aanbrengen. « Hi brachte dien verrader gevaen » I 752; II 800. — De werking door het deelwoord uitgedrukt uitvoeren. « Een man den anderen brachte daer gejaget (= joeg of verjoeg) ende sloegene doot » VI 699. — *Gedragen bringen.* Dragen, met iets aankomen. « Men brochte den standaert voor Darise gedragen, op enen wagen III 21. Hi brochte menegen spiet gedragen III 338. Dien genen dochte diene sagen, dat hi sege brochte gedragen IV 1620. Daris rumede sinen wagen, diene brochte daer gedragen V 537; II 291. Een wagen die in sijn casse brachte gedragen van finen selvere enen outaer II 261. Scarlaeken ende samijt brochtmen aldaer gedragen V 942. Die eleder brochten anegedragen (= aan hadden) alsulke alse vrouwen nu plien » II 287.

***Brocubelus.** « Een ridder ute Daris huus » VII 290, 306.

Broeden. zw. ww. (3e pers. enk. *broet*). Trans. Jongen uitbroeden, uit het ei doen komen, *faire éclore.* « Sine jongen (van den pelicaen) en mogen niet leven, si en hebben thertebloet van der moeder, diese broet » V 982.

Broeder (*broder*), znw. m. (Meerv. *broe-*

Digitized by Google

ders, broders). Hij die dezelfde ouders, denzelfden vader of moeder heeft, *frater*. « Menelaus ende sijn broeder Agamemnon » III 1073; II 884; III 253, 256; IV 510, 598, 790, 810; V 139, 142, 182; VII 541, 1376; VIII 699, 838, 839, 1100; IX 145 (sijn outste broeder). 483, 485, 489, 496; X 1013, 1129.

Broec znw. (Meerv. *broeke, broke*), Broek, *bracca*. « Si vulden haer cousen ende haer broeke » III 477.

Bronken, zw. ww. Brommen, pruilen, misnoegd zijn. « Waendi hem en sal verdrieten ende si en souden sere bronken, ocht si lagen met desen stronken » VI 554.

Broot (*broet, brot*), znw. o. 1) Brood, uit meel gebakken spijs. « Si en aten anders niet dan broot » X 924. — 2) Spijs in 't algemeen, levensonderhoud. « Bestu milde over dijn broot, sone heefstu geere vesten noot I 604. Teringe hebben ende broot II 69. Alsi die lande sonder lijfnere vonden ende sonder broot III 1139. Si ander goet en sochten dan hem nature woude geven broot, dare si bi leven » VIII 863. — « Themelsce broot » = de manna IV 638.

Brugge (*brughe*), znw. vr. Brug, *pons*. « Hi peinsde dat hi woude die brugge breken » V 577, 584, 591, 608, 668; VI 387 (brugge maken), 394; VII 1615 (ene brugge over die see slaen).

Brusscaert, znw. m. Schuimwijn. « Wijn, clareit ende bruscaert (Hdschr. *brufcart*) » VII 624. Zie Snellaert ad l.

***Brutus**, Cæsars moordenaar, V 1127.

Bruun, bvn. 1) Bruin, *brun*. « Het wit peper weerdet van bruunre manieren VII 931; X 892. Hunen met Ettelen dien brunen » X 1303. — 2) Glanzend, gepolijst. « Beelde gemaect van brunen marbersteen » III 912.

Bruut (*bruyt*). 1) Verloofde. « Hi en liets niet, dor sine bruut, die Fiadase was beheten » V 347. — 2) Jonge vrouw op den dag van het huwelijk. « Doe quam gegaen, alse een bruut (= statig) die soudaen Macheus uut » V 865. De zin der vergelijking is niet gansch duidelijk.

***Bruxambacht**, het land van Brugge I 1034 (Hdschr. Brurambacht).

***Bucifael** (*Bucifal, Bucifalle*), het paard van Alexander, II 583, 903, 986; IV 1313, 1369, 1609; V 827 IX 461.

***Bucifallise**, stad in Indië ter eere van Bucifal gesticht, IX 474. In X 1436 is dezelfde stad *Bucifalline* genoemd.

***Buemer**, een water in Indië, X 374.

Buffel, meerv. *buffele*, znw. Lat. *bubalus*. « Op buffele quam tfolc gevaren » III 1049.

Bugen, st. ww. (*booch, boech, boge*). 1) Trans. Buigen, krommen. « Boget sine knien » IX 463.
2) Intr. Buigen, voorover hellen. « Hi dede bugen als een riet Alexander vor sine hande » IX 660. — *Over sine knien*. « Hi ginc vor sinen meester staen ende boge (Fr. boghede) over sine knien » I 491; IX 891. — *Op sine knien* IX 633.

Bule, znw. vr. Bult, bochel. « Die kemele metten bulen » III 463.

***Bulgerie**, Bulgarië, VII 1428, 1472.

Bulle, znw. vr. Bol in het midden van het schild. « Alexander reet hem den bokelare ontwee op die bulle, die van goude was » III 42. Gualt. *Dissipat umbonem, qua barbara bulla diescit principis in clipeo* III 19.

***Burgondie**, Burgondië, V 1061.

***Buricolet**. Volc van Buricolet, in Indië, VII 942.

Buscael, znw. « Gevloen over berch ende buschalen » II 815. Franck: *Buscaelgen*. Boschaadje, woud.

Busine, znw. vr. Bazuin, *buccina*. « Tgeluut van den businen III 7. Die beesten woorden versaget van ludene van businen X 390. Men blies een busine saen dat men te wapene soude vaen IV 1605; VI 103. Des ander dages ter sonnen opgange blies men ene busine lange VI 1071. Van businen groot gescal » IX 341.

Busscen, ww. Stooten. *Uten busscen*. Verjagen « Die wondere die in wouden lusschen (Fr. *luuscen*) soutstu met dienen volke uten busschen » (Fr. *uut buuscen*) VIII 905.

Buten (*buyten* III 966), voorz. met acc. en dat. 1) Buiten de grenzen, den omtrek van eene plaats. « Men scoot die ankere buten die boort I 1128. Hi logierde buten die stede VI 75. Hi liet al tfolc buten die stede III 771. Buten Europen liggen eylande VII 1761,

Digitized by Google

1769, 1777. Teerst dat si waren buyten den eylant III 966 (Fr. *buten eylande*). Visch buten water » X 415. — « Dies was hem sine herte stout ende te moede harde sachte. Dat toende hi buten sine gedachte (= uiterlijk) dat sijn herte was binnen fier » I 809 (Fr. leest « sochte » en « Dat toechdi buten, alse mi dochte. »

2) Afgezonderd van. « Si lieten hare tenten saen buten sconincs tente slaen VI 1010. Buten al dien lieden wanderen » VI 575.

3) Tegen. « Si en doen niet buten Gods gebode » X 904.

Buten (*buyten*), bijw. Tegendeel van *binnen*. Buiten, *à l'extérieur*, *dehors*. « Daer buyten op dat breide velt » II 615. — Uiterlijk. « Binnen dragen si den nijt, buten tonen si di, alse of si di hadden lief VIII 1065. Ypocrisie die haer can maken buten goed in allen saken » X 82.

Buten comen. Uitgaan. « Doe quam buten ene mare » IX 964.

Buten sluten. Doen uitgaan. « Tyriote riep hi binnen. Die ridders hi doe buten sloot » IV 99.

Van buten. Uitwendig, buiten. « Die wagen was versiert van binnen ende van buten » II 299. — Uiterlijk. « Van buten toonden si aldus wat hare herte binnen droech IX 176, IV 188. Hi van buten eenen eert ende int herte draget de moort » X 292.

Buuc (*buyc*), znw. m. Buik, *venter*. « In den rugge of in den buuc II 944. Die buuc was coperijn, ijserijn waren sine been » II 1059, 1086.

C.

***Cadmus**, stichter van Thebe in Bœotië I 1025, VII 1242 (schrijtfout: *Catinus*).

***Calabren**, Calabria, landstreek in Italië, VII 1550.

***Caldee** (*Calde*). Chaldæa, het land van Babylon, II 1025; VII 873, 1090.

Caldeusc, bvn. Chaldeeuwsch. « In Caldeuscer tale » IV 1202. — « In Caldeus » = in 't Caldeeuwsch VII 703.

***Calistones**, Callisthenes, wijze raadsheer van Philippus, door Alexander gedood, I 30?, 298; IX 13.

Cam, znw. m. Kam, *crête* (van eenen draak). « Een cam stont als eene crone gewassen boven op sijn hoeft » I 266.

***Cambices**, Cambyses, koning van Perzië, veroveraar van Egypte, VII 1256.

***Cambrobana**, l. *Tambrobana*, Taprobana, het eiland Ceilon IX 1220.

Camere (*camer*), znw. vr. Kamer, slaapvertrek, zinverwant met *kemenade*. « Op die camere daer die vrouwe doochde haren groten rouwe I 351, 476, 1343; IV 1554; X 1334.

Camerier, znw. m. Kamenier, bewaker der slaapkamer. « Gevuerde cnapen alse capone die men tien tijde hiet spadone, waren der vrouwen camereren (rijmt met *manieren*) II 324.

Camerlinc (*kemerlinc*), znw. m. Kamerling, kamerdienaar VIII 27, 55.

Camp, znw. m. Tweegevecht. « Iem. tenen campe beroepen IX 519. Omdat hi dien camp beriep 615. Jegen iem. enen camp vechten 523. Waerbi vochten wi desen camp 713. Hier binnen es die dach comen dattie camp op es genomen 576. Vor desen strijt vor desen camp 743.

Campanie, znw. vr. Het vlakke veld, 't tegenovergestelde van *montanie*, bergland. *Campus*, *plaine*. « Dat coren op die campanien ende die bossce op die montanien I 1200. Siit des seker dat Daris op dat grote velt bedi leget met siere gewelt, ende op dese brede campanie, omdat hi tusscen die nauwe montanie van Cilicie was besloten » IV 1204; VI 344.

***Campanien**, Campania, landstreek in Italië, VII 1540 (misschr. in *Spanien*).

***Candacis**, koningin van Ethiopië, IX 791.

***Candateus**, Indische krijgsman, IX 374.

Cant, znw. m. Boord, oever. « Waer so iet an haren cant comet dat voersi wech » IX 52.

Canteel, znw. vr. Borstwering, tinne van een slot. « Verhort waren die cantele jegen tribuke ende magnele III 615. Ridders stonden op die canteel 1054. Tauron stont op die canteel van den hultenen casteel » VI 243.

***Caoen**, broeder van Helenus, VII 1495 (l. *Na Caoene hiet aldus*).

Digitized by Google

Caonia, stad in Epirus, VII 1493.

***Capadocia** (*Capadocien*), landstreek in Klein-Asië, II 222; VII 1325, 1876; VIII 972.

Capiteel, znw. Meerv. *capitele*. *Chapiteau*, hoofdstuk eener zuil. « Daer stonden colummen viere, die capitele met goude versiert » VII 816.

Capoen, znw. m. Gesneden haan. « Gevuerde cnapen alse capone » II 322.

Carbonkel, znw. *Carbunculus*, edelsteen. « Diere stene, margariten, carbonkele » IX 1239.

Carmen, zw. ww. Intr. Kermen, klagen. « Si gingen carmen ende dingen » II 412; VI 591; VII 315.

***Carmentis**, uitvinster der latijnsche letterteekens, III 691.

***Cartago**, de stad Carthago, VII 1802; X 1060, 1144.

Casea, znw. *Casia*, welriekend kruid. « Gargana, casea ende aroma » V 1026.

***Caspi** (*Caspia*). « Tgebergte van Caspi » III 791. « Die berge van Caspia sijn int lant van India » VII 902; X 180, 931.

Casse, znw. vr. Kas, kist, van een' wagen. « Vor alt here voer een wagen die in sijn casse brachte gedragen van finen silvere enen outaer » II 261.

***Cassius**, Cæsars moordenaar, V 1127.

Castanie. Lat. *castania*. « Die wonen op die montanien ende meest leven bi castanien » VI 370.

Casteel, znw. m. Kasteel, *castellum*. « Al ware Darise in enen casteel van marbersteenen al geheel » V 428, 438; VI 231, 236; VIII 806, 1016 (« Si hebben borge, no chiteide, no casteel »). — Houten borstwering in den vorm van een kasteel. « Die olifante droegen castele III 1053. Hi dede maken enen casteel die op vele rader stoet van houte staere ende goet, so dat men voort mochte driven » VI 196, 343.

Castele, Castilië, in Spanje, VII 1619.

***Casteliœn**, Chatillon, stad in Champagne, verblijfplaats van den dichter Wouter Casteliœn, Gualterus de Castellione, V 917.

Castien, ww. Kastijden, *châtier*, V 904.

***Catus**, Cadmus, uitvinder der Grieksche letterteekens, III 684.

***Caucasus**, berg, VII 886, 1270; IX 27.

Cavel, znw. m. Lot, deel. « Alexander hadde den besten cavel V 651. Dies hadden si den besten cavel » VI 323.

***Caym**, Caim, broeder van Abel, II 1012; IV 442, 445, 451, 455, 465, 469, 474.

***Cáynan**, een Pers, V 68, 73, 77 (*Caman*, *Cayman* zijn schrijffouten).

***Cebalyn**, Cebalinus, Macedoniër, VIII 295, 296, 303, 351, 360, 532, 634, 649.

***Cecya**, Scythia. « Dat nederste Cecya » (Fr. *Citia*) VII 1422.

Cederboem, znw. Ceder. « Een berch heet Libanus, daer die ceder bome op staen » VII 1142.

***Cedicias**, Sedecias, koning van Juda, II 1033, 1046.

***Celico**, Darius echtgenote, IV 375.

***Celtike**, Celtica, VII 1564.

***Cenaet**, Senaat van Rome, V 1121.

***Cenophaline**. Lees Cynocephaline, κυνοκεφαλεῖς, wondervolk in Indië, X 423.

***Cenos**, *Cenus*, een Macedoniër, III 92; V 483; VII 437; VIII 1097.

Cens (*cheins*), m. znw. Meerv. *cense*. Cijns, tol, belasting. « Hi gaf se van alle cense vri III 779. Hi dicke was gesint om dien cheins in Griekelant IV 1363. Al die werelt sal onder hem staen te cheinse » VII 1189.

***Cerces**, koning Xerxes, I 84, 883; II 149, 975; III 1059; V 712, 730; VI 473.

***Ceren**, Seres, de Chinezen « Dat behendige volc van Ceren » VIII 243.

***Cetyn**, Chittim, oude naam van Griekenland, VII 1482.

***Chanaan**. Het volk, het land van Chanaan, III 732, IV 657.

***Chiteit**, znw. vr. Meerv. *chiteide*. *Civitas*, *cité*. « Sine hebben borge no chiteide » VIII 1015; V 1022.

***Christus**, de Messias, IV 892.

***Cibilien** (*Scbilien*), Sevilla, in Spanje, VII 1620.

***Cicilien** (*Cycilien*, *Cecilien*), het eiland Sicilië, VII 1533, 1713, 1717; X 1079, 1158.

***Cicines** (*Cicenes*), Sisenes, Alexanders ridder, II 618, 627.

Cieren, zw. ww Sieren, *ornare*. « Die

Digitized by Google

wech was geciert met sconen blomen » V 1015.

Cierheit (*chierheit, tcierheit*, meerv. *tcierheiden*), znw. vr. Meerv. *cierheden*. Sieraad, versiersel. « Daertoe willic geven di Alexanders goede Bucifal met al de cierheit diet hevet » V 829. — Kostbaarheid, rijkdom. « Al dat goet, vergulde wagene ende de cierheit bleef hem al III 495. Hi offerde selver, gout ende chierheiden (Fr. chierheide) III 778. Diere stene ende daertoe gout ende ander chierheit menichfout IV 206. Neemt van hem drien te lone dertig dusent besanten scone; dat es ene chierheit groot IV 214, 374, 1165; V 890. Hi bescreef die properheide van dien landen ende die chierheiden » VII 1794. (VIII 1015 is met Franck te lezen : « Sine hebben borge no chiteide ».)

***Cilicia** (*van Cilicien* IV 1206. Hdschr. *Cilicies*), landstreek in Klein-Asië, I 1114; IV 1206, 1662; VII 1382. Misschreven in *Cecilia, Cicilien* II 247, 349.

***Cilicien**, Cilicier, inwoner van Cilicia, I 1230 (Hdschr. *Cilicuine*), VII 1877.

***Cilix**, zoon van Agenor, die zijn naam aan Cilicia gaf, VII 1385.

Cinglatoen, znw. Fr. *siglaton*, kostbare oostersche stof. « Diere cleder van cinglatoene » VI 431.

***Cirifon**, een Arabiër, bij Gualt. *Cherippus*, III 135.

***Cisia**, berg, III 1061 (= Athos).

***Cisigambis**, Sisygambis, Darius' moeder, VI 277, 307.

Cissen, zw. ww. Doen ophouden, doen bedaren, stillen. « Na dien dat hi die waerheit wiste, ofte hise daertoe niet en ciste, hoe soude hi sulke heelre zijn? » VIII 358. De zin verlangt een ww. met de beteekenis van aansporen, overhalen : dit is *tissen*, of *tisten*, en er is met Fr. te lezen *tiste*.

***Citen**, Scythæ, VII 1027; VIII 226.

Claer, bvn. Klaar, helder, zuiver. « Daer die lucht was claer I 377. Door die stat loopt ene riviere claer ende van goeder maniere II 369. Si dronken vander fonteine die claer was ende haerde reine III 904; V 598; VII 1236; IX 1252; X 786. Seven mure van claren stale V 430. Dat sal men geven hem mettien claren wine gemanc » X 285. — Glinsterend, schitterend. « Dien wonderliken steen die claer alstie sonne sceen IX 1316. Wilen waerstu claer alstier sonnen scijn X 147. Hi hadde dien sarc boven gemaect claerre vele dan een glas VII 826. Die van goude was wel claer III 43. Eene coverture van selvere claer X 1160. Een bacheleer claer alstie dach V 335.

Als bijwoord gebruikt. « Daerbi sloot onse here god met enen mure claer vierijn VII 848. Die scouderen entie aerme waren selveren al claer II 1058. So claer es soe ende so reine dattet scemert aiso clare alse oft van olie ware, wat so men daer mede dwaet » IX 1253.

Claerheit, znw. vr. Licht, schittering. Tegendeel van duisterheid. « Mettien quam ene claerheit saen, die nacht teghinc alse een gedwas I 1341. Ne ware die stuvinge van der mouden heeft die claerheit al onthouden » VII 319. — « Wisten wi in dit leven mede hoe groot es die claerhede daer die salege sullen varen » VII 613.

Clage, znw. vr. Klacht. « Nu hoort Alexanders clage IV 32. So dedic haerde clene clage V 419. Ic woude hi hoorde mine clage VII 529. Wat soudic geloven enen knecht, wat soudic, ofte sine clage war recht » VIII 640

Clagen, zw. ww. 1) Intr. Klagen, treuren. « Keytive clagen in allen tide, entie salege man es emmer blide VI 536. Hi weende... begonde sere te clagene » VII 721. — *Clagen over*. « Alle creaturen clagen over Alexanders overmoet » X 158.

2) Trans. Beklagen, betreuren. a) Met eene zaak tot voorwerp. « Nochtan en dorsten sijt niet clagen wat si vor hare ogen sagen VIII 257. Dat Grieken lange hevet geklaget » IX 227. — b) Met een persoon tot voorwerp « Si bespotte die Grieken die sere claegeden haren sieken » II 457. — c) Met accus. der zaak en dat. der persoon. Over iets bij iemand klagen. « Doe claech sijt Neptanabuse I 253. Lieve vriende dit claghic u » VIII 415 (Franck *nu* .

Clagen, zelfstandig gebruikt. « Ghi liede laet u clagen staen » III 1221, 1327.

Clareit, znw. Fr. *claret*, zoete wijn. wijn, clareit ende bruscaert » VII 623.

***Clarente**, fransche naam van den Xanthus, I 1238.

Digitized by Google

***Clariena**, stad in Lydia, VII 1378.

***Clause**, Nicolaus, koning van Acarnania. (Zie *Atervacn*), I 1141; X 161.

Clauwe (*clau*), znw. vr. Klauw, *griffe*. « Liede die hovede hebben alse een hont ende lede met langen clauwen » VII 966. — *Sabot, vaccæ ungula*. « Een coe clauwe » X 283, 1007.

***Cleades**, zanger en dichter, I 996, 1031.

Cleet, znw. Meerv. *cleder* (*cleeder*). Kleed, *vêtement*. « Doe quam gevlogen ene hinne op sijn cleet I 285. Man die vremde cleder hadde an 1350, 1359; II 287; IV 65. Die rike porteren van der stede ende die hoge vrouwen mede hadden cleeder uyt gehangen, daer draken in stonden en slangen V 947, 1011; VI 431. Hi nam mettier hant sijn pellen cleet VII 729. Van den cleederen was si naect (Franck « Van clederen was soe een deel naakt ») VIII 86, 156. Die diere cleedere (Franck *cleder*) 242. Philetas hadde an een quaet cleet » VIII 433, 483, 610; IX 544; X 629, 1371.

Cleden, zw. ww. (*cleede, gecleet*). 1) Kleeden, *vêtir, habiller*. « Scolieren gecleet recht alse papeiaerde I 798, 1192, 1354. Gecleet na babylonsche wise II 798; III 748, 749. We die vrouwe was gecleet (Hdschr. *geheten*) VIII 140. Ongecleet ende naect » VIII 155. — Cleden met. « Die diernen ende die garsoen waren gecleet met samite V 1003. Gecleet sijn si met huden » VII 967. — Wederkeerig. *Hem cleden* = zich kleeden. « Alexander cleede hem saen » I 1190; V 1010.

2) Overdekken. « Van vellen maken si leitieren gecleet met huden van den dieren » X 792.

***Clement** (S[te]), de Heilige Clemens, VII 1366.

Clemmen, st. ww. Klimmen, *ascendere*, in figuurlijken zin. « Oec es beter niet clemmen dan vallen van hogen » IX 761.

Clene (*cleine, cleene*, compar. *cleenre*), bvn. Klein, tegenstelling van groot. 1) In den eigenlijken zin, klein van gestalte of uitgestrektheid. « Pigmene liedekine harde clene VII 920. Hi hadde een roede van ebene, die was wel te maten clene I 134. Al es die beke cleine, die gewassen es met reine 521. Nu es Troien een cleen dinc; doch sach wel die coninc dat wilen niene was clene 1262, 1264. Met goude ende met dieren stenen, beide met groten ende met cleenen, was die wagen versiert II 297; III 1146; VI 140. In clenen stucken sniden II 1138. So cleen een lichame » VIII 171, 878; IX 1130.

2) Klein van getal. « Nochtan was haer schare clene III 239. Met eenre cleenre geselscape » IX 285.

3) Gering, onbeduidend. « Alle die grote avonture die men leest van Arture ende van dien riddere Waleweine, sijn hier jegen harde cleine I 52. Die van cleinen namen waren (wellicht te lezen « die van cleinre namen waren. » Gualterus heeft *famæ minoris* v. 353) I 1054. Dat ic u telle dat es clene III 319. Met clener cracht III 1146. Clene macht V 820; VI 888. Si sochtene (die Grieken vervolgden Bessus) met cleenre macht » (met geringere legermacht, met weiniger troepen) VII 337. Fr. verandert tegen den zin « met grooter macht ». « Om ene clene miede I 574. Om clene hure VI 1223. Om cleen gewin IX 1088. Clene clage doen V 419. Met clenre pinen VIII 61; X 277. Ben ic harde clene jegen Achillese » VIII 612; X 627. — Stil, zwak. « Dit sprac die boom met clener stemme » X 721.

Clene ende groot (groet). Allen of alles zonder onderscheid, I 991; II 169; III 638, 650, 1133, 1228; IV 728; V 242; X 1293. « Groot ende clene » V 281; VI 655, 771; VIII 237; IX 54, 969. — « Groet noch cleen » = niets VIII 935.

Cleen, bijw. Weinig. « Daer om gaf hi harde cleen » III 888. « Cleen noch groet » = in geene wijze, volstrekt niet. « Dronkenscap noch onvrede en kent men daer cleen noch groet » X 923.

Van enen clenen. Van eene kleinigheid. « Die niet en gelovet van enen clenen sinen maech ofte sinen vrient, ic wane hi luttel goeds heeft verdient » VI 579 (= die weinig vertrouwen schenkt).

Clerk (*cleerc*), znw. m. Meerv. *clerke*, (*clerken*). 1) Geestelijke, *clericus*. « Poorters ende clerke (bij Gualt. *senes*) I 880. Ridders ende clerke II 507. Papen ende clerke, biscop ende heren van der kerke » VII 628, 645; X 1478.

2) Geleerde, schrijver. « Solinus seget ende ander clerke » I 333, 367. In 1296 en 1301 = dichter. « Sulc een clerk alse Omerus was ».

Digitized by Google

3) Scholier. « Hi liet die clerke ter scholen gaen » I 912.

Clergie, znw. vr. 1) Geestelijke stand. « Hierbi weert clergie onwaert » VII 648. — 2) Wetenschap. « Ic wilt u proven bi clergien » III 1301.

Clerus, schrijffout voor *Cyrus*, II 1256.

Cleven, zw. ww. Intr. Gehecht zijn. « Waer dat men die eerde hevet die an dien eylande clevet » VII 1774.

Climmen, zw. ww. (*clam*). Klimmen, *ascendere*. In den eigenlijken zin, Intr, Met *op*. « Hi clam op enen berch te hant I 1197; II 690; III 850; IV 707; IX 841. — Figuurlijk. « Dien sie (die aventure) hoghe climmen doet, hoe sciere geeft sie hem onspoet » VIII 777.

***Clitus**, Alexanders vriend door hem gedood, II 887; III 51, 57, 67; V 130, 138, 143, 150, 187, 653; VII 233, 436; VIII 1095, 1184; IX 5, 309.

Cliven, ww. Intr. Klimmen, stijgen. « Hi dede maken enen casteel; daerop dedi ridders cliven VI 200. — Zie *becliven*.

Cloven, zw. en st. ww. (*Cloofde*, *gheclooft*, *gecloeft* en *cloof*, *ghecloven*). 1) Trans. Doorhouwen. « Doe cloofdi hem thovet VIII 1149 Hi doresloech hem helm ende hooft ende alse hijt hem hadde geclooft III 102; V 147; IX 626. Helm ende steen heeft hi ghecloven » III 194.

2) Intr. Vaneen splijten. « Dat sant van den velde stoof entie aerde van heeten cloof » II 395.

Cnaep, znw. m. 1) Jongeling, *puer*. « Gevuerde cnapen alse capone » II 322.

2) Dienstknecht, bediende. « Haerre beider cnapen quamen van den enen toten anderen » VI 617.

Cnoop, znw. m. Knoop, *nodus*. « Ene colve hadde hi van drien cnopen V 97 (Gualt. *clava trinodi*).

***Coacren**, volk in Indië, VII 917.

Coacriten, bij Franck, *coatricen*, onbekend serpent IX 1209. Zie Snellaert en Franck ad l.

***Cocitus** (*Chochitus*), rivier in de helle, X 219.

Cockendrul, znw. m. Crocodil (Franck *Cocodril*) X 361.

***Cocobaces**, berg in Indië, VII 869.

Coe (*coy*), znw. Koe, *vacca* V 1110. *Coeclauwe*, X 283, 1007.

Coekelkin (Franck *coukelkijn*), znw. o. Koekje. « Si en eten anders niet dan broot ende daertoe somech coekelkin (rijmt met *sijn*) X 925.

Coel, bvn. Koel, *frais*. « Die scincten den coelen (Hdschr. *colen*) wijn » IV 1329.

Coelen, zw. ww. Koel maken. Figuurlijk, bevredigen. « Narbesines, die felle man, come ende storte mijn bloet ende coelre mede sinen moet » VII 92.

Coelheit, znw. vr. Koelheid, *fraicheur*. « So et naerre den daghe gaet, so sie (die fonteine) meer coelheit ontfaet » III 990.

Coene (*cone*, *coen*), bvn. Koen, *hardi*, onversaagd, moedig, stout. « Menech ridder coene I 1195. Menich coene serjant I 1196; III 1044; X 1368. Die degen coene I 1221; IV 778; VII 342, 1866; VIII 1226; IX 598. Menich coene baroen III 1074; II 32. Enen coninestavel coene VI 90. Een van den coenen recken IX 252; VI 113. Alexander, die coene wigant VII 1245. Alexander die coene VI 947; II 665; III 15. Menegen coenen man IV 654; VI 988. Coene liede IX 659. Den k[y]tijf dul coene II 797 (Gualt. *vesanus*). — Coene sinnen I 693. Sijn coene leven VIII 1123. Nochtan es hem therte so coene I 469. — Alexander nu wes coene I 507, 593; II 161, 920; VIII 1085; IX 140, 370, 1148; X 1259.

So coene 1) bepaald door *dat*. « Hi was so coene dat hi provetsce stont te doene met so cranker here cracht » I 1066; III 351; IV 1680; VI 203; VII 748. — 2) Bepaald door *die*. « Wi sal so coene sijn die met u sal durren leven VII 197. Daer en was so coen engeen die sinen swaerde genaken dorste » IX 885. — 3) Bepaald door een infin. met *te*. « Eest dat gi sijt so coene alse ic bem dese daet te doene VI 902. Elc moordenare es coenre te doene een moordaet dan te doene een goede daet VII 332. Hadde Bessus gewesen also coene enege hoge daet te doene, alse hi te verradene was » VII 338.

In tegenstelling met *blode*. « Snachts es die blode coene » VI 1204. *Die coene*, zelfstandig. « Die blode vecht als een wigant als hi niet en mach ontvlien; dan (= dat en) sal den coenen niet gescien » II 961; VI 988, 994; VII 447, 454 (« Men vinc die blode ende sloech die coene »).

Met een ander bvn. verbonden. *Genendich*. « Wes genendich ende coene »

Digitized by Google

I 609 — *Staerc.* « Die staerc waren ende coene » I 791; III 393; VI 102. — *Blide.* « Wes blide ende coene » I 599; II 898; IV 1618. — *Fier.* « Domestoen die beide fier was ende coene » I 869; V 247; VIII 10. — *Edel.* « Edele ridders ende coene » II 164. — *Goet.* « Goede riddere ende coene II 672. Ic ben een ridder coene ende goet » (Hdschr. *groet*) III 353. — « Int herte was hi een liebaert coene, stout ende onvervaert » I 805.

Alstie coene = coenlike. Zie *alse.* « Doe dedi alstie coene III 724. Hi wrak den broeder alstie coene 810, 1081; IV 277, 724, 810, 1018, 1081; V 74; IX 190, 372. Hi sloech alstie coene die alle dinc bestont te doene » III 245.

Coenheit, znw. vr. 1) Moed. « Hare coenheid ende hare were was beter vele dan Daris here » III 241. — Onversaagheid, gebrek aan vrees of eerbied. « Hare (Vasthis) coenheit dede se hem (Asswerus) verleden » IV 918.
2) Coene daad. « Die menege coenheit hadde gedaen III 434. Die coenheit die men ginder dede, dat ware te telne al te lanc » V 655; VIII 572.

Cogge, znw. vr. Schip. « Cerces met coggen ende met berken al de see overdecken dede » V 713.

Coker, znw. m. Pijlkoker, *carquois.* « Een coker al vol strale » VIII 149.

†**Colcos**, Colchos, VII 1702.

Columme (*Columne, colunne*), znw. vr. *Columna*, zuil. « Een huis dat op twee colummen lach IV 718, 725. Die colunnen daer die tralie op was gerecht VI 146. Daerop stonden colunnen vier VII 814. Spanien daer Hercules sine colummen heeft geset VII 1611, 1616. Haer hals witte alse eene columne gemaect van witten marbersteen » VIII 96.

Colve, znw. vr. Kolf, *clava, massue.* « Some met colven geslagen doet III 265. Ene colve hadde hi van drien cnopen V 95, 101 233, 295. Hi hadde in sine rechter hant ene colve van latoene IX 597. Porus liet liggen tswaert ende vinc ter colven waert » 638.

†**Comane**, landstreek bij den Donau, VII 1429.

Comen, st. ww. Praes. indic. 3 pers. enkelv. *Comt* (*comet, coemt* V 958, Imperat. *Com.* Praeter. *Quam, quamen.* Verleden deelw. *Comen.* — Komen, *venir.* I Met een persoon (mensch of dier als onderwerp). 1) Absoluut, zonder bepaling of bijgevoegde omstandigheid gebruikt. « Alsie hoorde die niemare dat hare here comen ware I 240. Doe quamen die voetgangers 976. Hi dede sine liede comen II 129. Hi riep dat Daris quame ende al sijn here 846. Mettien dat men street al dus, quam een van binnen hiet Becus III 864. Alse Olifernes dat wijf sach comen » IV 1013, 1097; V 310, 631; VII 328, 375 (« Vlie, die Grieken comen ») VIII 1175; IX 323; X 519 (« Liber Bacus was vierhondert jaer ende sesse, eer Alexander quam ») 967
2) Met bepaling. *a)* Van tijd. « Alexander quam daernaer V 307. Hi comt hier na in die gelike van enen drake I 196. — *Mettien.* « Mettien sijn viande quamen » IV 712, 1328, 1359; V 270; VII 151; IX 314. — « Alexander quam tien tiden VIII 1225. Timeus quam oec terstont » IX 947.
b) Van plaats. *Daer.* « Pasarges quam daer mettien » IV 1359; V 367, 496; VI 358, 688; IX 937, 1262; X 452, 871 (« Dat lant daer noit vremde man en quam »). — *Darewart.* « Die gesele van eertrike met haesten quam darewart » IX 69. — *Aldaer.* « Quam aldaer Emenidus » IV 1381; X 428, 1086, 1105. — *Er.* « Een hemelsch man dochter mi comen » I 1348; V 636; X 1182. — *Ginder.* — Die Inden vernamen dattie Grieken ginder quamen » IX 202 — *Hier.* « Hier comen olifante » X 380, 667, 1188. — *Hare.* « Waer sal varen die Griexe scare, die metti es comen hare? » II 435. « Com hare » III 351; V 174; IX 1001. « Com bat hare » VII 515. — *Henen.* « Ic en mach niet henen comen (= heengaan), hien liete mi selve gaen, die here die mi dede vaen » VIII 512. — *Waer.* « Waer so sie quam an die vaert » IX 15. « Hi wan altoes sege, so waer hi quam alle wege » IV 1432. — *Danen.* « Voer weder danen hi quam » I 209, 316; VIII 1159. — *Wanen.* « Ic hadde achtinge te vragene wanen hi quame » I 1376; V 408. — *Te voren.* « Dat quam Esau te voren » = wilde Esau beletten IV 561. « Bessus ende Narbesines visierden hoe si des beste te voren mochten comen dat si hem dlijf hadden genomen » VI 1048. « Ic soudes cume te voren comen » II 135. — *Voort.* « Quam die patriarke voort » = *prodiit* III 743. « Parmenio quam doe voort » IV 1561. « Doe quam Macheus bat voort ende gaf op die poort » V 871. « Doe quam hi voort (= verder) te Mofilee » V 716. — *Ute.* « Si comt dicke ute, om te radene dus-

Digitized by Google

dane salute X 315. Die pape hi quam ute te voet » X 606. — *Na, prope.* « Also na waren si nu comen dat... II 836; V 508; VII 270. Dus quamen die heren so na dien Percen » IV 1121, 1128. « Die was Clitus comen so na » (Fr. « Die was Cliluse so na ») V 138. « Alse Alexander quam bat na IX 66. Gi Percen comt bat na » 418. — *Na, post.* « Varet vore, ic come na » X 384, 388. « Snelliker dan een liebaert, die loopt te sinen jongen waert, quam hem Alexander na » = vervolgde hem VI 812. — *Achter.* « Hi quam achter harde scone » V 1060. — *Op* (= in de hoogte, tot aanzien en vermogen komen). « Bi mi bestu op comen » VI 1007.

c) Van wijs. « Daris broeder sach Alexander comen aldus » III 254. « Hi quam rechte of hi gevaen hem den coninc woude geven » III 866. « So quamen si in derre wise als ocht een mekel here ware IV 1117. Te voet quam die edel baroen » V 866.

3) Met verschillende voorzetzels verbonden. *a*) Met *ane.* « Hi quam ane Macedonia I 163. Doe si quamen an dander lant » VIII 1212; IX 303, 1194, 1275.

b) Met *bi.* « Doe hi den coninc bi was comen III 869; IV 1285. Si quamen den bomen bi X 591, 1101. Doe hi comen was daerbi V 622. Si quamen bi groten brouken » X 351.

c) Met *boven.* « Doe tkint boven vijf jaren quam » I 359.

d) Met *dor.* « Eer hi quam (= geraakte) dor die woestine » VIII 21.

e) Met *in.* « Eer hi in Jupiters kerke quam » III 978; IV 637, 757, 1541; V 911; VI 475, 705, 865; IX 199, 1213; X 421, 877, 1008 (« Si sijn comen te Babilonië in die poort ») 1119, 1337.

f) Met *jegen* (= tegen). « Dattu jegen enen gigant souts comen V 110. Quam hi jegen die wrake ons heren V 334. Quam daer noch menich meer jegen IX 220. Doe quamen jegen dien coninc twee van Daris lieden VII 273, 508; III 1321. — Die poorters quamen jegen hem uut » X 1117 = gingen hem te gemoet buiten de poort. — « Alexander quam hem jegen » IX 123, 344; X 390.

g) Met *met.* « Emmer sidi met mi comen VI 848. Met hem quam menech man » VI 943. — « Twater (verpersoonlijkt) es mettien visscen comen ende tfier metten planeten » X 24. — « Jacob quam met twee scaren IV 563; V 270, 367; VIII 735. Doe quam hi met groter cracht » IV 1087. — « Quamen met wapen ende met tenten I 152. Twee ridders quamen met twee schachten » III 112. — « Mettien quam een met ere maren ende telde dat »... IX 314. — « Lettel liede quamen daarmee » V 863.

h) Met *om* = wegens. « Doe sprac die Egyptenaar al die waerheit daer hi om quam VI 755. Hieromme ben ic tot u comen » VI 1119. « Haerre beder cnapen quamen om groot goet ende om amanderen ende ooc om andere copinge (= om te halen) VI 620.

i) Met *onder.* « Hi sal comen (= geraken) onder die quaetste viande » V 549.

j) Met *op.* « Die wint die op hem van Oesten quam X 443. Percen ende Meden quamen algader op Egypten lant » I 152. — « Op dromidaers (= gezeten op) ende olifante quamen die ridders » III 1052.

k) Met *over, trans.* « Wie hi daer (= over de brugge) comen (= geraken) soude VI 389. — « Hi was over (die flume) comen cume » V 575.

l) Met *te.* « Waer dat hi comt teneger stede » IV 112; IX 1160. Doe hi quam voort te Mofilee V 716; X 1008, 1084. Alle die edel baroene quamen ten pawelioene VII 136; X 371, 432. Du comes te dinen lande nemmermeer X 718 Wi sullen wi mogen weder comen te lande » VI 508. — Figuurl. « Hi quam te hem selven » V 165 = *se remettre, reprendre ses esprits.* — « Doe quam Bessus ten coninc VI 1206. Doe quam een bode te hem VII 225. Hi es te sinen lieden comen » IX 574. — « Doe hi quam te Rome binnen » V 1163. — « Si quamen (= gingen) ter see waert metter spoet » X 1058. — « Waer sie te haren jaren comen » (= had zij hare jaren bereikt) VI 663. — *Te* in uitdrukkingen die het doel aanduiden. *Te gemoet.* « Renon quam Nicanore te gemoet » V 257, 362. *Tontmoete.* « Quam hem tontmoete » V 222; X 540. — *Te gader.* « Al dat volc van eertrike dochten here te gader comen » III 1033. — *Te genaden.* « Almanien quam hem scone ende Germanien te genaden » X 1070, 1093. – *Te stride.* « Dat gi niet waert comen te stride » VIII 589; IX 172. — *Te wige.* « Die jegen Alexander quam te wige » VII 508.

m) Met *tot.* « Si quamen tote Arbele » V 672, 800; VII 206. « Doe hi toter vrouwen quam » I 175; VI 895, 1119; IX 1051. – « Dan komt daertoe die vader ende beleeket alle sijn jongen » V 958.

Digitized by Google

n) Met *ute*. « Mettien quamen uten dale dedele Grieken VII 426; X 317. Daniel vorseide dat een boc soude comen ute noordoosten V 15. Hi quam uten ringe » VIII 1222.

o) Met *van*. « Vondelinge van nieute comen » (= uit niet gesproten) VII 192. Gij sijt van den ouden Beluse comen II 715 (= gij stamt van Belus af » VII 1627.

p) Met *vore*. « Bat hem dat hi Amoene vor dien coninc comen dede I 256; V 1037; VI 511, 751 (« Die rechter hietse vor hem comen ») 940. — « Die Grieken quamen recht vor Daris wagen » V 495. — « Hi quam vor mijn ogen » VI 878.

4) Met infinitivus, ter aanduiding van het doel. « Die heren quamen besien Philip diene hadde genesen II 583. Sech dat icker com vechten » IX 931. — Infin. met *te*. « Com mi te helpen » V 821. — Met *omme*. « Daer quamen dicke die viande entie Grieken omme striden ende prijs ontfaen » IX 162.

5) Met verleden deelwoord, ter aanduiding der wijze van komen. *Gecropen*. « Hi maecte hem als een drake ende quam gecropen in die sale » I 205. — *Gedreven*. « Sijn (van den berg) oest ende es een deel verheven jegen die zee ende comt gedreven recht over tote Europen VII 1273. — *Gegaen*. « So quam sijn meester uter cameren gegaen I 474; V 861; VI 624; VIII 1114. Een geswerc quam daerna gegaen » X 471. — *Gelopen*. « Die Grieken braken die mure ende quamen gelopen daer dure » I 993; II 811, 1216; III 1077; VII 491; X 425. — *Gereden*. « Gereden quamen si aldus » IV 1279, 1574; V 1014; VII 404; IX 602. — *Geslegen*. « Alexander quam geslegen haerde lichtelike daerjegen » IX 335. — *Gestreken*. « Metter haest quam hi gestreken ende woude Iolase wreken III 79. Si twee quamen toe gestreken » VI 1073. — *Gevaren*. « Daerna quamen twalef manieren volcs gevaren » II 271, 315, 320 (quamen op vijftich wagen gevaren), 365, 674; III 962, 1049, 1155; IV 998, 1533; V 201, 359, 857; VII 708; VIII 847, 872, 1120; IX 1242; X 408, 508, 604, 949, 1098, 1115. — *Gevloen*. « Mettien quam ter selver steden een man gevloen van den Meden IV 1636. Doe hadde die coninc een ander paert ende quam gevloen mettier vaert » IX 506. — *Gewallet*. « Die Grieken quamen toe gewallet » V 125. — In IV 457 « Daeraf leest men dat sider *quam* Lamech *geboren* », schrijft Franck « dat seder *waert* Lamech *geboren* ».

6) Met het tegenw. deelwoord. « Daerna quamen si varende in der Bragamannen lant » X 900.

7) Gevolgd door eene tweede handeling bijgevoegd met *ende*. « Dies coninc Daris boden quamen ende si tsins van Grieken namen I 423. Mettien quamen die baroene van den lande ende seiden I 946; VII 291. Dan coemt daertoe die vader ende belecket alle sijn jongen V 958, 971. Bessus come ende sla mi dan » VII 89, 91, 158, 203, 1559; X 1139 (« Teerst quam die bode van Gallen ende brachte... »).

II. Met eene zaak als onderwerp. *a*) Zonder voorzetsels. « Doe quam een hagel IV 621. Een regen quam daer mede X 468. Ter andere (plage) quam menege padde groot IV 611. Eer God die diluvie comen dede IV 506. Hierbinnen (= ondertusschen) es die dach comen IX 575. Eer dese tijt quam IX 1395. Tongeval dat hier achter (= hierna, later) comen sal III 1176. Thans quam daer wonders mee X 470. Die tranen comen harde saen VI 530. So comt een coorts X 1484. Doe quam hem die vrese so groot VIII 739. Eer hem enech toeverlaet ofte soccours mochte comen IX 872. Hem quam coude ende grote pine X 1351. Tenen tide quam hem mare dat... I 143. Darise quam die niemare dat... II 121; III 560, 1017; V 556; IX 365, 964. Al quame mi bootscap dat... » V 413. — « Quaet comt dien minsce te voren » VII 39. — « Doe quam hem op een ander noet » X 458.

b) Met verschillende voorzetsels. — *Af*. « Die comt erat groot leet te lone VIII 825. Wat inde sal daeraf comende sijn IX 1062. Daeraf quam hem groot verdriet IX 460. Daer die doot af sal comen X 803. Daer een groot geslachte af quam » IV 677 (= afstamde). — *An*. « Al die vrese van den stride quam an des conincs Daris side III 302. Waer so iet an haren cant comet » IX 53. — *Binnen*. « Teerst dat dat venijn quam binnen dien aderen sijn X 1362. Al waren die feesten al te samen die noit binnen Rome quamen » (= in Rome gebeurden, gevierd werden) V 1170. — *In*. « Weltijt die vreeheit comt in smenschen sin I 576. Noit en quam in haren moet enegerhande gierichede » VIII 1015. — *Jegen*. « Alse du dwinges deen lant, so comt di dander jegen » VIII 192. — *Na* = *post*. « Na pine comet goet

Digitized by Google

geval » I 1324. — *Op*. « Alse hise afhouwen waende, quam er op elken strukc viere » III 1115. — *Ute*. « Ene riviere die comet uten paradise IV 13. Daer comen uut vier riviere VII 856. Een berg daer menech water ute comt » IX 23. — *Te*. « Dat coude van der doet quam te sinre herten » VII 600. « Sint dat die mare quam te di » IX 738. — *Te gader*. « Hi die berge bi siere genaden te gader beide comen dede » III 828. — *Te samen*. « Daer comen twee seen te samen » II 185. — *Van*. « Van rouwen comt dicke cracht III 215. Aldus comt van orloge sege ende van den sege so comt strijt VIII 992. Dus quam hem ere van der pine X 1036. Verdect in dierre wisen dat hem van den sonnenscine en mochte comen enege pine V 1020. Aldus comt di gebrec van den goede VIII 988. — Mijn leven es mi comen van di VIII 714. Van mi comt di de doot 715. Van Gode si (die namen) hem bede quamen » IV 593. — « Phison comt van (= ute) eenen berge » VII 859. — « Hi sach wanen (= waarvan) die snee quam » III 284.

3) Met verleden deelwoord. « Sie (die Tanais met crachte comt gelopen tusschen Asien ende Europen VIII 852. Daer Nilus uut comt gelopen VII 1660. Ut eenre roche comt sie (die flume) gestreken VII 487. Dat scilt quam gevallen VIII 1145. Die snee die comt gevlogen metter vlagen III 1149. Daer quam water uut gevloeit » IV 605.

III. Onpersoonlijk. *Het comt, eo venit, evenit*. « Nu eest so comen dat men u bit IV 219. Het was so comen vort dat hi en mochte niet ontgaen VI 1237. So vele (wijn) ingieten dat (= dat het) hen quame te verdriete VII 622. Nu eest hiertoe comen dat ic leven mach een ure VIII 328. Alst quam optien dach IX 330. Nu eest comen ter dageraet » X 1307.

Comen, als znw. *Mijn comen* = mijne komst. « Si hebben boden na mi gesant, dat ic mijn comen niet en make lanc » X 1408.

Companie (*compagnie* IV 634. Hdschr. *compagien*., znw. vr. Gezelschap, vergezellend leger, legerbende. « Pharao verdronk aldaer met al sijnre compagnie IV 634. Ic ben blide dat dus getrouwe chevalerie behoort te miere companie VI 845. Hare tweer companie (van Bessus en Narbesines) VII 413, 1295. Selve voer hi vechten met al siere companie » VIII 16.

Condich, bvn. Kundig. « Condich es die Norman » VII 1817.

Coninc (*coninq*, *coning*), znw. m. Genit. *conincs*. Meerv. *coninge*, *coningen*. Koning, *rex*. I 73, 84, 161, 174, 217, 228, 256, 276, 282, 297, 301, 312, 332, 374, 412, 416, 423 (dies conincs Daris boden), 494 (coninc Philip), 611, 674, 746, 800, 815, 858, 904, 1146, 1173, 1192; II 42, 174, 286, 290, 304, 316, 443, 542, 553, 575, 578, 655, 736, 781, 827, 1075, 1088, 1126, 1129, 1157, 1210, 1249; III 116, 251, 339, 377, 392, 415, 587, 722, 728, 731, 796, 865, 867, 869, 872, 885, 904, 952, 976, 1005, 1018, 1207, 1281; IV 2 enz. « Die coninc » is zeer dikwijls gebruikt ter aanduiding van Alexander. Soms is de conincstitel aan personen gegeven die hem in de geschiedenis niet gedragen hebben, b. v. I 674 « den coninc Crassus », en I 746 « die coninc Pausanias. » — « De hemelsce coninc » = God, VI 1137.

Conincskint, znw. o. Kind van koninklijke geboorte, prins. « So wiene wan, emmer was hi conincskint I 338. Twee hondert man, die alle waren conincskinder » II 310.

Coninclike, bvn. Koninklijk, eenen koning voegend, betamend. « Si sloegen coninclike slage IX 617. Sint dat die mare quam te di van minen conincliken daden IX 739.

Coninclike, bijw. Op eene koninklijke wijze. « Si waren coninclike versiert » IX 577.

Conincrike (*coningrike*, *conincrice*), znw. o. Meerv. *conincrike*. Koningrijk, *royaume*, land door eenen koning bestuurd, landstreek. « Van Egypten dat conincrike I 112. Al was meerre (= groter) sijn conincrike ende bat gewapent II 9. 756, 806; III 903, 1015 (Mennoens conincrike), 1831, 1314; IV 622, 919; V 468 (Lisias van seven conincriken here). VI 318; VII 843 (Dat alre eerste conincrike dat es dat eertsce paradijs), 882 (Talre eerste conincrike daerna dat eest dlant van India), 913, 1023, 1262, 1460, 1618 (tconincrike van Portigal), 1832; VIII 199, 215, 376; IX 67, 823; X 10 (Hem ware al eertrike te clene tenen conincrike), 916. — In IV 1478 « Sie (Goedertierenheit) maect den conincrike vri », leest Fr. « een conincrike. »

Digitized by Google

Conincstavel, znw. m. Bevelhebber, hoofdman, *connétable* (van *comes stabuli*). « So wie so daer van ere partien conincstavel was I 822. Dit waren riddere al van prise; elc na conincstavels wise van ere partien leitsman II 889 Abner, Sauls conincstavel IV 785, 1564 (Parmenio, die con.); V 650. Hi visierde dat tiene ridders te samen enen conincstavel namen; in griexe heet een decurioen, in fransois heet een baroen. Dan woude hi dat dusent baroene enen conincstavel coene hadden, die hare dinc bemaerke, dat heet in griexe een cyliaerke » VI 86.

Conincstavelie, znw. vr. Bevelbebberschap. « Nichanor die die conincstavelie hielt an die rechter partie » V 207.

Coninginne, znw. vr. Koningin, *reine*. « Daer was Olimpias, die vrie, coninginne I 165, 168, 190, 202, 238, 259, 271, 309. Die coninginne Thamaris II 1232; III 1317. Die coninginne, Daris wijf IV 25, 87, 904, 933, 1079; VI 132, 303; VII 1282; VIII 202, 219; IX 585, 790. Hoverdechede, die coninginne, sat daerna » X 53.

Conjurament, znw. Bezwering, *conjuration*, toverwoorden. « Conjurament ende nigromancie, experiment ende toverie, derre conste hi utermaten vele » I 117.

Connen, onr. ww. Præsens indic. ***ic can, du connes, canstu, hi can, wi connen, si connen.*** Præter. ***conste*** en ***conde.*** Trans Kunnen, de macht, de kracht tot iets hebben, zoowel door geest- of lichaamskrachten, door kennis en oefening tot iets bekwaam zijn, Fr. ***savoir***, als de macht hebben om aan uiterlijke hinderpalen weerstand te bieden, Fr. ***pouvoir***. I. Met infinitivus. « Hi conste vor sien wat dien lieden soude gescien I 379, 386; II 210; III 278, 317, 1218; V 1046. Alle die vrouden van den lande die bat consten vechten met rade, dan met cracht oft met dade I 788, 793, 841; II 939; III 175. Si conde hare botscap wale seggen in griexer tale I 1161; IV 166. Die duvel can wel liegen III 1001. Griex en conste hi niet verstaen VI 1180. Die Griex ende Ints spreken connen X 564. Een rijc man die cume can beden sinen paternoster VII 642. Die Ingelsce wael smeken can VII 1818; VIII 470, 558. Den man die lijf ende goet bescermen can » VIII 953; IX 620; X 1150. — « Die ic genomen niet en can I 1551; III 260, 1034; V 1016; X 1419. Die ic u een deel can bedieden VII 915. Eest dat wi iet merken connen III 1272; VIII 1061. Meer dan ic u can berichten » X 1342. — « Hi en can geslaen die Percen V 39°. Hem noit man verwinnen en conste X 1350; III 703. Jupiter van groter ouden den hemel niet en can behouden X 1404. Hi riep ende conden (conde hem) niet gewecken IV 1569. Si en consten bi saken negene die leide sterre niet gevinden X 1287; VII 1756. So vele hadden si geladen si en constent gedragen III 480; VIII 232. Hi genesen niet en conde I 747. Niemand cume en conste genesen III 926. Nochtan en constics niet ontgaen I 394. Alsi dien dach bekinnen conde II 245. Die hi geraecte, hi en condes genieten » III 144; IX 440. — « Doe hijt wiste (nam. Œdipus) hine const gedogen ende stac uut beide sine ogen I 956 Ic can wesen keytijf ende rouwich al mijn lijf » IV 75. « Eclimus en const niet gedogen hi en viel neder van den paerde » III 166. — « Men vult die sacke ende allet dat men can » (nam. vullen) III 472.

Elliptisch. ***Al dat hi can, quantum potest.*** « Alexander quam al dat hi conste » V 800 = zoo spoedig als hij kon komen. « Hi maect hem enwech al dat hi can » IX 824.

II. Zonder infinit. Kundig zijn, tot iets bekwaam zijn. a) Zonder bepaling. « Nochtan sal men elken man ere doen na dat hi can » I 544 = volgens zijne bekwaamheid. « Singen scone na haer connen IV 1492. b) Met een voorwerp. « Ic rade dat hi ten genen ga diet can (= die daertoe bekwaam is) ende hem mach wisen IV 1703. Want hi conste wijsheden mere dan iemant conste verre oft nae VII 1102. Polistratus conste wale beide joodsch ende griexe tale VII 513. Hi vraechde enen taelman die griex ende sarrasinois can VI 1187. Dier sonnen boom hi can wale bede » (nam. Grieksch en Indsch) X 691. — « Hi gerne ondervonde wat Porus aen scermen conde » IX 622 = welke kundigheid P. in het schermen had.

***Constantijn**, Roomsche keizer, VII 1477.

***Constantinopele**, stad door Constantijn gesticht, VII 1476.

Digitized by Google

Cont, bvn. Bekend. « Dats wael cont VII 964. Alse cont wart dat... » IX 67; X 1104. — Met den datief van den persoon. « Dat es noch wale cont u somen II 715; VII 1574. Hi maket sinen here cont IV 1336. Doet Alexandere was cont IV 1366; X 866. Hem waren die straten cont VII 280. Ic segge u dat mi sijn doen es cont IX 565. Porus maect hem cont dat si goet te stride waren X 392. Dat willic u doen cont » IX 554. — Beroemd, vermaard. « Daer wart Neptanabus name cont overal in Grieken I 166. Si maecte cont dien coninc also verre als die werelt ginc » X 1041.

Cop, znw. m. Kop, *coupe*, drinkvat, nap, IV 1341, 1344, 1345, 1358; IX 1165 (Ingelant seinde enen cop vol diere steen).

Cope, znw. Koop, de handeling van koopen. « Ic hebbe te cope en gene dinc » = veil hebben IV 291. « Sijt al te cope geven » VI 1220.

Copen, st. ww. Verl. deelw. *gecocht*. Koopen, *emere*, voor geld verkrijgen. « Balseme die men diere coopt X 647. Pellen die menich coninc hadde gecocht V 923. Die meer genaden hoopt dan hi verdient ofte coopt VI 298.

Coopman, znw. m. Koopman, *marchand*. « Ic ben coninc, niet coopman » IV 287.

Coperen, bvn. Van koper, *æneus*. « Die buyc was coperen » II 1059, 1086. Franck *coperijn*.

Coping, znw. Meerv. *copinge*. Koopwaar. « Beider cnapen quamen van den enen tot den anderen om amanderen ende andere copinge » VI 620.

***Corbrant**, Korboga, koning uit Antiochië verdreven VII 1126.

Core, znw. m. Keus. « Al hadde hi den core also » II 828.

Coren, znw. o. Koren, *blé, frumentum*. « Dat core stont in sine are I 778; II 389; I 1200; III 280, 936; IV 446, 702 (Jacob sende sine kindere omme coren); VII 924; VII 1240 en IV 584 (coren winnen), 1803; VIII 969.

Corenlant, znw. o. « Daer es dat beste corenlant dat noit man in die werelt vant VII 1635. Dat argste corenlant dat men weet VII 1796.

Coren, ww. Uitdagen, uitlokken. « Tien tiden, dat hi dede coren dien coninc Clause van Atervaen, ende hi hadden verwonnen saen in een prijchspel » I 1145. Snellaert en Franck schrijven « dede toren » = leed, verdriet deed.

Coren, verleden deelwoord van *kiesen*. « Daerna quamen hare corenen » II 271. Duistere plaats; misschien = hunne uitgezochte, uitverkoren lieden, *electi*, troupes d'élite.

***Corinten** (*Corienten*), de stad Corinthus, I 767; VII 1513.

Corst, znw. Korst, *febris*. « So comt een corst, ende nemet saen al dat si hebben begaen » X 1484 (Hdschr., door schrijffout, *cort*).

Cort, bvn. Kort, het tegendeel van *lanc*. « Haestelike met corten woorden » V 447. — Vooral gebruikt bij woorden die den tijd aanduiden. « Mochte ic bi minen live doch eene corte wile gestaen » II 514. — « Over ene wel corte wile IV 716. Op ene corte wile VIII 911. In corter wile » X 959. — « Binnen corten tide » IX 82. — « In corter tijt I 730; VIII 993. In corten tide VII 181. In corten tiden » I 739; II 102, 494, 1136; IV 1283; VIII 1027. — « In corter stont I 162; II 100; IV 1275; V 501; IX 500, 553. In corten stonden I 762; VIII 765 (hdschr. in corter stonden). In so corten stonden » X 304. — « Sal sterven over enen corten tijt » V 389.

Cort ende lanc = alles, zonder onderscheid. « Hi kendet algemene so wat so an den hemel staet, cort ende lanc, goet ende quaet » III 324.

Cort, bijw. Weldra, *brevi*. « Aldus nam Bessus conincrike cort einde » VIII 841.

Cortelike (*cortelijc, cortelic, coertelike*), bijw. 1) In het kort, *breviter*. « Sprac hi derre talen gelike, die gi moocht horen cortelike I 432. Hi sprac to hem cortelike I 432. Ic segge u cortelike » X 1179.

2) In korten tijd. « Also vele like alse dare worden cortelike V 764. Gi sult alt volc van eertrike dwingen saen wel cortelike II 923. Ik sal versamen cortelike die wonen int ende van den rike V 764. Hi maecte hem enwege om te besiene cortelike dat oosteinde van eertrike » IX 825.

3) Weldra, *brevi*. « Cortelike daerna sende die vrouwe van Endi ene maget hovesch ende vri I 1149. Werringe ende orloge groot stont daer die cortelike quam » IV 820; III 904, 932; IV 1503, VI 43, 273; X 507.

Cortelinge, bijw. Kort hierna. « Dat hi

Digitized by Google

soude cortelinge sterven bin dien derden dage » X 522. — Kort hier voor. « Dien neve sine, die cortelinge uut Grieken quam » X 739.

Corten, zw. ww. Korten, verkorten. « Die wachteren spraken onderlinge omme menegerande dingen ende corten haren langen nacht » I 1140 (= deden hem door samenspraak korter schijnen). — « Aldus corte hi sine pine V 1158; VIII 754, 771. Du moges corten doch mijn leet » IX 1006. — « Die corte hare dage IV 31; VIII 374. Ic corte di dijn oude lijf = leven VIII 717. Du en salt niet corten hare leven » VIII 1041.

Costume, znw. vr. Gewoonte, *coutume*. « Het es costume ende sede dat »... I 1. — Levenswijs. « Doe verkeerdi (= verkeerde hi) die costume die sine voorders lange plagen daer te voren in haren dagen » VIII 78.

Cousen, znw. in het meervoud. Fr. *Chausses*, beenkleeren. « Si vulden haer cousen ende haer broeke III 477. Cousen van staele IX 581, 592. Cecilien seinde halsberch ende cousen een paer » X 1159.

Cout, bvn. Koud, *froid*. « Weder dat es heet of cout II 695. Nu hebben sie heet ende nu cout X 2?5; VII 1786; VIII 901. Hi waert van rouwe so cout V 155. Dien armen lichame doot ende cout » VII 604.

Coude, znw. vr. en o. Koude. « Dat koude vander doot VII 600; X 1455. Des avonts waert daer coude groot X 457. Want u die coude niet van mi en verdreef in Siten lant X 1224. Hem quam coude ende grote pine » X 1351.

Coverture, znw. vr. Bedekking, *couverture*, van een schild, de laag metaal waarmede het bedekt is. « Sijn scilt hadde seven coverturen II 1001. Een coverture van selvere claer » X 1160.

Coyfie, znw. vr. Fr. *coiffe*. Metalen muts onder den helm gedragen. « Philotas sloegene van boven. Helm ende steen heeft hi gecloven. Nochtan die coyfie wederstoet dien slach, bedi sie was so goet III 195. Heefene mettien sweerde geslagen dat hem de helm was geclovet, maer die coyfie bescermet thovet » V 148.

Crac, znw. m. Krak, geluid van een brekend voorwerp. « Sijn spere dede enen groten crac, ende si vingen bede ten swaerde » VIII, 1141.

Crage, znw. m. Hals. « Mettien rees daer een dier vreselijk ende ongehier. Twee hovede hadt op sinen crage » X 356.

Crakinge, znw. vr. Gekraak, geraas. « Nu seggic u in waren saken, dat die crakinge van den slagen... verdreef tgeluut van den businen » III 5.

Cracht, znw. vr. 1) Kracht, sterkte. « Dus verloos hi sine cracht ende seech neder in onmacht II 408; IV 91; VIII 741; X 126. Dank es sinen gode dat hi cracht hadde ontfaen II 593. Van rouwe comt dicke cracht III 215. Doe Dalila sine cracht wiste, bant si sine hande te samen IV 709. Sie bat Gode dat hi hare geve cracht den man te slane IV 1031. Heefstu die snelheid dier joget ende dine cracht ende dine doget altegader dus verloren IV 1580; VIII 174; V 275. Eer si ontvloen dier Grieken cracht V 671; VI 178. Van honger was hi sonder cracht VI 689. Sijn volc hadde meerre cracht VII 348; VIII 728; IX 144; X 333, 1217; II 990; III 550. Het es goet recht dat sine smaecten ende sine wapene ende sine cracht I 932. Die te voren wale vacht met woorden sonder ander cracht III 418; IV 683; IX 939. Wi sijn van dien Giganten geslachte, die alle waren van groter crachte II 771. Een man van sulker cracht alse Macheus was geacht V 899. Daer bi woont volc van crachte VII 1301. Ic (Ulixes) ben harde clene jegen Achillese met crachte VIII 613 = jegen den sterken Achilles. Hi dede die ridderen varen wachten op orsse van groter crachte = op sterke paerden » IV 1263.

Cracht verpersoonlijkt. « Die vierde pylaer dat es Cracht » IV 1437.

2) Macht, vermogen. « God quam sine cracht daer togen II 1015. Die cracht ons Heren = van God III 1250; IV 565. Alle dinc die de hemelsce coninc heeft gemaect met sijnre cracht » VI 1138. — « Nu danc Gode die mi die cracht gaf dat ic heb volbracht Alexanders aventure » X 1506. — « Die cracht van Rome breken » VII 788. — « Hi hadde die see met siere cracht harde na doen vullen » I 86.

3) Kracht, macht van levenlooze voorwerpen. « Bi der cracht (het sterke licht) van den stenen mocht men weten dat Daris was V 203. Bi sterren noch bi steens (= magneet) cracht, si die leide sterre niet en bekinden X 1291. So heet es sie (die fonteine van Amon) op die middenacht dat wallet van groter cracht III 988 (= door de groote cracht van de hitte). So waer die Slaep

Digitized by Google

bi den sterren vlooch, si lieten haren ganc al sijn, ende bleven slapen van der cracht IV 1531. Some ontsagen die crachte van sinen slane V 92. So grote cracht hevet die miede ende smekinge onder hoge liede » X 89. — Abstractum pro concreto : « Ic hebbe een crachte van venine X 278 (= krachtig venijn).

4) Heerkracht, legermacht, krijgslieden, *copiae, forces*. « Doe quam hi met groter cracht daer Maceus hadde beleit al die straten IV 1086; VIII 20. Hi seide dat men bi nacht scoffieren soude met clener crachte there IV 1183. Daer hi vacht jegen Pompeius cracht V 1088. Si sochtene met cleenre macht, al hadden si ongedeilde cracht VII 337. Com mi te helpen met diere cracht V 821. Daer doorvocht Ercules met siere cracht IX 1158; VI 452; II 1225. Ontsegdi mi ooc u cracht, volx en mach mi niet gebreken » IX 1139. — *Herecracht* I 1068; V 1203.

5) *Met crachte*. Met geweld, geweldig. « Oftu winnes enege stede met crachte of met bede I 643. Men brac den muur met crachte III 635, 742; VI 238; II 869. En mocht men varen toter stat noch met crachte noch met liste VI 161. Alexander woude die stede winnen met crachte IX 837. Met crachte bestaen I 1226. Bat vechten met rade dan met crachte I 789. Alexander reet met crachte hem den bokelare ontwee III 40. Met crachte sloech hi hem opt hooft III 873. Hi en mochte die Grieken met crachte verjagen IV 1643; V 110, 120, 460, 924; VI 1063; VII 901, 1187; VIII 1256; IX 159; X 1444. Dor die gate van den mure quam gelopen in met crachte tfolc II 1216. Si wouden die werelt met crachte houden » III 1192; VII 1185. — Met spoed, met haast, snel. « Hi dorreet dat here met crachten III 111. Alexander dede bi nachte die tenten opbreken met crachte III 1334. Dus hadde Julius den prijs ende volgde met crachte V 1077. Bartanien seinde daer met crachte enen boom X 1168. Sie (die Tanais) met crachte comt gelopen tusscen Asien ende Europen » VIII 852. — « Over bosch ende over struuc sullen si vlien met alre cracht » II 946. — *Met groter cracht*. Met groot geweld, zeer geweldig. « Binder nacht waert gevaen met groter cracht Babylonië II 1207. Aen die rechter side vacht Eumenides met groter cracht » III 140, 632; V 1097; X 376. — Met groote snelheid, met groote spoed, zeer snel, zeer spoedig. « Daer maect men binnen eenre nacht ene brugge met groter cracht VI 394. Ginc logieren bi nachten achter Darise met groter crachte dat si altoes niet en sliepen VII 259. Dus voer hi met groter cracht tote dien dat was middernacht 288. Doe riepen die heren met groter cracht dat Alexander ware doot IX 1027. Doe reet hi met groter cracht onder menegen viant » V 451.

Crachtegede (Franck *crachtechede*), znw. vr. Kracht van eenen edelsteen. « Dien Smeliten vindt men daer mede. Sine grote crachtechede, die wasset bede ende waent metter mane in elker maent » VII 1059.

Cranc, bvn. 1) Van personen. Zwak, tegendeel van *starc*. « Een cranc wijf » V 709; II 1262. Dat crancste volc van den here III 350. Al was hi cranc in sine lede, int herte was hi een liebaert I 803; IV 315; VII 937. Hi was cranc, hi levede cume » VII 483. — Zelfstandig gebruikt. « Daventure die emmer doet den starken breken, den cranken staen II 870. Het bleef daer beide staerc ende cranc V 657; VIII 930.

2) Van zaken. Gering, onbeduidend. « Die bloot waren ende van cranker were I 1053; VI 157. Met so cranker here cracht I 1068. Bedi hebben sijs cranke ere V 1200. So ware die danc entie ere wel cranc IV 298. Ene roste vlecke clene ende swart bedervet, al es sie cranc » VIII 928.

Crane, znw. Meerv. *cranen*. Kraanvogel, *grue*, VII 922.

Cranken, zw. ww. 1) Trans. Verzwakken, ontsenuwen. « Die rijcheit van Babilone ende so menege vrouwe scone crankeden sere sine lede ende verkeerden sinen sede » VI 51.

2) Intr. Zwak worden. « Bediet dat dijn rike sal armen ende cranken van gewoude II 1080. Die coninc cranken began » IX 911.

***Crassus**, Romeinsche veldheer door de Parthen gedood. « Coninc Crassus dien men tgoud goot door de kele » I 674.

***Crateus** (*Createrus*), bevelhebber in het leger van Alexander, II 896; III 92, 98, 101, 107; V 460; VII 437; IX 309, 1059, 1102.

Creature, znw. vr. Meerv. *creaturen*. Schepsel, X 29, 158. « Alle creaturen clagen over Alexanders overmaet ».

Crede, znw. m. Credo, kerkelijke geloofsbelijdenis, met dit woord beginnende. « Een rike man, die cume can beden sinen pater noster ende sinen

Digitized by Google

crede, hevet provende ende personnaet » VII 643.

*__Cresus__, koning van Lydië, II 759, 1227; V 696.

*__Cretenlant__, het eiland Creta, VII 1699.

*__Creten__, koning die aan 't eiland zijnen naam gaf, VII 1700.

Crigen, st. w. *gecregen*. Verkrijgen. « Met wier cracht ic hebbe gecregen dat mi die werelt heeft genegen » X 1217. Zie *gecrigen*.

*__Crisa__, goudland, fabelachtig eiland bij Indië, VII 897, 1207.

Crisopas, znw. m. Ofr. *crisopace*. Agaatsteen van gouden poorgroene kleur χρυσόπρασος, *chrysoprase* IX 1239. « Diere stene, margariten, carbonkele met crisopassen » (Fr. *crisoprassen*).

*__Cristobolus__ (*Cristobilus*), vocatief *Cristobule*, lijfarts, « ersatre » van Alexander, IX 988, 1001, 1007, 1014, 1021, 1031.

Crone, znw. vr. 1) Kroon, *couronne*, teeken der koninklijke waardigheid. « Een cam stont alse eene crone gewassen boven op sijn hooft I 266. Ene crone stont op sijn hovet 1368. In die mamerie van Babilone hinc menege guldene crone V 944. Gallen seinde hem ene fine guldene crone X 1069. Versiert met ene conincscrone VI 1081; X 1125, 1172, 1270, 1439; I 782, 817; VIII 84; IX 801.

Crone dragen. Koning zijn. « Nu hoort hoe out hi was van dagen, eer hi crone heeft gedragen I 773. Sint droech hi weder crone II 1128. Cyrus liet in Babilone Daris van Meden dragen crone » II 1219; III 841; VI 450, 854; VII 1835, 1840, 1887; VIII 824; IX 982, 1108; X 1431. — *Die crone dragen*. Koning zijn van een bepaald rijk. « Wie daerna droech die crone van Percen, hi woonde in Babilone VI 457. Want si die crone (nam. van Percen) wouden dragen VI 1078. Daris die wile droech die crone beide van Percen ende van Meden VII 1826. Ofte ic met onrechte hebbe gedragen die crone van Asien » (= onrechtvaardig geregeerd heb) VII 62. — « Hi droech ooc Roemsce crone » = was koning van Rome X 166. Cf. I 1046.

Crone spannen. Gekroond worden, koning worden. « In Corinten spien crone die jongelinc » I 770; VII 1514; VIII 221.

Die crone ontfaen. Koning worden. « Doe ic die crone hadde ontfaen I 1330. Doe Davit was begraven, ontfinc Salomoen die crone » IV 806, 817.

2) Koninklijke waardigheid, koningschap. « Dus sal één doot te gader mijn leven nemen ende mijn crone VI 901. Doet di crone van u een stic ende geeftse enen anderen 974. Bessus dier crone niet en woude 1014. Cedecias verloor die crone ende bleef gevaen in Babilone II 1046. Hi nam hare (Asswerus-Vasti) die conincs crone IV 911. Si gaven hem die Roomsche crone » I 1046.

3) Koningrijk. « In die crone van Vrancrike en es geen water haars gelike » IV 15.

Crupen, st. ww. *Croop* (*croep*), *gecropen*. Kruipen. 1) Van wormen. « Als een drake quam gecropen in die sale » I 205. — 2) Van menschen. Op handen en kniën voortgaan. « Hi voer menegen nouwen pat ende croop door menich nouwe gat » VI 355.

Cruut (*cruyt*), znw. o. Kruid. « Daer groit dat cruut in allen tijt VII 894. Hi sciep bome ende cruut IV 402. Hi soude seven jaer als ene beeste eten gars ende cruut » II 1121. — Heelkruid. « Cristobolus een cruut ter wonden dede, dat was goed, ende hi stelpte dat bloede » IX 1031. — Specerij. « Als hi was binnen dier chiteit was daer menech cruut gereit dat utermaten wale rooc, timiane ende wirooc, stakten, myrrhe » enz. V 1022.

Cume (*come*), bijw. I. Met moeite, ter nauwernood, *à peine* = bijna niet. 1) Bij werkwoorden. « Hi cume spreken mochte I 1117. Ic soudes cume te voren comen II 136. Cume geloofdet Alexander II 848; III 984; V 613; VII 452. Daer vlogen so vele schichten dat men cume gesach die lucht III 11. Hi cume woude volgen nature ende minschlichede III 1198; I 641; IV 1142; V 111, 239, 723, 882; VI 461, 510; VII 483, 642, 647. Die wege glat dat si cume porren mochten » IX 333; VIII 233; X 1346.

2) Bij telwoorden. « Cume mochter een genesen V 218. Cume stonter daer ter were dusent jegen die viande V 525. Cume hielt hem iemand voet, daer hi volchde den coninc V 563. Cume was iemen daer die wiste den rechten wech » VI 162; IX 292; X 1089.

3) Bij een ander bijwoord. « Daris dochte mi cume so droeve sijn als nu toget sijn anscijn » IV 191.

4) Van den tijd gezegd, om aan te duiden dat twee handelingen zoo kort op elkander volgen dat men den tijd moei-

Digitized by Google

tijk kan bepalen. « Hi was overcomen cume doe hi peinsde V 575. Teerst dat hi genesen was ende cume was beloken die wonde, so hevet hi gesproken IX 1042. Cume hadde hi dat geseit dat verradenesse sprac gereit » X 271.

II. Met eene ontkenning = bijna. « Nochtan en mochti porren cume VI 77. Nieman cume en conste genesen » III 926.

Cupe, znw. vr. Kuip, *cupa*. « Sie warp thovet in ene cupe vol van bloede » II 1241.

Cure, znw. vr. 1) Wet, bewind, bestuur. « Doe Alexander die stat van Gazen aldus wan, setti sine cure daerin III 897. Hi besetter in (nam. in Egypten) sine cure III 908. Cortelike sette hi sine cure te Babilonien » VI 43.

2) Wet, verordening, *décret*. « Als there hadde ontfaen de cure » VI 125.

3) Gebied. « So verre mine wet gaet ende mine cure I 1303. Die wilen hadde sine cure van den oosten toten westen » VII 166.

Cure, znw. vr. Herderszorg, *cura*, pastoorambt. « Een arme clerk die ter cure is wel fondeert » VII 646.

Cure = core, znw. vr. Keus. *Ter cure* (*ter core*), *ter curen*. 1) Naar keus, naar wensch. « Die sonder lettinge aventure hebben mochte altoes ter cure II 383. Prijsde sere die aventure dat si somwile ter cure den quaden sine quaetheit loont » III 566; IV 1668; X 1380.

2) Zeer wel. *a*) Bij een werkwoord. « Nochtan wistic ter cure » VIII 400. — *b*) Bij verleden deelwoorden. « Getornet ende begraven ter cure (nam. de stede) III 606. Gewapent ooc ter cure » V 440.

3) Zeer. *a*) Bij bijvoegelijke naamwoorden. « Ooc was hi goet clerc ter curen van den seven arten ende van naturen I 367. Hi was gouden, goet ter curen II 1000. Al waren si scone bede ter curen V 338; IX 839. — *b*) Bij bijwoorden. « Ooc wiste hi wel ter cure III 291; VI 1094. Wisti harde wel ter cure III 316. Hi es wel weert sonder waen alles ongevals ter cure VI 588. Mine herte troestet mi wel ter cure » VIII 499 (zou hier ooc « naar wensch » kunnen beteekenen).

4) Ten volle. « Daer dat bloet liep uut ter cure V 26.

N. B. *Ter cure* staat altijd achter het woord waarop het betrekking heeft.

Curie, znw. vr. Ofr. *cuirie*. Harnas, eigenl. lederen harnas. « Halsberch, curie, cousen van stale IX 581. Een curie van metale 591. Sloech door den halsberch entie curie » 652.

Cussen, zw. ww. Verl. t. *Custe, cussede*. Kussen, *osculari*. « Hi cusset ende hi helset (= kust het, nam. het beeld). Alexander ontfinc dien here blidelike ende custene an sinen mont V 877. Si vielen op hare knien ende cusseden dat hout » X 681.

***Cyclades**, de Cycladen, vierenvijftich eilande, jegen Asien in die Sutsee gelegen, VII 1704.

***Cijcrops**, Cecrops, stichter van Athenen, I 867.

***Cyfore**, Franck *Ciefdore*, Chiefdore, kasteel van Meliore, in den roman van Parthenopeus, VIII 111.

Cylarchen (Hdsch. *cybarken*), χιλίαρχος, overste van duizend baronnen, VI 92.

***Cymeus**, krijgsman uit het leger van Alexander, VIII 1087, 1170.

***Cypren** (*Cypre*), Cyprus, eiland in die Suutsee jegen Sirien, VII 1697; X 1080.

***Cyrus** (*Cyris*), de stichter der Persische heerschappij, II 353, 757, 1155, 1204, 1218, 1224, 1238; III 157, 1313, 1325; V 702, 704; VII 1281.

Cytole, znw. Fr. *citole*, afkomstig van *cithara*. Cither. « Vedelen, harpen ende sijmphonien, cytolen die wel leren vrien » V 1042.

D.

Da, voor *daer, ibi*, II 152; III 47. Franck leest *daer*. — In II 337 is *da* te veranderen in *dan*.

Dach, znw. m. I. *a*) Dag (*jour*), tegenstelling van nacht. « Die dagen van dien jare waren lanc ende heet I 779. So dochte mi worden dach I 1345; III 989, 1172; IV 1571; V 338 (Claer alstie dach); V 661 (Si dien dach ten avont brochten); VI 396; VII 1779, 1781; IX 1138; X 451, 1317 (voor dage). — « Morgen an dien dach » VI 262. — « Men street daer beide dach ende nacht I 933; II 822; III 636, 975, 1161; IV 273. Dach ende nacht = altijd : « Sine name ontsiet men dach ende nacht VI 1055, 1139. Over dach ende over nacht » V 821. — *Dies dages*, VI 109, 1203 (Fr. *sdaghes*), sdaags, tegenovergesteld aan *dies nachts*.

Digitized by Google

b) Licht. « Die sonne die den dach in ertrike geven mach » III 1264. — *Onder dien dach* = onder de zon. « Hi seide dat onder dien dach engene waer so volmaect » I 1157.

II. *a*) Dag, tijdperk van vier en twintig uren. « Hi woonde daer menegen dach ende menech jaer III 726; IV 21, 440, 802; VII 58; VI 632; VII 35; VIII 25, 301, 418, 657, 798; IX 249, 509, 575; X 499. « Hi diende hem acht dage VI 628. Dus es die doet die achterste dach » VI 997. — « Des selven dages I 341. Des anderen dages » II 586; X 407. — « Binnen eens dages wilen II 245. Binnen drien dagen II 525; III 578; IX 17; X 527. Binnen dien vierden dach » X 523. — « In dien dage IX 666, 669. In dien vierden dage IV 615. Wi mogen in vier dagen varen VII 1883. In dien dage heden I 1153. Heden in den dage III 707. An die dage van heden VII 1233 (Franck « in den daghe heden »). « Op dien dach I 355; II 924; IV 720, 1122; V 581; VII 443; VIII 1185; IX 899; X 1333. Al op enen dach » IV 1045; II 656. — « Tien derden dage » II 540. — « Al uren ende allen dach = altijd, I 471. Den dach van morgen » IV 1250, 1408. *Sterfdach*, X 752.

b) Tijd in het algemeen. « Totien dage dat seven tiden verkeert waren II 1111. Daerna verviel die dach dattie coopman in Egypten quam gegaen » VI 622. — « Nu bi dagen (dage) » nu, in onzen tijd, I 32, 663; III 1076. In dien (die) dagen », in die tijden, V 459; X 1440. — « In haren dagen », in hunne tijden, VI 80. « In minen dagen VII 62. Te voren over meingen dach », langen tijd te voren, II 1213.

c) Leeftijd, in het meervoud. « Ic sonder kinder corten wille mine dage » = mijn leven, VIII 374. — *Out van dagen* I 728, 772; II 15, 675; VI 1091. *Van dagen* alleen (zonder *out*), in den zelfden zin. « Som waren si wel van dagen, som wel te maten jonc I 827. Wie starc oec ende van dagen (Hdschr. starc, out van dien dagen), wordt hi (die boom) ute der erden gehouwen » VIII 910.

Dachcortinghe, znw. vr. Tijdverdrijf, vermaak. « Der boeken sullen noch sesse wesen, daer men in sal mogen lesen wijsheit ende dachcortinge van Alexander, den coninge » IV 1714.

Dachvaert (*dachvart*), znw. vr. Reis van een' dag, dagreis, *journée de marche*. « Daerinne staet Ninive drie dachvart lange ende mee IV 1069. Henen over tien dachvart, mochdi wonder bescouwen » X 546.

Daer (*daere, dar, der*), bijw. I. Aanwijzend bijwoord. 1) Daar op deze plaats, *ibi, eo, là*. « Hi ginc in sine heimelike kemenade. Daer sat hi allene te rade I 124, 128, 164, 831, 933, 983. Doen was een ridder daer bedacht van eenre avonture » I 1141, 1239, 1241, 1265, 1279, 1398 (Die daer quam doen hi de gewelt af nam); II 118, 120, 133, 137, 143, 141, 185, 188, 278, 282, 285, 312, 384, 603, 609, 684, 858, 1029, 1032, 1034, 1135; III 90, 227, 327; IV 431, 441, 483, 487, 513, 535, 540, 543, 567, 571, 579, 583, 641, 645, enz. — In eenen meer onbepaalden zin. « Daer sal sijn swaert jegen swaert I 636, 639, 1214. Daer quam jegen hem Parmenio II 598. Daer sal men merken uwe macht II 947. Daer vlogen so vele schichten III 9. Daer was aen beiden siden vrucht III 12. Daer was rouwe ende hantgeclach, men riep daer : O wi, o wach! III 257. Daer stoent menich degen vri » III 612, 617, 630, 645, 653, 711, 971. — Geheel onbepaald. *Daer en es* (= *il n'y a*). « Daer en es geen duvel also fel alse du II 424. Daer en es niemen die hem troest V 520. Daer en was ridder noch baroen, hien moeste oec also doen III 761. Hadden die edel griexe helden tien tijden enen strijt bestaen, daer en were geen ontgaen » VI 72. — « Daer en bleef geen geheel » VI 438. — Overvloedig. « Doe quam dar ter selver stede I 260. Dus bleven si quite daer ter stat II 677. Hi bleef daer ter selver stede III 1326. Si seiden dat daer woonden in die stat I 943. Ene avonture die hi vertelde van Alexander daer opten velde I 1143. Men mochte niet den horen overal int her daer horen VI 106. Tusscen die perde, daer hi sach sinen wagenare sonder hoeft III 402. Hi waende dat hi were doet, want sijn swert daer bi hem lach » IX 918. — Elliptisch. « Ic moet daer (= daer zijn, of daer gaen), al eest mi leit » X 1410.

2) In dien tijd, toen, *tum, alors*. « Daer wart Neptanabus name cont, overal in Grieken, in elke stede I 166, 378, 765, 1074. Daer was tgeluut groet uter maten, doen si voeren van der Eufraten » (= tunc .... quum) II 248, 251, 336, 1248; III 17, 78 (Dat versach daer Philotas), 187, 415 (Daer mochtmen enen coninc sien harde onedelike vlien), 1180; IV 555 (Nochtan geloofde hi hem daer sier dochter Rachel) V 11. — Overvloedig. *Daer tien tijden* II 167. *Daer te voren*. « Doe verkeerde

Digitized by Google

hi die costume die sine vorders lange plagen daer te voren in haren dagen II 80. Permenioen hadde verloren twee edel kinder daer te voren » VIII 450.

II. Betrekkelijk bijwoord. Waar, *ubi*, *où*. « Hi quam gecropen in die sale daer die vrouwe hem mochte scouwen I 206, 351, 383, 1029, 1148, 1198, 1283; II 173, 189, 240, 472; III 310, 463, 847, 979, 1175; IV 372 (Die wege daer Alexander varen soude), 590, 643, 778, 1158 enz. — In betrekking met aanwijzend *daer*. « Daer (*ubi*) men briet die plompe swaerde, daer men scheurt die bokelaren, daer (*ibi*) sal ic wael besien die scaren, die mi van herten goeds onnen II 949. Daer (*ibi*) sach hi (Jacob te Lusa) die Gods cracht te waren, daer (*ubi*) hi jegen den ingel vacht IV 566. Araxes die daer bi noch is, daer wilen stoent Percepolis » VI 463, enz. — Zonder aanwijzend *daer* = daar waar. « Si stonden daer die locht was claer I 377. Doen Alexander hadde besien Troien, ghinc hi mettien daer die ridderen van groten prise lagen begraven in hare wise I 1270. Mettien so quam hi gevaren daer hi Achilles graf sach staen I 1276. Werpen di, daer du en salt sien sonne noch maen II 84. Daer die strijt was harde groet, quam hi gereden III 336. Ter vlocht begonste hi hem te doen, daer hi wiste die van Eufrate III 425. Tiersten liet ic die geesten staen, daer men te stride soude gaen III 2. Hi vloe met allen sinen heer daer Daris lach wael ter weer IV 1095. Recht daer hem sijn grauwe haer op die scouderen neder hinc, stac hi den ouden erminc V 192. Al van daer die sonne opgaet tot daer si weder neder staet V 1217, 1218. Al van daer die sonne opgaet, tote daer dat si nedergaet I 1305. Van daer die sonne riset, altoe daer si gaet te hove VI 2. Hi liep met baren swerden tote daer die coninc lach op dier erden IX 943. Sie (die Tanais) sceit dese lant ontwee, daer si vallet in die zee » VIII 855.

Een relatieve zin met *daer* gebruikt in plaats van een' afhankelijken zin met *dat*, wanneer het regeerend werkwoord zelf zich in eenen betrekkelijken zin met *daer* bevindt. « Tijren, daer men af las in dierden boec te voren daer menech mensche bleef verloren » VII 1131 (= daer men af las... dat menich mensch er bleef verloren).

Daer, met voorzetsels verbonden, bekleedt de plaats van een aanwijzend of betrekkelijk voornaamwoord en wordt zoo wel gebruikt om personen als om zaken aan te duiden.

Daer af (*der af*, *daer of*, *daer ave*) = ***van dien***, ***van die***, ***van dit***, of betrekkelijk, ***van wien***, ***van wie***, ***van wat***. 1 (Bij zelfstandige naamwoorden. ***a***) Aanwijzend. « Daer was Apelles meester af V 379; VII 806. Neptanabus sou sijn meester daer af (nam. van astronomien) wesen I 375. Diomedes was met mi ende ic was daer af sijn knecht VIII 581. Daeraf en es geen getal II 343. Daeraf hadden si grote vrucht X 478. Groet wonder hebbic daer of (rijmt met *lof*) hoe die werelt es so verkeert I 12. Dat meeste (= grootste eiland) daer af (= van de Cycladen Handschr. *daerna*) heet Delos VII 1707. Ic waen dat niemen en es die volgen woude desen rade dat hi iet daer ave mesdade » I 715. — ***b***) Betrekkelijk. « Sabba daer Sibilla vrouwe af was VII 1663. Daer af een ridder was gemact here » VIII 1099.

2) Bij bijvoeglijke naamwoorden. « Dat ic daeraf sculdich was » VIII 545.

3) Bij werkwoorden. *Comen*. « Daeraf quam groet ongeval » I 1261; IX 460, 1062. — « Seth daer een groet geslachte af quam IV 477. Die verrader daer di die doet af sal comen » X 803. — *Nemen, ontfaen*. « Hi wast selve ... daer (Hdschr. *doen*) hi die gewelt af nam I 1399. Nu sijn si doet daer wi af hebben scade ontfaen » IV 248. — *Gescien*. « Een van den drien daert hem af mochte gescien » X 762. — *Geboren zijn*. « De Goden daer ic af bin geboren » IV 130. — *Keren*. « Si keerden daeraf haer ogen » IV 521. — *Seggen, tellen, scriven, dichten, singen. Lesen, horen, vinden*. « Die geeste segget ons daer af X 1488. Die vrouwe der ic af seide » I 327; VII 808; VIII 124. — « Daeraf te tellene es harde lanc III 980. Daeraf te tellene es wonder groet VI 446; VII 1271. Apelles daer ic ierstwert telde af IV 1049. Esdra daer ic een deel sal tellen ave » IV 1053; VII 1335; VIII 786. — « Wi vinden wel gescreven daer af III 680. Alle historien daer men af bescreven hevet I 43. Roma daer Ovidius veel af dichte VII 1548. Spreekt men verre van haren daden ende singt daer af in meenger steden » V 1448. — « Daer af leest men IV 457. Daer noit man af in boke las III 536. Daer ic noit vele ave las » IV 917; VII 1131; VIII 126, 442; IX 802; X 988, 1398. — « Macheus daer men groten prijs af mochte horen » V 902. — « Daeraf

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google